

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ZEYNEP KÂMİL HASTAHANESİ
RESTORASYON PROJESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Bahar DEMİRHAN

Anabilim Dalı: Mimarlık

Programı: Restorasyon

Tez Danışmanı: Doç.Dr. K. Kutgün EYÜPGİLLER

ŞUBAT 2005

**ZEYNEP KÂMİL HASTAHANESİ
RESTORASYON PROJESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Bahar DEMİRHAN
(502001411)**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 27 Aralık 2004
Tezin Savunulduğu Tarih : 26 Ocak 2005**

Tez Danışmanı : Doç.Dr. K. Kutgün EYÜPGİLLER

Diğer Jüri Üyeleri: Prof.Dr. Ahmet ERSEN (İ.T.Ü.)

Yrd.Doç.Dr. Mevlude KAPTI (M.S.G.S.U.)

ŞUBAT 2005

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması süresince ilgi ve desteğini benden esirgemeyen danışmanım Doç.Dr. K. Kutgün Eyüpgiller'e; çalışma ile ilgili olarak her tür desteği sağlayan, başta Doç.Dr. Gülsün Tanyeli olmak üzere İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı Öğretim Üyeleri'ne; bu uzun süreçte bana destek olan ve katkıda bulunan, başta Müge Alsancak, Didem Göktan, Yeşim Bay, Işıl Polat, Elif Kocabıyık ve Mahmut İnan olmak üzere tüm arkadaşlarıma, kardeşim Tüba Demirhan'a ve her zaman yanımda olan aileme teşekkürlerimi sunarım.

Şubat 2005

Bahar Demirhan

İÇİNDEKİLER	
ŞEKİL LİSTESİ	viii
ÖZET	xv
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç ve Yöntem	1
2. HASTAHANELER	3
2.1. Hastahane Yapılarının Tanımlanması	3
2.2. Hastahane Yapılarının Tarihsel Gelişim Süreci	4
2.2.1. İslam Dünyasındaki İlk Sağlık Kurumları	5
2.2.2. Selçuklular Döneminde Sağlık Kurumları (Selçuklu Darüşşifaları)	8
2.2.3. Anadolu Selçukluları Döneminde Sağlık Kurumları (Anadolu Selçuklu Darüşşifaları)	9
2.2.4. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Sağlık Kurumları (Osmanlı Darüşşifaları)	10
2.3. 19. Yüzyıl İstanbul’unda Sağlık Kurumları (Hastahaneler, Askeri Hastahaneler, Sivil Hastahaneler)	16
3. ZEYNEP KÂMİL HASTAHANESİ	18
3.1. Konumu	18
3.2. Bânileri: Prenses Zeynep Hanım ve Yusuf Kâmil Paşa	20
3.3. Tarihi	27
3.4. Genel Özellikleri	33

4. AYRINTILI MEKAN TANIMLARI	34
4.1. Bodrum Kat	34
4.2. Zemin Kat (İdari Birimler + Bilgi İşlem + Patoloji + Sitoloji + Diş Sağlığı)	34
4.2.1. Mekan Z01 (Zemin Kat Koridoru)	34
4.2.2. Mekan Z02 (Ana Merdiven)	35
4.2.3. Mekan Z03 (Personel Soyunma-Bayan)	36
4.2.4. Mekan Z04 (Müdür Muavini Odası)	37
4.2.5. Mekan Z05 (Müdür Yardımcısı Odası)	38
4.2.6. Mekan Z06 (SSK İrtibat Bürosu)	38
4.2.7. Mekan Z07 (Müdür Sekreteri Odası)	39
4.2.8. Mekan Z08 (Müdür Odası)	39
4.2.9. Mekan Z09 (Hol)	40
4.2.10. Mekan Z10 (Bilgi İşlem Koridoru)	41
4.2.11. Mekan Z11 (Bilgi İşlem-Arşiv/Depo)	42
4.2.12. Mekan Z12 (Merdiven)	42
4.2.13. Mekan Z13 (Bilgi İşlem Şef Odası)	43
4.2.14. Mekan Z14 (Bilgi İşlem)	43
4.2.15. Mekan Z15 (Bilgi İşlem-Depo)	44
4.2.16. Mekan Z16 (Bilgi İşlem-Lavabo-WC)	45
4.2.17. Mekan Z17 (Bilgi İşlem-Depo 2)	45
4.2.18. Mekan Z18 (Bilgi İşlem-Çay Ocağı)	46
4.2.19. Mekan Z19 (Temizlik İşleri-Çay Ocağı)	47
4.2.20. Mekan Z20 (Temizlik İşleri Ofisi)	47
4.2.21. Mekan Z21 (Patoloji Koridoru)	47
4.2.22. Mekan Z22 (Şoför Odası)	48
4.2.23. Mekan Z23 (Patoloji-Doktor Odası)	48
4.2.24. Mekan Z24 (Patoloji-Doktor Odası-WC)	49
4.2.25. Mekan Z25 (Patoloji-Depo)	49
4.2.26. Mekan Z26 (Patoloji Laboratuvarı)	50
4.2.27. Mekan Z27 (Sitoloji Laboratuvarı)	51
4.2.28. Mekan Z28 (Merdiven)	51
4.2.29. Mekan Z29 (Makroskopi Odası)	52
4.2.30. Mekan Z30 (Diş Polikliniği)	53
4.2.31. Mekan Z31 (Hol/Koridor)	54
4.2.32. Mekan Z32 (Diş Doktoru Odası)	54

4.2.33. Mekan Z33 (Karantina-Arşiv)	55
4.2.34. Mekan Z34 (Müdür Yardımcıları Odası)	55
4.2.35. Mekan Z35 (Personel Soyunma-Bay)	56
4.2.36. Mekan Z36 (Merdivenaltı-Depo)	56

4.3. Birinci Kat (Aile Planlama + Döner Sermaye Saymanlığı) 56

4.3.1. Mekan 101 (Birinci Kat Koridoru)	57
4.3.2. Mekan 102 (Ana Merdiven)	58
4.3.3. Mekan 103 (Hemşire Odası)	58
4.3.4. Mekan 104 (Ria Kontrol Odası)	58
4.3.5. Mekan 105 (Doktor Odası)	59
4.3.6. Mekan 106 (Çay Ocağı)	59
4.3.7. Mekan 107 (Ria Uygulama Odası)	60
4.3.8. Mekan 108 (WC-Bayan)	61
4.3.9. Mekan 109 (Merdiven)	61
4.3.10. Mekan 110 (Müdahale Koridoru)	62
4.3.11. Mekan 111 (MR İzleme Odası)	63
4.3.12. Mekan 112 (Yöntem Uygulama Odası)	63
4.3.13. Mekan 113 (Yöntem Uygulama Holü)	64
4.3.14. Mekan 114 (Müdahale Odası)	65
4.3.15. Mekan 115 (Ofis)	66
4.3.16. Mekan 116 (Döner Sermaye Saymanlığı Koridoru)	66
4.3.17. Mekan 117 (Çay Ocağı)	67
4.3.18. Mekan 118 (Muhasebe 2)	68
4.3.19. Mekan 119 (Muhasebe 1)	68
4.3.20. Mekan 120 (Sayman Odası)	68
4.3.21. Mekan 121 (Fatura Odası)	69
4.3.22. Mekan 122 (Gelir Tahakkuk Odası)	69
4.3.23. Mekan 123 (Merdiven)	70
4.3.24. Mekan 124 (WC-Bay)	70
4.3.25. Mekan 125 (Sicil)	71
4.3.26. Mekan 126 (Ayniyat Saymanlığı-Depo)	72
4.3.27. Mekan 127 (Ayniyat Saymanlığı)	73
4.3.28. Mekan 128 (Depo-Ambar)	73
4.3.29. Mekan 129 (Danışmanlık)	74

4.4. Cepheler	74
4.4.1. Kuzey Cephesi	75
4.4.2. Doğu Cephesi	78
4.4.3. Batı Cephesi	80
4.4.4. Güney Cephesi	82
4.4.5. Avlu Cepheleri	84
4.5. Yapı Bileşenleri	85
4.5.1. Kapılar	85
4.5.2. Pencereleler	85
4.5.3. Merdivenleler	86
4.6. Strüktürel Özellikleler	87
4.6.1. Temelleler	87
4.6.2. Duvarlar	87
4.6.3. Döşemelleler	88
4.6.4. Tavanlar	89
4.6.5. Örtü Sistemi	89
4.7. Malzeme	89
4.8. Bezeme Öğelleleri	91
4.9. Yapıdaki Bozulmalar ve Nedenleleri	91
4.9.1. Mekansal Bozulmalar	91
4.9.2. Strüktürel Bozulmalar	91
4.9.3. Malzeme Bozulmaları	92
5. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ	95
5.1. Tipolojik Karşılaştıırma	95
5.2. Yapısal Verileler ve Restitüsyon Önerisi	98

6. RESTORASYON	101
6.1. Yapının Kullanımına İlişkin Öneriler	101
6.2. Yapının Onarımına İlişkin Müdahaleler	103
6.2.1. Temizleme/İyileştirme	104
6.2.2. Sağlamaştırma	105
6.2.3. Bütünleme	105
6.2.4. Yenileme	106
6.2.5. Yeniden Yapma	106
7. SONUÇ	107
KAYNAKLAR	109
EKLER	115
EK A: Zeynep Hanım ve Yusuf Kâmil Paşa	115
EK B: Zeynep Kâmil Hastahanesi 1964 Tarihli Tapu Belgesi	118
EK C: Şekiller	120
ÖZGEÇMİŞ	260

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No:

Şekil A Haritalar

- Şekil A1.** İstanbul Üsküdar İlçesi, 1913 tarihli Deutsche Syndicate haritaları....121
- Şekil A2.** İstanbul, Üsküdar İlçesi, 1923 tarihli İstanbul Keşfiyat ve İnşaat A.Ş. haritaları.....123
- Şekil A3.** İstanbul Üsküdar İlçesi, Nuh Kuyusu, Toptaşı, 1935 tarihli sigorta haritaları (J. Pervititch).....124
- Şekil A4.** İstanbul Üsküdar İlçesi, 1939 tarihli Necib Bey haritaları.....126
- Şekil A5.** İstanbul Üsküdar İlçesi, Arakiyeci Hacı Mehmet Mahallesi'ni gösteren halihazır harita.....129
- ### **Şekil B. Yapıya ve Çevresine İlişkin Fotoğraflar**
- Şekil B1.** Zeynep Kâmil Kadın, Doğum ve Çocuk Hastahanesi kompleksinin 1988 tarihli görünüşü (Zeynep Kâmil Anne ve Çocuk Sağlığını Koruma Derneği Yayını, 1988).....130
- Şekil B2.** Salı Sokağı'ndan Zeynep Kâmil Hastahanesi'ne bakış.....131
- Şekil B3.** Zeynep Kâmil Kadın, Doğum ve Çocuk Hastahanesi kompleksi girişi.....131
- Şekil B4.** Zeynep Kâmil Kadın, Doğum ve Çocuk Hastahanesi - Merkez Bina.....131
- Şekil B5.** Zeynep Kâmil Kadın, Doğum ve Çocuk Hastahanesi - Merkez Bina ve Doğum Polikliniği.....132
- Şekil B6.** Zeynep Kâmil Kadın, Doğum ve Çocuk Hastahanesi - Doğum Polikliniği girişi.....132
- Şekil B7.** Kompleks ana girişinden Zeynep Kâmil Hastahanesi'ne bakış.....132
- Şekil B8.** Zeynep Kâmil Hastahanesi'nin Toptaşı Caddesi'nden görünümü.....133
- Şekil B9.** Toptaşı Caddesi'nden Çocuk Polikliniği'ne bakış.....133
- Şekil B10.** Zeynep Kâmil Hastahanesi'ne eklenen Çocuk Polikliniği'nin Toptaşı Caddesi'nden görünümü.....133
- Şekil B11.** Zeynep Kâmil Hastahanesi avlusunda Zeynep Kâmil Türbesi.....134
- Şekil B12.** Zeynep Kâmil Hastahanesi, ön bahçeden bir görünüm.....134
- Şekil B13.** İç-kuzey cephesi ve ana girişin yerini alan niteliksiz ek.....135
- Şekil B14.** İç-kuzey cephesi, birinci kat pencerelerinin genel görünümü.....135
- Şekil B15.** Zeynep Kâmil Hastahanesi, iç-kuzey cephesi, birinci kat pencerelerinden detay.....135
- Şekil B16.** İç-kuzey cephesi, birinci kat pencereleri ve yapının kitabesi.....136
- Şekil B17.** İç-kuzey ve iç-batı cephelerinin birinci kat düzlemindeki birleşimi ve bozulmalar.....136
- Şekil B18.** İç-kuzey cephesi, batı kanadında zemin ve birinci kat pencereleri.....136
- Şekil B19.** İç-kuzey cephesi, zemin kat pencere detayı.....137
- Şekil B20.** İç-kuzey cephesi, zemin kat pencere düzeninden pilastır ve kemer birleşim detayı.....137

Şekil B21.	İç-kuzey ve iç-doğu cephelerinin zemin kat düzlemindeki birleşim detayı.....	137
Şekil B22.	İç-kuzey cephesi, kat kornişinden itibaren birinci kat pencereleri, cephede meydana gelen bozulmalar.....	138
Şekil B23.	İç-kuzey ve iç-batı cephelerinin zemin kat düzlemindeki birleşim detayı ve bozulmalar.....	139
Şekil B24.	İç-kuzey cephesinde yer alan niteliksiz ekin genel görünümü.....	138
Şekil B25.	Kuzey cephesi batı kanadı, genel görünüm.....	139
Şekil B26.	Kuzey cephesi batı kanadı, birinci kat pencereleri.....	139
Şekil B27.	Kuzey cephesi batı kanadı, zemin kat pencerelerinin genel görünümü.....	140
Şekil B28.	Kuzey cephesi batı kanadı, zemin ve birinci kat pencerelerinden detay ve bozulmalar.....	140
Şekil B29.	Kuzey cephesi doğu kanadının ön bahçeden görünümü.....	141
Şekil B30.	Kuzey cephesi doğu kanadı, zemin kat pencereleri.....	141
Şekil B31.	Kuzey cephesi doğu kanadı, birinci kat pencereleri.....	141
Şekil B32.	Batı cephesi.....	142
Şekil B33.	Merkez Bina ile yapıyı birbirine bağlayan koridorun batı cephesine yansıyan görünümü.....	142
Şekil B34.	Batı cephesinin kuzey köşesi doğrultusundaki görünümü.....	143
Şekil B35.	Batı cephesinde zemin ve birinci kat pencereleri.....	143
Şekil B36.	Merkez Bina'ya bağlanan koridorun cephedeki birleşim detayı.....	143
Şekil B37.	Arka bahçe yönünden batı cephesi ve koridor birleşimi.....	143
Şekil B38.	Doğu cephesinin Toptaşı Caddesi'nden görünümü.....	144
Şekil B39.	Doğu cephesi ve Çocuk Polikliniği.....	144
Şekil B40.	Doğu cephesi.....	144
Şekil B41.	Doğu cephesi zemin ve birinci kat pencereleri.....	145
Şekil B42.	Doğu cephesinin kuzey köşesinde farklı düzeniyle dikkat çeken pencere.....	145
Şekil B43.	Batı cephesinin güney köşesi ve Çocuk Polikliniği'nin güney cephesine birleşimi.....	146
Şekil B44.	Doğu cephesinde, bodrum ve zemin kat düzleminde yer alan kapı ve pencere açıklıklarından detay.....	146
Şekil B45.	Arka bahçeden güney cephesine genel bir bakış.....	147
Şekil B46.	Güney cephesi.....	147
Şekil B47.	Arka bahçe yönünden güney cephesi ve Çocuk Polikliniği.....	147
Şekil B48.	Güney cephesi zemin ve birinci kat pencereleri.....	148
Şekil B49.	Merkez Bina'dan uzanan koridorun güney cephesinden yansıyan görünümü.....	148
Şekil B50.	Güney cephesinin batı köşesinde birinci kat pencereleri.....	149
Şekil B51.	Güney cephesinin orta bölümünde birinci kat pencereleri.....	149
Şekil B52.	Güney cephesinin orta aksında vitraylı birinci kat pencereleri.....	149
Şekil B53.	Güney cephesinin düzatkılı ve basık kemerli pencere çiftlerinden detay.....	150
Şekil B54.	İç-batı cephesine iç-doğu cephesinden bakış.....	150
Şekil B55.	Doğu kanadının iç-batı cephesi, birinci kat pencereleri.....	151
Şekil B56.	Doğu kanadının iç-batı cephesinde bozulmalar.....	151
Şekil B57.	İç-batı cephesinden bodrum ve zemin kat pencere detayı.....	152

Şekil B58.	İç-batı cephesine yaslanan niteliksiz ek ve özgün girişten geriye kalan mermer basamaklar.....	152
Şekil B59.	Niteliksiz ekin iç-batı cephesine birleşim detayı.....	152
Şekil B60.	İç-doğu cephesine iç-batı cephesinden bakış.....	153
Şekil B61.	Batı kanadının iç-doğu cephesi.....	154
Şekil B62.	İç-doğu cephesi, farklılaşan pencere düzenlerinin genel görünümü.....	153
Şekil B63.	Batı kanadının iç-doğu cephesinden detay, güney köşesi.....	154
Şekil B64.	Batı kanadının iç-doğu cephesinden detay, orta aks.....	154
Şekil B65.	Batı kanadının iç-doğu cephesinden detay, kuzey köşesi.....	154
Şekil B66.	İç-doğu cephesine yaslanan niteliksiz ekin avludan görünümü.....	155
Şekil B67.	Niteliksiz ek ve iç-doğu cephesinin birinci kat pencereleri.....	155
Şekil B68.	İç-doğu cephesi, zemin kat pencere detayı.....	156
Şekil B69.	İç-doğu cephesinde yer alan niteliksiz ek.....	156
Şekil B70.	Doğu kanadının iç-batı ve iç-güney cepheleri birinci kat pencere düzenleri.....	157
Şekil B71.	İç-güney cephesi, doğu kanadı.....	157
Şekil B72.	İç-güney cephesi, batı kanadı.....	157
Şekil B73.	Z09 (Hol) ile Z01 (Zemin Kat Koridoru) arasındaki kemerli geçit.....	158
Şekil B74.	Z01 (Zemin Kat Koridoru), doğu uçtan batı uca genel bir bakış.....	158
Şekil B75.	Z01, güney duvarında sıralanan kemerli nişler ve kapılar.....	158
Şekil B76.	Z01, iç-kuzey cephesini oluşturan pencereler.....	159
Şekil B77.	Z01, kuzey duvarı üzerinde sıralanan kemerli nişler.....	159
Şekil B78.	Z01'den Z21'e (Patoloji Koridoru) bakış.....	159
Şekil B79.	Z01, kemerli niş içine oturan pencere detayı.....	160
Şekil B80.	Z01 üzerinden Z02'ye (Ana Merdiven) bakış.....	160
Şekil B81.	Z02 (Ana Merdiven) ve Z01'e açılan demir korkuluklu kapısı.....	160
Şekil B82.	Z03 (Personel Soyunma - Bayan), güney duvarı üzerinde yer alan kemer ve pencere.....	161
Şekil B83.	Z03, kuzey duvarı üzerinden Z01'e (Zemin Kat Koridoru) ulaşım sağlayan kapı.....	161
Şekil B84.	Z04 (Müdür Muavini Odası), güney cephesine açılan giyotin doğramalı pencereler.....	161
Şekil B85.	Z05 (Müdür Yardımcısı Odası), kuzey ve batı duvarları.....	162
Şekil B86.	Z06 (SSK İrtibat Bürosu), kuzey ve doğu duvarları.....	162
Şekil B87.	Z06, güney duvarı üzerinde yer alan pencereler.....	162
Şekil B88.	Z07 (Müdür Sekreteri Odası), güney duvarı.....	163
Şekil B89.	Z07, güney ve batı duvarlarının birleşiminde yer alan montşarj.....	163
Şekil B90.	Z08 (Müdür Odası), batı ve güney duvarlarının birleşimi.....	163
Şekil B91.	Z09 (Hol) ve uzantısındaki Z01 (Zemin Kat Koridoru).....	164
Şekil B92.	Yapının Merkez Bina'ya bağlantısını sağlayan koridor ile Z09 (Hol) arasında yer alan geçit.....	164
Şekil B93.	Bağlantı koridorunun genel görünümü.....	164
Şekil B94.	Z10 (Bilgi İşlem Koridoru), güney uçtan kuzey uca bakış.....	165
Şekil B95.	Z10, kuzey uçtan güney uca bakış.....	165
Şekil B96.	Z10, volta tavan döşemesi ve bozulmalar.....	165
Şekil B97.	Z10, batı duvarı üzerinde yer alan kemerli niş.....	166
Şekil B98.	Z10, volta tavan döşemesindeki bozulmalar neticesinde ortaya çıkan demir putreller ve tuğlalar.....	166
Şekil B99.	Z11 (Bilgi İşlem - Arşiv / Depo).....	166

Şekil B100. Z10 ve Z12 (Merdiven) arasında konumlanan kemer.....	167
Şekil B101. Z10 (Bilgi İşlem Koridoru) üzerinden Z12'ye (Merdiven) ulaşım sağlayan ahşap kapılar.....	167
Şekil B102. Z12 (Merdiven), ahşap kapılar, detay.....	167
Şekil B103. Z13 (Bilgi İşlem Şef Odası).....	168
Şekil B104. Z13, mekanın Z10'a (Bilgi İşlem Koridoru) açılan kapısı	168
Şekil B105. Z14 (Bilgi İşlem).....	168
Şekil B106. Z15 (Bilgi İşlem - Depo).....	168
Şekil B107. Z17 (Bilgi İşlem - Depo 2).....	169
Şekil B108. Z17, iç-güney cephesine açılan pencereler.....	169
Şekil B109. Z17, pencerelerin, köşeleri teğet geçecek şekilde oturduğu nişler.....	169
Şekil B110. Z17, kuzey duvarı üzerinde yer alan kemerli niş.....	169
Şekil B111. Z17, volta tavan döşemesindeki bozulmalar neticesinde ortaya çıkan demir putreller ve tuğlalar.....	170
Şekil B112. Z18 (Bilgi İşlem - Çay Ocağı).....	170
Şekil B113. Z19 (Temizlik İşleri - Çay Ocağı).....	171
Şekil B114. Z20 (Temizlik İşleri Ofisi).....	171
Şekil B115. Z01'den (Zemin Kat Koridoru) Z21'e (Patoloji Koridoru) bakış.....	171
Şekil B116. Z21 (Patoloji Koridoru).....	171
Şekil B117. Z21'in sonlandığı noktada yer alan küçük hol.....	172
Şekil B118. Z22 (Şoför Odası).....	172
Şekil B119. Z23 (Patoloji - Doktor Odası), ahşap kasalı geçidin ayırdığı giriş bölümü.....	172
Şekil B120. Z23 (Patoloji - Doktor Odası), genel görünüm.....	173
Şekil B121. Z23, kuzey ve iç-batı cephesine açılan pencereler.....	173
Şekil B122. Z23, mekanı ikiye ayıran ahşap kasalı geçit.....	173
Şekil B123. Z23, ahşap çıtalı tavan.....	174
Şekil B124. Z23 ve içindeki Z24'e ulaşım sağlayan kapılar.....	174
Şekil B125. Z24 (Patoloji / Doktor Odası - WC).....	174
Şekil B126. Z26 (Patoloji Laboratuvarı), kuzey ve doğu duvarlarının birleşimi ve pencereler.....	175
Şekil B127. Z26, güney duvarı ve doğu duvarı boyunca da devam eden banko ve dolaplar.....	175
Şekil B128. Z27 (Sitoloji Laboratuvarı), kuzey ve batı duvarları.....	176
Şekil B129. Z27, genel görünüm.....	176
Şekil B130. Z28 (123) (Merdiven), mekana açılan tek ve çift kanatlı kapılar.....	176
Şekil B131. Z29 (Makroskopi Odası), genel görünüm.....	177
Şekil B132. Z29, mekanın doğu duvarı üzerinden doğu cephesine açılan tek penceresi.....	177
Şekil B133. Z30 (Diş Polikliniği), genel görünüm.....	178
Şekil B134. Z30, Z01'e (Zemin Kat Koridoru) açılan kapısı ve bankosuyla batı duvarı.....	178
Şekil B135. Z31 (Hol / Koridor), kemerli geçit ve uzantısındaki rampa.....	179
Şekil B136. Z31, batı ve doğu duvarları üzerindeki pencereler ve asma tavan.....	179
Şekil B137. Z32 (Diş Doktoru Odası).....	179
Şekil B138. Z33 (Karantina - Arşiv).....	180
Şekil B139. Z34, genel bir bakış.....	180
Şekil B140. Z34 (Müdür Yardımcıları Odası), kuzey duvarı.....	180
Şekil B141. Z35 (Personel Soyunma - Bay), genel bir bakış.....	181
Şekil B142. Z35, tavanın ahşap panellerle kapatılmış eğimli bölümü ve kapı.....	181

Şekil B143.	Z35, güney cephesine açılan mekanın tek penceresi ve kemeri.....	181
Şekil B144.	Z35, doğu duvarındaki niş, tavandaki kemerli geçiş.....	181
Şekil B145.	101 (Birinci Kat Koridoru) doğu uçtan batı uca doğru genel bir bakış.....	182
Şekil B146.	101, iç-kuzey cephesine açılan birinci kat pencereleri ve kemerli nişleri.....	182
Şekil B147.	101 ve simetri aksına oturan 102 (Ana Merdiven).....	183
Şekil B148.	101, 116'ya (Döner Sermaye Saymanlığı Koridoru) açılan doğu kanadı.....	183
Şekil B149.	101, 110'a (Müdahale Koridoru) bağlanan batı kanadı.....	183
Şekil B150.	101, tavanda meydana gelen bozulmalardan bir detay.....	184
Şekil B151.	101, tavanda oluşan bozulmaların ortaya çıkardığı demir putreller ve tuğlalar.....	184
Şekil B152.	101, volta tavan döşemesinin demir putrelleri ve bozulmalar.....	184
Şekil B153.	102 (Ana Merdiven), genel görünüm.....	185
Şekil B154.	102 (Ana Merdiven), detay.....	185
Şekil B155.	102 ve 101 (Birinci Kat Koridoru) arasında konumlanan kemer.....	185
Şekil B156.	102, sahanlığın güney cephesine açılan pencereleri.....	186
Şekil B157.	102, sahanlıktan 101'e (Birinci Kat Koridoru) bakış.....	186
Şekil B158.	102, 101'den merdiven sahanlığına bakış.....	186
Şekil B159.	103 (Hemşire Odası).....	187
Şekil B160.	104 (Ria Kontrol Odası).....	187
Şekil B161.	105 (Doktor Odası).....	187
Şekil B162.	106 (Çay Ocağı).....	187
Şekil B163.	106, güney duvarı üzerinde mekanın tek penceresi ve montşarj.....	188
Şekil B164.	106, özgün karo mozaik süpürgelikten bir detay.....	188
Şekil B165.	106, volta tavan döşemesinde oluşan bozulma.....	188
Şekil B166.	107 (Ria Uygulama Odası), güney cephesine açılan pencereler.....	189
Şekil B167.	108 (WC - Bayan), genel görünüm.....	189
Şekil B168.	101'in (Birinci Kat Koridoru) batı kanadı üzerinden 109'a (Merdiven) ulaşım.....	190
Şekil B169.	109 (Merdiven), mermer basamaklar, demir korkuluklar, detay.....	190
Şekil B170.	109, merdiven sahanlığı.....	190
Şekil B171.	109, sahanlığın batı cephesine açılan vitray camlı penceresi.....	191
Şekil B172.	109 (Z34), mekanı Z17'ye (Bilgi İşlem Koridoru) bağlayan kapı.....	191
Şekil B173.	101'in (Birinci Kat Koridoru) batı kanadı ve uzantısında konumlanan 110 (Müdahale Koridoru).....	191
Şekil B174.	110 (Müdahale Koridoru), batı duvarı.....	192
Şekil B175.	110, batı duvarı üzerinde yer alan kemerli niş ve 111'e (MR İzleme Odası) açılan pencere.....	192
Şekil B176.	111 (MR İzleme Odası).....	193
Şekil B177.	112 (Yöntem Uygulama Odası), doğu duvarı.....	193
Şekil B178.	112, batı cephesine açılan pencereler.....	193
Şekil B179.	113 (Yöntem Uygulama Holü).....	194
Şekil B180.	114 (Müdahale Odası).....	194
Şekil B181.	114, batı duvarı üzerinden 113'e açılan kapı.....	194
Şekil B182.	115 (Ofis), doğu duvarının kapatılarak nişe dönüşen penceresi.....	195
Şekil B183.	115, iç-güney cephesine açılan mekanın tek penceresi.....	195

Şekil B184.	101'in (Birinci Kat Koridoru) doğu kanadı ve uzantısındaki 116 (Döner Sermaye Saymanlığı Koridoru).....	195
Şekil B185.	116 (Döner Sermaye Saymanlığı Koridoru), genel görünüm.....	195
Şekil B186.	117 (Çay Ocağı).....	196
Şekil B187.	118 (Muhasebe 2), mermer söveli kapı açıklığı.....	196
Şekil B188.	118, mekana ulaşım sağlayan mermer basamaklar.....	196
Şekil B189.	119 (Muhasebe 1).....	197
Şekil B190.	120 (Sayman Odası).....	197
Şekil B191.	121 (Fatura Odası).....	197
Şekil B192.	122 (Gelir Tahakkuk Odası).....	198
Şekil B193.	101'in (Birinci Kat Koridoru) doğu kanadı üzerinden 123'e (Merdiven) ulaşım.....	198
Şekil B194.	123, mermer basamaklar, demir korkuluklar, detay.....	198
Şekil B195.	123, merdiven sahanlığının vitray camlı penceresi.....	198
Şekil B196.	123 (Z28), mekanı Z21'e (Patoloji Koridoru) bağlayan kapı.....	199
Şekil B197.	124 (WC - Bay), genel görünüm.....	199
Şekil B198.	125 (Sicil).....	199
Şekil B199.	126 (Ayniyat Saymanlığı - Depo), güney duvarının kapatılarak nişe dönüştürülen penceresi.....	200
Şekil B200.	126 (Ayniyat Saymanlığı - Depo), genel görünüm.....	200
Şekil B201.	126, 101 (Birinci Kat Koridoru) üzerinden mekana ulaşım sağlayan kapı ve kemerli nişi.....	200
Şekil B202.	127 (Ayniyat Saymanlığı)	201
Şekil B203.	128 (Depo - Ambar)	201
Şekil B204.	128, özgün karo mozaik zemin döşemesi ve süpürgelikten bir detay.....	201
Şekil B205.	129 (Danışmanlık).....	201
Restitüsyon İle İlgili Fotoğraflar		
Şekil B206.	Zeynep Kâmil Hastahanesi, avlu cephesinin kemerli pencere düzeni.....	202
Şekil B207.	Zeynep Kâmil Hastahanesi'nin 1957'de yıkılan dikimevi ile marangoz ve elektrik atölyeleri gibi müştemilat binaları.....	202
Şekil B208.	Vakıf Gureba (Yenibahçe Gureba-i Müslimin) Hastahanesi.....	203
Şekil B209.	Vakıf Gureba (Yenibahçe Gureba-i Müslimin) Hastahanesi, koridor ve üzerinde sıralanan kemerli pencereler.....	203
Şekil B210.	Vakıf Gureba (Yenibahçe Gureba-i Müslimin) Hastahanesi, restorasyon sırasında ortaya çıkan kemerli pencereler.....	204
Şekil B211.	Bezmîâlem Valide Sultan Sıbyan Mektebi (Yeşil Mektep, 1850).....	205
Şekil B212.	Taşkışla (Mecidiye Kışlası, W.J. Smith, 1849-1853).....	206
Şekil B213.	Taşkışla (Mecidiye Kışlası, W.J. Smith, 1849-1853).....	206
Şekil B214.	Taşkışla (Mecidiye Kışlası, W.J. Smith, 1849-1853).....	207
Şekil B215.	Tophane Kasrı (W.J. Smith, 1851).....	207
Şekil B216.	İngiliz Elçiliği Binası (W.J. Smith, 1844-1854).....	208
Şekil B217.	Baltalimanı (Reşit Paşa) Sahilsarayı (G.T. Fossati).....	208
Şekil B218.	Baltalimanı (Reşit Paşa) Sahilsarayı (G.T. Fossati).....	209
Şekil B219.	Zapyon Ermeni Rum İlköğretim Okulu (1875).....	209
Şekil B220.	Zapyon Ermeni Rum İlköğretim Okulu (1875).....	210
Şekil B221.	Zapyon Ermeni Rum İlköğretim Okulu (1875).....	210
Şekil B222.	Alman Elçiliği Binası (1874-1877).....	211
Şekil B223.	Zeynep Hanım Konağı (1864).....	212

Şekil B224.	Bebek'teki Yusuf Kâmil Paşa Yalısı (C. Garnier).....	212
Şekil C	Çizimler	
Şekil C1.	Vaziyet Planı.....	213
Şekil C2.	Zemin Kat Plan Rölövesi (Döşeme).....	214
Şekil C3.	Zemin Kat Plan Rölövesi (Ölçülü).....	215
Şekil C4.	Birinci Kat Plan Rölövesi (Döşeme).....	216
Şekil C5.	Birinci Kat Plan Rölövesi (Ölçülü).....	217
Şekil C6.	Zemin Kat Tavan Planı	218
Şekil C7.	Birinci Kat Tavan Planı.....	219
Şekil C8.	1-1 Kesiti, 2-2 Kesiti Rölövesi.....	220
Şekil C9.	Kuzey Cephesi, Batı Cephesi Rölövesi.....	221
Şekil C10.	Güney Cephesi, Doğu Cephesi Rölövesi.....	222
Şekil C11.	Sistem Kesiti Rölövesi.....	223
Şekil C12.	Kapı-Pencere Detayları.....	224
Şekil C13.	Vaziyet Planı Restitüsyon Önerisi.....	225
Şekil C14.	Zemin Kat Planı Restitüsyon Önerisi (Döşeme).....	226
Şekil C15.	Zemin Kat Planı Restitüsyon Önerisi (Ölçülü).....	227
Şekil C16.	Birinci Kat Planı Restitüsyon Önerisi (Döşeme).....	228
Şekil C17.	Birinci Kat Planı Restitüsyon Önerisi (Ölçülü).....	229
Şekil C18.	Zemin Kat Tavan Planı Restitüsyon Önerisi.....	230
Şekil C19.	Birinci Kat Tavan Planı Restitüsyon Önerisi.....	231
Şekil C20.	1-1 Kesiti, 2-2 Kesiti Restitüsyon Önerileri	232
Şekil C21.	Kuzey Cephesi, Batı Cephesi Restitüsyon Önerileri	233
Şekil C22.	Güney Cephesi, Doğu Cephesi Restitüsyon Önerileri	234
Şekil C23.	Sistem Kesiti Restitüsyon Önerisi.....	235
Şekil C24.	Vaziyet Planı Restorasyon Önerisi.....	236
Şekil C25.	Zemin Kat Planı Restorasyon Önerisi (Döşeme).....	237
Şekil C26.	Zemin Kat Planı Restorasyon Önerisi (Ölçülü).....	238
Şekil C27.	Birinci Kat Planı Restorasyon Önerisi (Döşeme).....	239
Şekil C28.	Birinci Kat Planı Restorasyon Önerisi (Ölçülü).....	240
Şekil C29.	Zemin Kat Tavan Planı Restorasyon Önerisi	241
Şekil C30.	Birinci Kat Tavan Planı Restorasyon Önerisi	242
Şekil C31.	1-1 Kesiti, 2-2 Kesiti Restorasyon Önerileri	243
Şekil C32.	Kuzey Cephesi, Batı Cephesi Restorasyon Önerileri	244
Şekil C33.	Güney Cephesi, Doğu Cephesi Restorasyon Önerileri	245
Şekil C34.	Sistem Kesiti Restorasyon Önerisi.....	246
Şekil C35.	Zemin Kat Planı Hasar Analizi.....	247
Şekil C36.	Birinci Kat Planı Hasar Analizi.....	248
Şekil C37.	Kuzey Cephesi, Batı Cephesi Hasar Analizleri.....	249
Şekil C38.	Güney Cephesi, Doğu Cephesi Hasar Analizleri.....	250
Şekil C39.	1-1 Kesiti, 2-2 Kesiti Hasar Analizleri.....	251
Şekil C40.	Zemin Kat Planı Müdahale Analizi.....	252
Şekil C41.	Birinci Kat Planı Müdahale Analizi.....	253
Şekil C42.	Kuzey Cephesi, Batı Cephesi Müdahale Analizleri.....	254
Şekil C43.	Güney Cephesi, Doğu Cephesi Müdahale Analizleri.....	255
Şekil C44.	1-1 Kesiti, 2-2 Kesiti Müdahale Analizleri.....	256
Şekil C45.	Çatı Planı Rölövesi.....	257
Şekil C46.	Çatı Planı Restitüsyon Önerisi.....	258
Şekil C47.	Çatı Planı Restorasyon Önerisi.....	259

1. GİRİŞ

1.1. Amaç ve Yöntem

19. yüzyıl İstanbul’unda inşa edilmiş bir sağlık kurumu olan Zeynep Kâmil Hastahanesi, günümüzdeki yoğun kullanımının yol açtığı değişim baskıları nedeniyle bu tez çalışmasına konu olarak seçilmiştir.

Tez araştırması; Anadolu yakasında ikamet eden hastaların bakım ve tedavilerinin gerçekleştirilmesi amacıyla Üsküdar’da inşa edilen bu ilk özel vakıf hastahanesinin, konum, tarihçe ve mimari üslup açısından, aynı döneme tarihlenen ve özellikle de yabancı mimarların imzasını taşıyan hastahane binalarıyla karşılaştırılması ve neticede, dönemin sağlık kurumları arasındaki konumunun belirlenmesi temeline dayanmaktadır.

Çalışmanın ilk aşamasında; İslam dünyasının ilk sağlık kurumlarından Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı darüşşifaları ile erken dönem hastahane yapılarının tarihsel gelişimi kapsamlı bir incelemeyle ele alınmış; daha sonra ise, teze konu olan yapının da aralarında bulunduğu 19. yüzyıl hastahane binalarına yönelik detaylı bir araştırma yürütülmüştür. İstanbul’da sağlık hizmetlerinin gelişimi Bizans’tan Cumhuriyet’e uzanan bir perspektifte değerlendirilmeye çalışılmıştır.

19. yüzyılda Avrupa ve Osmanlı Devleti’nde mimari ortamın gelişimi, tez konusu yapının ve çalışma kapsamında karşılaştırmalı olarak ele alınan, dönemin diğer sağlık yapılarının daha iyi anlaşılmasına yönelik bir ön araştırmadır. Bu bölümlerle ilgili olarak ulaşılabilen tüm yayın, belge ve arşivler taranmış; elde edilen veriler sistematize edilip araştırmaya dahil edilmiştir.

İkinci aşamada, belgeleme ve onarıma yönelik olarak özgün durum, ek ve uygulamadaki değişiklikler saptanmış, bu veriler göz önünde bulundurularak yapının 1/100 ölçekli detaylı bir rölövesi çıkarılmıştır. Yapıdaki değişimler, bozulmalar ve nedenleri ayrıntılı olarak incelenmiş, yapıdaki farklı dönemlerin tespiti yapılarak çizimlerin üzerinde belirtilmiştir. Ayrıca, yapının bugünkü durumunun tespiti için fotoğrafik belgeleme yapılmıştır.

İstanbul'un 19. yüzyıla tarihlenen, yığma yapım sisteminde inşa edilmiş kagir mimarlık ürünleri, mimari üslup, yapı elemanı ve malzeme kullanımı açısından değerlendirilerek yapının özgün durumunun bilinmeyenleri hakkında en uygun seçeneklerin belirlenmesine çalışılmıştır.

Kronolojik analiz ve hasar tespitleriyle elde edilen veriler ışığında yapının 1/100 ölçekli restitüsyon projesi hazırlanmıştır. Yapının restorasyonu için gereken müdahale türlerinin saptanmasında, yapıya ve çevreye uygun düşen değerlendirmelerin yapılarak yapının yaşatılmasını sağlamak ve çevre gereksinimlerini karşılamak temel ilke olmuştur.

2. HASTAHANELER

2.1. Hastahane Yapılarının Tanımlanması

Hastahaneler Yönetmeliği, “Hastahaneler, yatırarak ve ayakta tedavi eden, gerekli sihhi ve fenni şartları kapsayan kuruluşlardır” tanımını vermektedir (Hacıhasanoğlu; 1990, 6).

26 Kasım 1973 tarihli Devlet Hastahaneleri İşletme Yönetmeliği'ne göre, hastahaneler; hasta ve yaralıların, hastalıktan şüphe edenlerin ve sağlık durumlarını kontrol ettirmek isteyenlerin, ayakta veya yatırarak müşahede, muayene, teşhis, tedavi ve rehabilite edildikleri, aynı zamanda doğum yapılan ve gerekli sihhi ve fenni koşulları taşıyan kurumlardır (Sürmen; 1991, 50).

İslam dünyasında klasik hastahanelerin genel adına “Bimâristan” denilmektedir. Bimâristan; “bimâr” (hasta) kelimesinden yer adı yapmakta kullanılan “istân” ekiyle türetilmiş Farsça bir isimdir (Terzioğlu; Cilt:6, 163). Halk arasında ve daha çok “tımarhane” anlamında bu kelimedden bozulmuş “mâristan” adının kullanıldığı, bunun da müslüman İspanya'da “malastan, marastan”, Mısır'da “murustan”, Mağrib'te “morstan, mestran” şekline dönüştüğü görülmektedir (Terzioğlu; Cilt:6, 163). İlk İslam hastahanelerinin gelişmesinde büyük rol oynayan, Hz. Peygamber döneminin ünlü hekimi Hâris b. Kelede'nin tıp öğrenimi gördüğü İran'daki Cündiştâpür hastahane ve tıp okulunun bimâristan adıyla anılması, bu deyimden erken dönemlerden itibaren Araplar arasında da benimsendiğini açıklamaktadır (Terzioğlu; Cilt:6, 163) İlk müslüman Karahanlı hakanı Tamgaç Buğra Han'ın 1065'te Semerkant'ta kurduğu hastahanelerinin Arapça vakfiyesinden, Orta Asya müslümanlarının “bimâristan” yerine “dârülmerza”, Selçukluların ise “dârülâfiye, dârüşşifa” kelimelerini kullandıkları anlaşılmaktadır. Osmanlılar ise “dârüşşifa, dârüsıhha, şifâhâne ve tımarhane” sözcüklerini kullanmışlardır.

19. yüzyıldan itibaren de özellikle Avrupa'daki gibi modern sağlık kuruluşlarının inşasıyla buralara “hastahane” demeyi tercih etmişlerdir. Bugünkü Arap dünyasında ise “müsteşfa” kelimesi yaygın durumdadır özellikle Avrupa'daki gibi modern sağlık

kuruluşlarının inşasıyla buralara “hastahane” demeyi tercih etmişlerdir. Bugünkü Arap dünyasında ise “müsteşfa” kelimesi yaygın durumdadır (Terzioğlu; Cilt:6, 163).

2.2. Hastahane Yapılarının Tarihsel Gelişim Süreci

Tıpla ilgili çalışmaların diğer bilimlerle kıyasla çok daha erken dönemlere tarihlendiği bilinen bir gerçektir. Bunun en temel nedeni, hiç kuşkusuz, sağlık sorunlarının insanın yeryüzündeki varlığıyla eşzamanlı oluşudur. Tarih öncesi devirlerden itibaren kendini göstermeye başlayan sağlık sorunlarıyla ilgili olarak insanın anatomik yapısı, fonksiyonları ve hastalıkları üzerinde yoğun çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemlerde tıbbın ne şekilde uygulandığı, nasıl bir gelişim süreci izlediği tam olarak anlaşılammış olmakla birlikte, yapılan kazılarda ele geçen pek çok kafatasında rastlanan sayısız ameliyat izi tıbbın tarih öncesi devirlerde dahi varolduğunun ispatıdır.

Bilimdeki gelişmelere paralel olarak tıp da önemli ilerlemeler kaydetmiş, diğer bilimlerle etkileşimini koruyarak gelişimini sürdürmüştür. Tekniğin zaman içinde ilerlemesinin de tıbbın gelişim hızı üzerinde önemli etkisi olmuştur. Bu hızın özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren belirginlik kazandığı görülür. Çok yönlü bir gelişim çizgisi izleyen tıp bilimi buna paralel olarak yeni alt dallara ayrılmış, bu alt dallar da kendi aralarında çeşitli bölümlere ayrılmıştır. Söz konusu hızlı gelişim süreci tıbbın erken tarihlerden itibaren kurumlaşmasını da beraberinde getirmiştir. İnsan hayatının sorunsuz sürekliliğini hedef alan, bu sürekliliğin çeşitli nedenlerle kesintiye uğradığı noktalarda devreye giren tıp biliminin çözüm üretimini hizmete dönüştürme aşaması tedavi kurumlarıyla mümkün olabilmıştır.

Hekimlerin, hastaların sağlık durumunu kontrol altında tutma, meydana gelebilecek ani değişimlere zamanında ve gerektiği şekilde müdahale etme imkanına kavuşmaları yine sağlık kurumlarının bir getirisidir. Başlangıçta, eğitim metodu olarak usta-çırak ilişkisinin benimsendiği, herkesin aynı iptidai aşamalardan geçerek hekim olabildiği bu geleneksel düzen, tedavi kurumlarının tıp eğitimini de kapsayacak hastahanelere dönüştürülmesiyle birlikte yeni bir işleyişe kavuşmuştur.

Hastahane olarak tanımlanabilecek sağlık kurumlarına ilk olarak Yunan ve Roma kültür çevrelerinde rastlanmakla birlikte, Eski Yunan’da, Hipokrat (Hippocrates) döneminde hastaların, hekimlerin evlerinde tedavi edildiği bilinmektedir. Pompei

kazılarında ortaya çıkarılan Cerrahevi, muayene odası, hasta odaları ve ameliyathane olarak işlevlendirilen mekanlarıyla bu hekim evlerine güzel bir örnektir. Günümüz hastanelerinin öncüsü kabul edilen “Asklepions” a ilk olarak 4. ve 5. yüzyıllarda Eski Yunan’da rastlanmaktadır. Planimetri bakımından Eski Yunan’da kullanılan en yaygın sistem, koridorun iki tarafına dizilmiş odaların oluşturduğu sistemdir; “kiliniki” adıyla özdeşleşen bu biçimleniş, günümüz “klinik”lerinin etimolojik önceleyeni olarak da bilinir.

Romalılar, Eski Yunan’da yaygın olan bu sisteme ek olarak “Valatudinarien” adını taşıyan ve sanatoryumu andıran tedavi merkezleri kurmuşlardır. Hastahanelerin kurumlaşmış tedavi merkezleri olarak en fazla gelişme kaydettiği dönemler Bizans ve Selçuklu İmparatorlukları’na rastlar. Büyük Basileos tarafından Kayseri’de kurulmuş olan Basilas (370-379) ilk hastahane yapılarından biri olarak kabul edilmektedir.

2.2.1. İslam Dünyasındaki İlk Sağlık Kurumları

İnsan ve insan sağlığına büyük önem veren Türkler, İslamiyet öncesinde olduğu kadar İslamiyet sonrasında da bilime önemli katkılarda bulunmuşlardır. İslam dünyasındaki tıp çalışmaları, başlangıçta, Hz. Muhammed’in hadislerine temellenen, sağlıkla ilgili öneri ve nasihat dizilerinden meydana gelen “tıbb-ı nebevi” şeklinde olmuştur. İlk İslam hastahanelerinin inşasında, İran’ın Dschondisapur şehrinde bulunan, İranlıların “Bimâristan”, Arapların ise “Maristan” olarak adlandırdıkları hastahanedен esinlenildiği eski Arap tarihçileri tarafından dile getirilmiş bir gerçektir.

Eski Yunan ve Roma uygarlıkları döneminde oluşturulmuş tıp eserlerinin Arapça ve Farsça’ya kısa zamanda tercüme edilmiş olması, Bimâristan’da yetişmekte olan hekimlerin Hipokrat (Hippocrates) ve Galen (Galenos) ekolünü takip etmelerinin bir sonucudur. Bunun, İslamiyet’in matematik, astronomi, eski antik tıp ve felsefe gibi ilimler açısından Rönesansı Avrupa’dan çok daha önce yaşaması gibi önemli bir getirisi olmuştur. 10. ve 11. yüzyıllarda yaşamış İbn Sina (980-1037), İbn Heysem (965-1039), Beyruni (973-1052), Ebu Bekir Razî gibi Türk İslam bilginleri İslam Rönesansı’nın en parlak döneminin yetiştirdiği isimlerdir.

İyi bir hekim olduğu kadar iyi de bir filozof olan, tıp kavramlarını tıbbi ve felsefi yönleriyle tartışmaya açan İbn Sina’nın “el Kanun fi’t-Tıbb” (Tıp Kanunu) adlı eseri

tıbbın diğer bilimlerle olan ilişkisini ortaya koymadaki başarısı açısından son derece önemlidir. 19. yüzyılda yaşanan gelişmelere kadar tıp sadece bir tedavi sanatı olarak ele alınmakla kalmamış, insanın evrenin bir modeli olduğu bilgisinden hareketle, felsefi bir boyutu da olan, çok daha kapsamlı bir bilim olarak değer kazanmıştır.

Daha çok Anadolu'nun batısında yer alan ve banyo, uyku, müzik ve istirahatın asıl tedavi yöntemi olarak benimsendiği "Asklepieions"lar tedavi kurumlarının öncüleri konumundadırlar. Tedavi merkezinden çok, rahiplerin gözetiminde hizmet veren dinlenme evleri olarak nitelenebilecek bu kurumlar, daha sonraları özellikle Orta ve Uzakdoğu ülkelerinde sıkça görülen cüzzam gibi bulaşıcı hastalıkların ıslahına yönelik olarak yaygınlık kazandı.

Aynı dönemde Anadolu'da hizmet vermeye başlayan, "Nosocomonium"lar da benzer bir göreve talipti; gönüllü rahiplerin görev yaptığı bu kurumlar, aslında, bulaşıcı hastalıklara, özellikle de cüzzama yakalanmış kişilerin tedavisinden çok belli bir yerde ve toplu bir halde tutulmalarını, gündelik ihtiyaçlarının karşılanmasını amaç edinmiş "tecrit evleri" olarak iş görüyordu.

Batıda İspanya, doğudaysa Hindistan'ın bir kısmı da dahil olacak şekilde Kuzey Afrika'yı içine alan geniş sınırların belirlediği İslam dünyasının ilk hastahanesi 707 yılında, Emeviler döneminde kurulmuştur. Emevi Halifesi Velid b. Abdülmelik tarafından Emevi başkenti Şam'da kurulan hastahanelerin daha çok Hint tıbbının etkisi altında hizmet sunduğu bilinmektedir. O dönemde daha çok bulaşıcı hastalıkların tedavisine yönelik olarak hizmet veren Hint hastahaneleri, tedavilerin rahiplerin sorumluluğunda yürütüldüğü "Nosocomonium" tipine uygunluk göstermektedir.

Şam'da kurmuş olduğu, İslam dünyasının ilk hastahanesine maaşlı hekimler atayan Halife Velid b. Abdülmelik cüzzamlıların diğer hastalardan ayrılması yönünde de talimat vermiştir. Halife Velid b. Abdülmelik aynı zamanda, akıl ve beden hastalıklarının tedavisi yönünde hizmet veren ilk İslam hastahanelerinin yapımını da üstlenmiştir.

Emeviler döneminde kurulmaya başlanan hastahaneler (bimâristan) özellikle Abbasi halifelerinin başa geçtiği yıllarda en parlak devrini yaşamıştır. İlk hastaneyi izleyen ikinci hastane Kahire'de kurulmuş olup, hakkında günümüze ulaşmış kayda değer bir bilgi söz konusu değildir.

İlki gibi yoğun Hint etkisi altındaki üçüncü hastahane Halife Mansur (754-775) zamanında Bağdat'ta kurulmuştur. Hastanenin başhekimi İbn Deheni el-Hindi aynı zamanda, yüzyıllar boyunca Hint hekimlerinin başvuru kitabı olagelmış Hint tıp klasiği Susruta'yı Arapça'ya tercüme eden ve bu sayede Hint tıbbının İslam dünyasını yoğun bir biçimde etkilemesinin önünü açmış olan kişidir.

İslam dünyasının dördüncü hastahanesi de üçüncüsü gibi Bağdat'ta kurulmuştur. Harun Reşid zamanında (786-809) kurulan hastahane Cibril b. Buhtyişu ve İslam dünyasında yazılmış ilk tıp eserlerinden biri olan "Gözün Sıkıntıları"nın yazarı-Yuhanna ibn Maseveyh gibi, daha öncesinde Jundişapur'da görev yapmış hekimleri bünyesine katmak suretiyle Helenistik döneme ait tıp bilgisinin İslam dünyasıyla buluşmasına ön ayak oldu.

İslam dünyasının, Halife I. Mütevekkil'in (847-861) komutanlarından Feth b. Hakan tarafından Kahire'de kurulmuş olan beşinci hastahanesi hakkında da günümüze ulaşmış kayda değer bir bilgi söz konusu değildir.

Mısır'da kurulan ve Abbasi hilafetine yalnız ismen bağlı ilk müstakil Türk devleti (Kâhya, Erdemir; 2000, 42) olan Tolunoğulları'nın kurucusu Ahmed b. Tolun tarafından Kahire'de hizmete açılan hastahane İslam dünyasının da altıncı hastahanesidir. Öncekilerden farklı olarak, koğuşlarında hastalık türlerine göre bir sınıflandırmanın yapıldığı bu hastahane akıl hastalarına tahsis edilmiş ayrı bir bölümü de kapsar. Tedavinin ücretsiz olduğu kurumun masraflarının karşılanması için bir vakfın kurulmuş olması da hastahaneyi öncekilerden ayıran bir başka özelliğidir.

İslam dünyasının, Bağdat'ta, Dicle Nehri'nin kenarında aynı esaslarla kurulmuş yedinci hastahanesi, ihtisas dallarına göre yapılan ayrımın çok daha ileri düzeyde olduğu ve poliklinik uygulamasının başlatıldığı bir kurumdur. 10. yüzyılda kurulmuş İslam hastahanelerinin en ünlüsü sayılabilecek, Bimaristan-ı Adudi adlı bu kurum 981 yılında Büveyhi Emiri Adudüdevle tarafından yaptırılmıştır.

İslam dünyasının, ilk ikisi hariç hepsi aynı zamanda birer tıp okulu olarak da işlev gören bu ilk hastahaneleri 13., 14. ve 15. yüzyıllarda İtalya ve Fransa'da kurulmuş olan benzerleriyle kıyaslandığında çok daha örgütlü yapı ve sistematik düzenleriyle karşımıza çıkar. Bu sadece hastanenin hastalıklara göre, farklı koğuşlara konması, ya da ihtisas dallarının bu yönde etkin olması açısından değil, akıl hastalıklarının

hastalık olarak kabul edilip, dini bir cezalandırma olarak nitelendirilmemesinden (ki bu anlayış Batı'da 18. yüzyıldan itibaren şekillenmeye başlamıştır), bütün hastalıklar için belli ölçüde sterilizasyon önlemleri uygulanmasından (ki bu anlayış 20. yüzyıldan itibaren Batı'da yaygınlaşmaya başlamıştır) ve belli ölçüde sosyalizasyonun uygulanmasıyla yani bedava tedavi ile (20. yüzyıldan itibaren Batı'da devlet eliyle hasta ve sağlıksız kişilere bedava sağlık hizmeti verilmiştir) ve de bu masrafi karşılamak üzere vakıflar kurulması ile (vakıf veya fon adı altında kurulan bu kurumlar daha çok yirminci yüzyılda görülmekte olup, tam anlamıyla aynı yapılanmayı göstermemektedir) ayrılmaktadır (Kâhya, Erdemir; 2000, 42).

2.2.2. Selçuklular Döneminde Sağlık Kurumları (Selçuklu Darüşşifaları)

Tıp bilimi, Selçuklular döneminde ayrı bir önemle ele alınmış ve yapılan çalışmalar artırılmıştır. Dönemin yetiştirdiği hekimler ile onlar tarafından kaleme alınan eserlerin çokluğu bir yana; Anadolu'da, Selçuklular tarafından inşa edilen ve günümüzde kalıntılarına hala rastlamanın mümkün olduğu donanımlı, sistematize edilmiş pek çok hastahane yapısı Selçukluların tıp bilimine karşı geliştirmiş oldukları bu ayrıcalığın birer ispatlarıdır.

Selçuklu Prensi Eminateddin tarafından, Mardin'de; medrese, cami ve hamamıyla birlikte bir külliye olarak inşa ettirilen Mardin-Eminateddin Darüşşifası bu yapıların ilk örneklerindedir. 1108-1109\1122-1123 tarihleri arasında kurulan ve günümüze ulaşamayan yapının hastahane kısmı 19. yüzyıla kadar işlevini sürdürmüştür. Nûreddin Şehid-i Türki Hastahanesi (Şam, 1154), Maristanı Atik (Halep), Salâhaddin Eyyubî Hastahanesi (Kudüs, 1187), Seyfettin Kalavun Hastahanesi (Kahire, 1284-1285) günümüze ulaşabilmiş Selçuklu bimaristânlarıdır.

Nûreddin Şehid-i Türki Hastahanesi (Şam) ile Seyfettin Kalavun Hastahanesi (Kahire), Ortaçağ'ı da içine alacak şekilde 18. yüzyıla kadar uzanan hastahane inşaatı tarihinin en mükemmel hastahaneleri olarak tanımlanır. Dört eyvanlı bu yapıların, 15. yüzyılda Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya'da inşa edilmiş haç plan tipine sahip Rönesans hastahanelerinin de öncüsü oldukları kabul edilir.

2.2.3. Anadolu Selçukluları Döneminde Sağlık Kurumları (Anadolu Selçuklu Darüşşifaları)

Anadolu Selçukluları döneminde inşa edilmiş darüşşifa yapılarında hem tek blok halinde medrese plan şemasının, hem de çifte medrese plan şemasının uygulandığı görülmektedir (Cantay; 1992, 24). Gevher Nesibe Darüşşifası ve Medresesi (Çifte Medrese; Kayseri, 1205-1206) I. İzzettin Keykâvus Darüşşifası (Sivas, 1217-1218), Turan Melik Darüşşifası (Divriği, 1228-1229), Muineddin Pervane Darüşşifası (Gökmedrese; Tokat, 1275), Anber b. Abdullah Darüşşifası (Amasya, 1308-1309) Anadolu Selçuklu döneminden günümüze ulaşan bimâristan örnekleridir. Bu binaların ortak özelliği, bir iç avluyu çevreleyen hasta odalarıyla girişe yerleştirilen eyvanlardan meydana gelmeleridir.

Keyhüsrev b. Kılıçaslan tarafından, kızı Melike Gevher Nesibe için yaptırılan Gevher Nesibe Darüşşifası ve Medresesi, Anadolu'da çifte medrese olarak inşa edilen ilk yapıdır. Sadece bir tedavi kurumu olmayıp, bir tıp okulu olarak da hizmet vermiş olan yapı, Selçuklu döneminde inşa edilmiş hastahane yapılarının tüm karakteristiklerini taşır. Hasta odalarının dikdörtgen bir avlu etrafında sıralandığı binanın okul kısmında dersaneler yer alır. Hükümdarın kendisi tarafından inşa ettirilen I. İzzettin Keykâvus Darüşşifası eyvanlı-avlulu plan tipolojisindedir. Ancak burada giriş, üstünü tonozların örttüğü bir koridora dönüştürüldüğünden, yapı üç yöne açılan üç eyvan biçiminde işlev görmektedir.

Mengücek Sultan Behram Şah'ın kızı Melike Turan Sultan Melik tarafından yaptırılan Turan Melik Darüşşifası'nda Kayseri ve Sivas'taki darüşşifaların eyvanlı-avlulu plan şeması kullanılmamış, bunun yerine, üç eyvanlı ve dört sütun üzerine kemerlerle geçilen, dolayısıyla bir çeşit revak sistemi oluşturan kubbeli medrese şeması uygulanmıştır. Divriği Ulu Cami'nin bitişiğinde yer alan bu iki katlı yapının mimarı Hürrem Şah'tır. 13. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen Muineddin Pervane Darüşşifası, Kayseri'de yüzyıl başında yaygın olarak kullanılan ve dört eyvanlı-avlulu medrese şemasının paralel eksenler üzerinde iki kez tekrarını esas alan mekansal kurgusunun farklı bir anlayışla yeniden düzenlendiği bir hastahane yapısıdır. Bu darüşşifada paralel akslar üzerinde dikdörtgen avlu ile hemen aynı hacimde birer eyvanın yer aldığı, iki avlu üzerine üç kanat halinde bir plan şeması uygulandığı anlaşılmaktadır (Cantay; 2000, 11).

Anadolu Beylikleri'nden İlhanlılar döneminde, Sultan Muhammed Olcayto Hüdabende'nin karısı İldüş Hadim'in kölesi Anber b. Abdullah ve Anadolu Emiri Ahmed Bey tarafından yaptırılan Anber b. Abdullah Darüşşifası, Klasik Selçuklu eyvanlı-avlulu medrese şemasına uygun olarak inşa edilmiştir. Yapının biçimlenişini, dikdörtgen bir avlunun her iki tarafına, revakların gerisinde kalacak şekilde yerleştirilen münferit küçük odalar yerine avluya paralel olarak konumlandırılan, tonozlu, dikdörtgen mekanlar belirlemiştir.

Atabey Cemaleddin Ferruh tarafından Şehabeddin İnal b. El-Cemali'ye yaptırılan Cemaleddin Ferruh Darüşşifası (Çankırı, 1235) ile Pervaneoğlu Ali Darüşşifası (Kastamonu, 1272-1273) da Anadolu Selçukluları döneminde inşa edilmiş darüşşifalardandır.

2.2.4. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Sağlık Kurumları (Osmanlı Darüşşifaları)

Anadolu'da Selçuklu döneminde inşa edilen darüşşifalar, sağlık ve eğitim hizmetlerini Anadolu Beylikleri ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde de sürdürmüştür (Cantay; 1992, 12). Anadolu Selçuklu dönemi darüşşifa yapılarında benimsenen, teorik ve pratik tıp eğitiminin hastaya sunulan hizmet paralelinde sürdürülmesi anlayışı, Osmanlı dönemi darüşşifalarında da geçerliliğini korumuş; hizmet ve eğitimi merkezine alan bu anlayış, imparatorluğun her geçen gün daha da güçlenmesiyle birlikte gelişmeye devam etmiştir (Cantay; 1992, 29).

Darüşşifa planlaması yapılırken medrese plan şeması çeşitli şekillerde yorumlanarak, yüzey isteyen sağlık hizmetlerine yönelik son derece elverişli yapılar oluşturulmuş; hizmet fonksiyonunun aksaksız yürütülmesini hedef alan merkezi plan şeması da yine aynı döneme tarihlenen darüşşifa yapılarıyla doğup geliştirilmiştir. (Cantay; 1992, 29).

Yıldırım Bayezid (1389-1402) tarafından Bursa'da yaptırılan külliye'nin bir parçası olarak 1399 yılında tamamlanan Bursa (Yıldırım Bayezid) Darüşşifası, Osmanlıların Anadolu'da yaptırdıkları ilk hastahanedir (Kâhya, Erdemir; 2000, 96). Bu erken dönem Osmanlı külliyesinde yer alan darüşşifa yapısı, plan şeması, genel karakteristikler ve dış konturlarının biçimleniş bakımından yoğun olarak Anadolu Selçuklu dönemi darüşşifalarını çağırır.

Medrese şemasına uygun olarak dikdörtgen bir plana oturan bu 14. yüzyıl hastahane yapısının ortasında geniş bir avlu ya da iç bahçe; avlunun her iki yanında, revakların gerisindeyse, her biri yaklaşık 3.30x3.60m. boyutunda yirmi tane hasta odası bulunmaktadır (Kâhya, Erdemir; 2000, 97). Mekanların, üç yönde revaklı bir avlu etrafında toplandığı yapıda derslane mekanı, Selçuklu dönemi darüşşifa ve medreselerinde bulunan eyvan hacminin avlu cephesine bakan bölümünün düzenlenip kapalı bir mekana dönüştürülmesiyle elde edilmiştir (Cantay; 1992, 24). 9.40x7.40m boyutundaki derslane, her iki yanındaki küçük salonlarla desteklenirken, ana giriş kapısının açıldığı holün iki yanına dizilen, oturma birimli (peykel) hücrelerin hasta bekleme yeri olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Kâhya, Erdemir; 2000, 97).

Bazı kısımları onarılarak günümüze kadar ulaşan Yıldırım Bayezid Külliyesi'nin darüşşifa kısmında da özellikle son yıllarda restorasyon çalışmaları söz konusu olmuştur (Kâhya, Erdemir; 2000, 97).

Hazırlıkların tamamlanıp İstanbul'un 1453 yılında fethedilmesinin ardından kente eklenen tüm külliye darüşşifa yapılarını da içerecek şekilde tasarlanmıştır. On yüzyıl boyunca varlık gösteren Bizans İmparatorluğu İstanbul'a pek çok sağlık ve sosyal yardım tesisi kazandırmışsa da, fethin gerçekleştiği 15. yüzyıl ortalarında kentte sadece iki sağlık kuruluşu olduğu bilinmektedir (Cantay; 1992, 12). Bunlar Ayasofya ve Pantokrator kiliseleri çevresindeki manastır mekanları ile misafirhane, düşkünler evi ve bir hastahane bulduğu yapı topluluğudur (Adivar; 1953, 1-55, Adivar; 1954, 1-14, Eyice; 1958, 657-691).

İstanbul'un artan nüfusunu da göz önüne alarak, Bizans'tan devralınan bu kuruluşların sağlık ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını gören Fatih Sultan Mehmet, Mimarbaşı Ayazağa'ya yeni bir külliye yapılması konusunda talimat vermiştir (Kâhya, Erdemir; 2000, 116). Fetihden 17 yıl sonra tamamlanabilmiş olan Fatih Külliyesi (Yeni İmare) içinde yer alan Fatih Darüşşifası, revakların çevirdiği kare bir avlunun ardına yerleştirilmiş mekanlardan ibaret olup, yarım kubbeli derslane mekanı beşgen çıkmasıyla tanımlanmaktadır.

Sadece külliye bütünü değil, külliye'nin bir tek parçası olan 70 odalı darüşşifanın dahi, bu yüzyılda Avrupa'nın en büyük hastahanesi olduğu bilinmektedir (Adivar; 1954, 7). Planının ana hatları bakımından külliye'nin tabhane yapısıyla benzerlik

gösteren bu revaklı-avlulu medrese şemasındaki 15. yüzyıl yapısı, Bursa Darüşşifası plan geleneğinin de bir uygulamasıdır (Cantay; 1992, 25-26).

Yapımı beş yıl sürerek 1488 yılında tamamlanan II. Bayezid Külliyesi'nin bir parçası niteliğindeki Edirne (II. Bayezid) Darüşşifası, Türk-İslam hatta dünya hastane mimarlığı açısından büyük bir önem ve öncelik taşımaktadır (Kâhya, Erdemir; 2000, 118). 15. yüzyıl sonunda inşa edilen bu yapı, birbiri ardına sıralanmış iki avlu etrafında şekillenen ve merkezi kubbeli, altıgen planlı dersane mekanına eklenen planimetrisiyle önceki darüşşifa yapılarından belirgin bir biçimde ayrılır (Cantay; 1992, 26).

Osmanlı döneminde başkentler dışında ilk darüşşifa yaptırılan yer Manisa olmuştur (Cantay; 1992, 13). Hafsa (Hafza) Sultan Darüşşifası¹, Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566) 1539 yılında, validesi merhum Hafsa Sultan adına yaptırmış olduğu Sultaniye Külliyesi içindedir. Medrese şemasından esin alan yapının, bağımsız koğuşlar biçiminde işlerlik gösteren mekanları doğrudan avluya açılırken, avluyu çevreleyen revaklar kapı ve köşe mekanların açıldığı, kubbeli bir geçit alanı olarak belirir. 16. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen bu yapı, gördüğü son onarımla birlikte neredeyse yeni baştan inşa edildiği izlenimi uyandırır da özgün planını korumayı başarmıştır (Cantay; 1992, 13).

Manisa'daki Sultaniye Külliyesi'nin tamamlanmasının ardından, İstanbul'da, Haseki Külliyesi'nin yapımına başlanmış ve Haseki Darüşşifası farklı bir plan şemasıyla inşa edilmiştir (Cantay; 1992, 13). Kanuni Sultan Süleyman'ın, hasekisi Hürrem Sultan (1502-1557) adına, Mimar Sinan'a yaptırmış olduğu külliyenin içinde yer alan Haseki Darüşşifası, üstü kubbeye örtülü, kapalı mekanların sekizgen avlusunun doğu, batı, güney kenarları boyunca sıralandığı, dış görünüşüyle dikdörtgene yakın bir planimetrisi olduğu izlenimi uyandıran bir yapıdır.

Edirne (II. Bayezid) Darüşşifası gibi Haseki Darüşşifası da, kendine özgü, merkezi plan şemasıyla öne çıkan bir yapı olmuştur. 1550 yılında tamamlanan bu 16. yüzyıl yapısının avluyu üç yanından kavrayan iki mekan sırasındaki mekanları, art arda sıralanmış ikişer kubbe ile dikdörtgen, birer yaşmaklı ocak ile dışa açılan iki katlı pencereleri bulunan salonlar biçiminde tasarlanmıştır. Avlunun kuzeye bakan üç kenarı helalar ile giriş koridorunun cephelerini oluştururken; güneyinde kalan, kubbe

¹ Hafsa (Hafza) Sultan Bimarhanesi olarak da bilinmektedir.

ve yarım kubbelerle örtülü köşe mekanları sekizgenin köşe kenarları boyunca uzandığı gibi klasik kemerleriyle salonların avluyla bağlantı kurmasını sağlar (Kâhya, Erdemir; 2000, 145).

Günümüze ulaşmış Osmanlı hastahanelerinin en bakımlısı olarak bilinen ve etkin olduğu dönemde 28-30 kişilik geniş kadrosuyla 40-50 yataklı olarak hizmet veren (Kâhya, Erdemir; 2000, 144) yapı İstanbul darüşşifa mimarisinde koğu düzeninin uygulandığı ilk örnek olması bakımından da kayda değer bir öneme sahiptir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın İstanbul'da, Mimar Sinan'a, kendi adına atfen yaptırmış olduğu Süleymaniye Külliyesi içinde yer alan Süleymaniye Darüşşifası, özgün planimetrisiyle o güne kadarki Osmanlı darüşşifa yapılarından ayrılır. Bu 16. yüzyıl yapısının genel planlama bakımından, revaklı avlu etrafında gelişen, klasik Osmanlı medrese şemasının uzun eksen paralelinde bitişik olarak, iki kez tekrarlanmasından doğmuş olduğunu söylemek mümkündür (Cantay; 1992, 14, 97).

Yapı, çift eksenli ve topoğrafik verilere uyum sağlayacak şekilde iki katta çözülmüş; bodrum kat şifasız akıl hastalarının kullanabileceği dikdörtgen bir salon ve dükkanlara tahsis edilmiştir. Üst kat ise, paralel eksenli dikdörtgen avlulardan birini çevreleyen revaklar ve ardındaki, farklı işlevlere sahip mekanlar ile ikinci avlunun revakları gerisinde kalan müstakil mekanlardan meydana gelmektedir (Cantay; 1992, 14). Süleymaniye Darüşşifası'nın, hastaların kullanımına yönelik bir hamamı da içerecek şekilde planlanması, Osmanlı İmparatorluğu'nda sağlık yapıları planlamasında varılan işlevselci yaklaşımı ortaya koyar niteliktedir.

Külliye bünyesinde darüşşifaya ek olarak fakat ondan bağımsız bir işleyişe sahip olan bir Tıp Medresesi inşa edilmiştir. Teorik tıp eğitiminin verildiği bu yapı, dikdörtgen bir avluyu çevreleyen revaklar ve gerisinde müstakil mekanların sıralandığı klasik bir plan şemasına sahiptir (Cantay; 1992, 14). Haseki Darüşşifası gibi 40-50 yataklı olan ve yine onun gibi 28-30 kişilik geniş personel kadrosuyla hizmet veren darüşşifanın diğer Osmanlı darüşşifalarından farkı, özel bir asabiye (nöroloji) servisinin bulunmasıdır. Hastahanenin bir diğer özelliği de Tıp Medresesi'nin kuzeyine yerleştirilmiş, Dar-ül âkâkir (Droglar evi) adı verilen büyük bir ecza deposunun bulunmasıdır (Kâhya, Erdemir; 2000, 153, Cantay; 1992, 14).

Haseki Darüşşifası kadar parlak bir geçmişi olamayan Süleymaniye Darüşşifası ve Tıp Medresesi, 1865 yılında bir ara kolera karantina evi olarak hizmet vermiş, ancak

daha sonra yeniden akıl hastalarının kullanımına sunulmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Askeri Matbaa'ya dönüştürülen ve 1972 yılına kadar da aynı işlevini sürdüren yapının, arkadaki bahçe kısmında daha sonraları, Süleymaniye Doğumevi'ne tahsis edilmek üzere yeni bir pavyon inşa edilmiştir (Kâhya, Erdemir; 2000, 153).

Atik Valide Darüşşifası², II. Selim'in hasekisi ve III. Murat'ın validesi Nurbanu Sultan Kadın Efendi'nin Üsküdar'da, kendi adıyla anılan semtte yaptırmış olduğu, topoğrafik verilere uygun olarak yaygın bir kompleks biçiminde tasarlanmış külliye'nin bir parçasıdır. Atik Valide Külliyesi içinde yer alan darüşşifa yapısı, gerisinde kubbeli mekanların sıralandığı revakların, dikdörtgen planlı ve iki kademeli bir avluyu çevreleyecek şekilde kurgulandığı planimetrisiyle tanımlıdır (Cantay; 1992, 14). Süleymaniye Darüşşifası'ndakine benzer şekilde Mimar Sinan burada da, sadece hastaların kullanımına yönelik bir hamam tasarlamıştır. Hamam, darüşşifa ve tabhane yapıları arasına yerleştirilmiştir (Cantay; 1992, 104).

Mimar Sinan'ın yapımını 1583'te tamamladığı Atik Valide (Toptaşı) Darüşşifası'nın daha önceki darüşşifa yapıları kadar kompleks bir biçimlenişe sahip olmadığını söylemek mümkündür (Cantay; 1992, 105). Günümüzde, darüşşifanın avluyu çeviren revak sisteminin gerisinde kalan mekanlar, birer kapı ve pencere ile revakların altına açılmaktadır. Sonraki kullanım amaçları doğrultusunda bu mekanlar tamamen değiştirilmiştir.³

Uzun yıllar tam teşekküllü hizmet veren bu 16. yüzyıl hastahane yapısı 19. yüzyıl başlarından itibaren sadece akıl hastalarının kabul edildiği bir bimarhaneye (akliye hastahanesi) dönüştürülmüştür. III. Selim zamanında, Nizam-ı Cedîd askerlerinin süvari kışlaları haline getirilen yapı 1865 yılına kadar ordunun emrinde kalmış; Süleymaniye Darüşşifası büyük kolera salgını nedeniyle kolera karantina evine dönüştürülünce kurumda müşahede altında tutulan akıl hastalarının da Toptaşı Bimarhanesi'ne nakli söz konusu olmuştur.

² Toptaşı Darüşşifası ve Nurbanu Darüşşifası olarak da bilinen yapı, 19. yüzyıl başlarında itibaren sadece akıl hastalarını kabul etmeye başladığından Toptaşı Bimarhanesi ve Atik Valide Bimarhanesi adlarıyla da tanımlıdır.

³ Bkz. Cantay; 1992, 104 - not 136. "Darüşşifa ve diğer yapılar, III. Selim zamanında Nizam-ı Cedîd askerlerinin kışlası olmuş ve 1865'e kadar kullanılmıştı. Sonraları ise tekrar hastahane fonksiyonu verilince, yapıda yeni değişiklik ve ilavelerle birlikte kervansaray yapısı da hastahane fonksiyonunu yerine getirebilecek şekilde tamamen değiştirilmiş ve kubbeli mekanın iki yanındaki çift meyilli ahşap çatı ile örtülü kanatlar, dikdörtgen avlu etrafında iki katlı koğuşlar haline dönüştürülmüştür."

II. Meşrutiyet sıralarında (1908) 400'den fazla akıl hastasına ev sahipliği yapan; Fransız La Paix Hastahanesi'nin 1919 yılında işgal devletlerince geri istenmesi üzerine burada müşahade altında tutulan 300 kadar hastayı da bünyesine katan kurum, Bakırköy Akliye ve Asabiye Hastanesi'nin 1927'de hizmete girmesi üzerine sadece, Miskinler Tekkesi'nden (Karacaahmed Cüzzamhanesi-leprosesi) nakledilen cüzzamlıları ağırlamaya başladı (Kâhya, Erdemir; 2000, 141, 155). 1935 yılında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları bünyesinde modern bir cüzzam pavyonunun devreye girmesi üzerine Toptaşı Hastahanesi tümüyle boşaltıldı. Günümüzde kullanılmayan bu yapı bir süreliğine de Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na bağlı bir tütün deposu olarak kullanıldı (Kâhya, Erdemir; 2000, 156).

Osmanlı döneminin son darüşşifa yapısı olarak bilinen Sultan Ahmed Darüşşifası, I. Ahmed'in (1603-1617) mimarbaşı Sedefkâr Mehmet Ağa'ya yaptırdığı Sultan Ahmed Külliyesi'nin imaret yapılarıyla birlikte Hipodrom'un batı ucunda yer almaktadır. Günümüze ulaşmayan yapı, avlunun gerisinde yer alan tek sıralı, kubbeli mekanlarıyla kareye yakın dikdörtgen bir plana oturur. Biçimlenişi medrese plan şemasından esin alan yapının en önemli mekanlarından biri de, güney-doğu duvarına bitişik olan ve darüşşifayla bağlantısı revak gerisindeki bir mekandan sağlanan hamamıdır (Cantay; 1992, 14, 107).

17. yüzyıl içinde inşa edilmiş tek sağlık kuruluşu olarak tanımlanan Sultan Ahmed Darüşşifası da, diğer Osmanlı darüşşifalarında olduğu gibi, yaklaşık 50 yataklıdır ve aynı sayıdaki personel kadrosuyla hizmet vermiştir. 19. yüzyıldan itibaren bakımsız kalan binanın yerini önceleri, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi ve Erkek Sanat Okulu'na ev sahipliği yapan bir bina, bu yapının yanması üzerine de Marmara Üniversitesi Rektörlüğü binası almıştır (Kâhya, Erdemir; 2000, 172).

17. yüzyıl gerek tıp bilimi gerekse diğer bilim dallarında ilk Batı etkisinin görüldüğü dönemdir. 16. ve 17. yüzyılda dünya tarihinin en büyük devletlerinden birine dönüşen Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş toprakları, bu yıllar süresince, gerek halk gerekse ordu ve saray mensuplarının tüm sağlık ihtiyaçlarının karşılandığı; bimâristan, şifahane, tımarhane, darüşşifa olarak adlandırılan pek çok hastahane yapısına ev sahipliği yapmıştır (Terzioğlu; Cilt:6, 173).

18. yüzyıl her ne kadar dünya tarihinin "Aydınlanma Devri" ya da "Akıl Çağı" tanımlamalarıyla birlikte anılagelen ve gerek düşünsel, gerekse bilimsel çalışmalar

açısından son derece önemli yenilikleri de beraberinde getirmiş bir dönemi olsa da, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu olumsuz koşullar söz konusu dönemin yeterince anlaşılmasını ve Batı'yla eşit koşullarda değerlendirilmesini engellemiştir. Çizilen bu genel tablo tıp biliminin gelişimini de büyük ölçüde etkilemiş; sağlık hizmetleri ancak geçen yüzyıldan kalan sağlık ve sosyal yardım kuruluşları çerçevesinde sürdürülmüştür.

Osmanlı hastahanelerinin en belirgin mimari özelliği; cami, medrese, hamam, imaret, tabhane, kervansaray, sıbyan mektebi, tekke ve çarşı gibi birimlerden meydana gelen külliye yapılarının birer bileşeni olarak tasarlanmış olmalarıdır. Halkın her tür sosyal ve kültürel gereksinimine cevap verebilecek şekilde ve kent içinde bir kent prototipi olarak tasarlanmış bu kompleks yapılar, tüm sağlık ihtiyaçlarının karşılandığı, alternatifsiz kurumlar olan darüşşifa ve bimarhaneleri de içermeleri bakımından, bahsi geçen yüzyıllardaki sağlık hizmetlerinin değerlendirilmesinde büyük bir önem oluşturmaktadır.

2.3. 19. Yüzyıl İstanbul'unda Sağlık Kurumları (Hastahaneler, Askeri Hastahaneler, Sivil Hastahaneler)

Batı'da Aydınlanma Devri'yle birlikte anılagelen 18. yüzyıl, Osmanlı Devleti açısından olumsuz gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuş; büyük toprak kayıplarıyla sonuçlanan savaşların doğurduğu ekonomik sıkıntılar etkisini her alanda hissettirmiştir. Ancak zaman içinde, Batı'yla arada oluşan ve derinliği her geçen gün daha da artan uçurumun, en azından teknik anlamda telafi edilebilmesi amacıyla çeşitli atılımların yapılması zorunluluğu doğmuştur. "Lale Devri" olarak anılan dönemde, III. Ahmed'in hükümdarlığı sırasında başlatılan ve ilk etapta sosyokültürel alanlarda işlerlik kazanan Batılılaşma hareketlerinin, I. Mahmut ve III. Mustafa'nın hükümdarlıkları sırasında çok daha başka alanlara kaydırıldığı da bilinen bir gerçektir (Kâhya, Erdemir; 2000, 223-227). Sözelimi bu dönemlerde savaşlarda karşılaşılan teknik sıkıntı ve yetersizlikler, eğitim sisteminin, Batı normlarında mühendislik eğitimi veren teknik okulların oluşumuna öncelik tanıyacak şekilde yeniden gözden geçirilmesini sağlamıştır. 18. yüzyılın, bilimsel gelişmeleri destekleyecek kazanımlarından biri de hiç kuşkusuz, Osmanlı Devleti'nde 17. yüzyılla birlikte başlatılmış olan çeviri faaliyetlerinde görülen kayda değer artıştır. Osmanlı Devleti'nin, temellerini 18. yüzyıl başlarında atmaya başladığı bu yeni

dönem 19. yüzyılla birlikte çok daha sistematik bir hal almış; söz konusu atılımlar çerçevesinde askeri düzenden sivil idareye, öğretim sisteminden giyim-kuşam olgusuna yaşamı temsil eden her alanda çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. II. Mahmut ve III. Selim tarafından uygulamaya konan yenilikçi reformların şekillendirdiği dönem, tıp alanında yaşanan kayda değer gelişmeler bakımından da ayrı bir önemi hak eder (Kâhya, Erdemir; 2000, 223-227, Yıldırım; Cilt:4, 13-14). Batı normlarına sahip ilk Tıp Okulu (Tıbbiye-i Şahane; 1827), tıp alanında yaşanan bilimsel gelişmelerin izlenmesi ve orduya hizmet edecek donanımlı hekimler yetiştirilmesi amacıyla açılmıştır. 1831 yılında okula ilave olarak bir de Cerrahhane kurulmuştur (Kâhya, Erdemir; 2000, 223-227). 19. yüzyıl, ilk Tıp Okulu'nun yanı sıra askeri ve sivil pek çok hastahanenin de hizmete girdiği bir dönemdir. Bu dönemde, halkın sağlık ihtiyaçlarını karşılamak üzere 14 sivil hastahane faaliyete girmişken, Osmanlı ordusuna tahsis edilen askeri hastahane sayısı 36'dır; sürekli hizmet veren bu kuruluşların haricinde, Balkan Savaşı (1912-1913) ve Birinci Dünya Savaşı (1914-1919) yıllarında yalnızca İstanbul sınırları dahilinde 40 kadar askeri hastahanenin kurulduğu bilinmektedir (Kâhya, Erdemir; 2000, 223-227).

İstanbul'da 19. yüzyılda hizmet vermeye başlayan başlıca sağlık kurumları şunlardır; ilk vakıf hastahanesi ve resmen "hastahane" adını kullanan ilk sağlık kurumu olan (Yıldırım; Cilt:7, 401) Vakıf Gureba (Yenibahçe Gureba-i Müslimin) Hastahanesi (1845), Gümüşsuyu Askeri Hastahanesi (1850), Bulgar Hastahanesi (1897-1901), Alman Hastahanesi (1844), Balıklı Rum Hastahanesi (1795), Hamidiye Etfal Hastahanesi (1898-1899), Fransız La Paix Hastanesi (1854), Fransız Pasteur Hastahanesi (Avusturya-Macaristan Hastahanesi) (1896), İngiliz Gemiciler (Beyoğlu) Hastahanesi (1901-1904), Yedikule (Surp Pırğıç) Ermeni Hastahanesi (1834) ve İtalyan Hastahanesi (1876), Haydarpaşa Nûmûne Hastahanesi (1903), Avusturya St Georg Hastahanesi (1854). Tez çalışmasına konu olan Zeynep Kâmil Hastahanesi de aynı dönemde inşa edilmiş ve geçici olarak orduya tahsis edilmiş sağlık kuruluşlardan biridir.

3. ZEYNEP KÂMİL HASTAHANESİ

3.1. Konumu

Zeynep Kâmil Hastahanesi, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde, Arakiyeci Hacı Mehmet Mahallesi'nde kurulmuştur. Günümüzde, güneydoğu yönünden Çocuk Polikliniği'ne (1955-1958), güneybatı yönünden ise Merkez Bina'ya (1953-1958) birer koridorla eklemlenen hastahane yapısının güneyinde Nuh Kuyusu Caddesi, doğusunda Toptaşı Caddesi; Zeynep Hanım ile Yusuf Kâmil Paşa'nın türbesinin de bulunduğu bahçesinin uzandığı kuzeyinde ise Salı Sokağı yer almaktadır.

Kurulduğu dönemde "Nuh Kuyusu Hastahanesi" olarak tanınan hastahane, daha sonraları "Gureba Hastahanesi", "Gureba-i İnas Hastahanesi" ve "Üsküdar Nisa Hastahanesi"; kurucuların ölümünden sonraysa "Zeyneb ve Kâmil Hastahanesi", (Zeynep Hanım'ın adıyla) "Zeynep Kâmil Hastahanesi", "Kâmil Paşa Hastahanesi" adlarıyla anılmıştır "(Bolak; 1972, 10, Etker, Günergun, Köşe; 2004, 6).

Zeynep Hanım ile Yusuf Kâmil Paşa'nın, kuruluşunu üstlendikleri hayır kurumunun kendi adlarını birlikte taşımasını istedikleri göze alınacak olursa hastahane adının "Zeyneb ve Kâmil" ya da "Kâmil ve Zeyneb Hastahanesi" olması gerekir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 6).

Etker, Günergun ve Köşe'ye göre bu ad "Zeynep-Kâmil Hastahanesi" biçiminde kısaltılarak kullanılmıştır; hastahane adının "Zeynep Kâmil" biçiminde yazılması yanıltıcı olmaktadır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 6).

Salı Sokağı, Toptaşı Caddesi ve Nuh Kuyusu Caddesi'yle sınırlandırılmış üçgen biçimli adanın (Şekil A3, A4, A5), Zeynep Hanım ve Yusuf Kâmil Paşa tarafından satın alınan 6206 m²'lik (10 875 zirâ' / 6250m²)⁴ bostan sahası dışında kalan parselleri, kurumun 1933 yılında Üsküdar Belediyesi'ne devrinin ardından

⁴ Etker, Ş.; Günergun, F.; Köşe, A.'nın vakfiye metnine dayanan yayınlarında, satın alınan bostan sahasının 10 875 zirâ' (6250m²) olduğunu belirtilmiştir. Bkz. Etker, Ş.; Günergun, F.; Köşe, A., 2004. "Zeynep-Kamil Hastanesi'nin Kuruluşu ve Vakfiyesi", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları (Studies in Ottoman Science)*, ed. Feza Günergun, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul, Cilt:5, 2, s. 1-37.

sahiplerinden satın alınmış ve hastahane sınırlarına dahil edilmiştir (Anonim; 1988, 244-245). “T.C. Sağlık Bakanlığı Zeynep Kâmil Kadın ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastahanesi”nin ilk hastahane arazisi 51 pafta, 204 ada, 34 parselde yer almaktadır. Hastahane binasından sonra, yakınındaki bina ve bahçelerin istimlakı için de çaplı tasarruf belgesi düzenlenmiştir.

İlk inşaatın kalan, harap durumdaki dikimevi ile marangoz ve elektrik atölyeleri gibi müştemilat binaları 1 Ağustos 1957 tarihinde kapalı zarf usulü açık arttırmayla enkaz olarak satılıp yıkıcıya verilmiştir (Şekil B207). Bina enkazlarının keşif ve ilk teminatları 26 Temmuz 1957 tarihli Vatan Gazetesi’ne verilen bir ilanla açıklanmıştır. Harap binaların istimlak edilmek suretiyle yıkılmasının ardından bu alanlar yeni binaların inşasına tahsis edilmiştir. 1955 yılında yapımına başlanan Çocuk Pavyonu 204 adanın 34, 35, 36, 37 ve 64 parselleri üzerinde inşa edilmiştir (Anonim; 1988, 244-245).

1952 yılında 1000m², günümüzde ise yaklaşık 12.000m²’lik bir kapalı alanda hizmet veren Zeynep Kâmil Kadın ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastahanesi; röntgen ve ameliyathane bölümleriyle Kadın Hastalıkları Pavyonu’nu da içeren Merkez Bina (1953-1958), Çocuk Enfeksiyonu ve Ortopedi Pavyonu⁵ (Çocuk Polikliniği, 1955-1958), Sağlık Meslek Lisesi⁶, Doğum-Acil Servisi ve teze konu olan 1875 tarihli ilk hastahane binasından meydana gelen büyük bir sağlık kompleksidir (Şekil B1).

16.01.1964 tarihli tapuda belirtildiği üzere sonradan yıkıma uğramış yapılarla birlikte düz bir araziye oturan Zeynep Kâmil Hastahanesi, iki kattan meydana gelmektedir (Şekil B206); yapının kullanılmayan bir bodrum kat ile bânileri olan Zeynep Hanım ve Yusuf Kâmil Paşa’nın türbesinin yer aldığı geniş bir de bahçesi bulunmaktadır (Şekil B11, B12, C1). Merkez Bina ve Çocuk Polikliniği’ne zemin kat düzleminde⁷, ana koridorunun iki ayrı ucundan birer koridorla eklenmiş olan hastahane yapısına ulaşım yine bu düz ve rampalı koridorlar aracılığıyla olmaktadır. 1935

⁵ Yapının mimari projesi Prof. Vakkas Aykut ve mimar Cahit Güneri tarafından hazırlanmıştır.

⁶ 1958 yılında temeli atılan yapı belediye arsası üzerine kurulmuştur. 1961’de tamamlandığında Ebe ve Hemşire Okulu olarak hizmet vermeye başlayan ve daha sonraları Sağlık Koleji’ne dönüştürülen yapı, bir protokolle 99 yıllığına Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na devredilmiştir.

⁷ İnşa edildiği dönemlerde Çocuk Pavyonu, bugünkünden farklı olarak, ilk hastahane binasının ikinci katına birinci katında yer alan bir koridorla bağlanmaktaydı. Bunun en temel sebebi, doğumhane olarak kullanılmaya başlanan ilk hastahane binasında dünyaya gelen çocukların en kestirme yoldan Çocuk Pavyonu’na ulaştırılması düşüncesiydi.

tarıhli Pervititch haritasında (Şekil A4) Salı Sokağı üzerinden yapının simetri aksı boyunca tanımlanan bahçe ve bina girişleri ile sokaktan türbeye ve binaya yönelim sağlayan, simetrik bahçe ve yol düzenlemeleri günümüzde geçerliliğini tümüyle yitirmiştir.

3.2. Bânileri: Prenses Zeynep Hanım ve Yusuf Kâmil Paşa

Kurulduğu gündən bu yana sayısız hastanın tedavi edildiği Zeynep Kâmil Hastahanesi'nin kurucuları, Mısır Valisi (Hıdivi) Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın (1769-1849) en küçük kızı Prenses Zeynep Hanım (Kahire, 13 Ekim 1825 - İstanbul, 8 Nisan 1884) ile eşi Sadrazam Yusuf Kâmil Paşa'dır (Arapgir/Arabkir, 1808 - İstanbul, 9 Ekim 1876) (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 2).

Zeynep Hanım, varlıklı bir ailenin mensubu olmasının yanı sıra hayır işlerine düşkünlüğüyle de tanınırdı. On sekiz yaşındayken, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti'nde sadrazamlığa kadar yükselebileceğini düşündüğü Yusuf Kâmil Bey ile evlendirilmiştir. Zeynep Hanım'ın, Mısırlı vali kızlarının paşalarla evlendirildiği bir dönemde, Mısır bürokrasisinde Paşa'nın emrinde çalışan düşük rütbeli bir memurla evlendirilmesi, ailenin geri kalan bireylerinin büyük tepkisine neden olmuştur.

1833 yılında Kahire'ye giderek Mehmet Ali Paşa'nın hizmetine giren ve 1845 yılında Zeynep Hanım'la evlenen, Malatya-Arapgir doğumlu Yusuf Kâmil Bey, bu evlilikten kısa bir süre önce Mehmet Ali Paşa'nın özel temsilcisi olarak İstanbul'a, Sultan Abdülmecid'in kızkardeşi Âdile Sultan'ın düğününe gönderilir (Beyoğlu; Cilt:24, 283-284). Mehmet Ali Paşa'nın tebrik ve hediyelerini damadı vasıtasıyla göndermesinden memnun kalan Padişah da, Yusuf Kamil Bey'i "Paşa" unvanıyla ödüllendirir (Kızıltoprak; 2004). Ticaret Nazırlığı, Meclis-i Vâlâ ve Şura-yı Devlet Reisliği görevlerinde bulunmuş olan Yusuf Kâmil Paşa, 1863 yılı başında ise Sultan Abdülaziz tarafından sadrazamlık görevine getirilmiştir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 2).

Yusuf Kâmil Paşa başarılı hizmetleriyle öncelikle Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın, ardından da, kendisinden sonra Mısır Valisi olan büyük oğlu İbrahim Paşa'nın (1789-1848) takdirini kazanmış bir devlet adamıdır. Ancak, Mehmet Ali Paşa'nın, İbrahim Paşa'nın ölümü üzerine Mısır Valisi olma hakkını elde eden, Tosun

Paşa'dan (1798-1816) olma torunu Abbas Paşa (1813-1854) Yusuf Kâmil Paşa'yı benimsememiş, Zeynep Hanım'la yapmış olduğu evliliğe de en başından beri karşı çıkmıştır. Abbas Paşa'nın, Mısır'da görev yapan Türklerle Avrupalıları görevden alma politikası göz önünde bulundurulduğunda, konunun Yusuf Kâmil Paşa'nın Mısır bürokrasisindeki konumuyla pek bir ilgisi olmadığını, olayın çok daha farklı bir sebebinin olduğunu anlamak mümkündür (Kızıltoprak; 2004).

Boşanmaları konusunda çifte ayrı ayrı baskı uygulayan Abbas Paşa karşılaştığı direnç karşısında çözümü, Yusuf Kâmil Paşa'yı Assuan'a hücre hapsine göndermekte, Zeynep Hanım'ı ise Kahire'deki sarayında gözaltı hapsine mahkum etmekte bulmuştur.

Bu gelişmelerin ardından, Abbas Paşa'yı ikna edip mahkumiyetini sona erdirmenin mümkün olmadığını kavrayan Zeynep Hanım, İstanbul'daki tanıdıklarından yardım talep etmiş; Yusuf Kâmil Paşa, Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'nın aracılık ve desteğiyle hazırlatılan padişah fermanı sayesinde özgür kalabilmiştir. Mısır'dan ayrılması kaçınılmaz bir hal alan Yusuf Kâmil Paşa, eşi Zeynep Hanım'ı yeğenininin esaretinden kurtaramadan İstanbul'a hareket etmek zorunda kalmıştır (Beyoğlu; Cilt:24, 283-284).

Yusuf Kâmil Paşa'nın 1850 yılında padişah fermanıyla özgür kalması, Abbas Paşa'nın, halası Zeynep Hanım üzerinde kurduğu baskıyı artırmasına neden olmuş, Zeynep Hanım kardeşleriyle dahi görüşemez duruma gelmiştir. Yeniden devreye giren tanıdıklar Abbas Paşa'nın fikrini değiştirmek için ellerinden geleni yaptılarsa da başarılı olamamışlar; Zeynep Hanım'ın kocasından boşandığını ilan etmeden özgür kalmasının mümkün olmadığına ikna olmuşlardır. Bunun üzerine Yusuf Kâmil Paşa çareyi, Abbas Paşa'ya, eşini boşadığının teminatı niteliğinde imzalı bir evrak göndermekte bulmuş; amacına ulaşan Abbas Paşa da halası Zeynep Hanım'ı serbest bıraktığını açıklamıştır (Kızıltoprak; 2004).

Serbest kalır kalmaz Mekke'ye gitmek için Abbas Paşa'dan izin almayı başaran Zeynep Hanım, Yusuf Kâmil Paşa'nın yardımıyla ilk olarak Beyrut'a, oradan da bir vapurla doğrudan İstanbul'a hareket etmiştir. İstanbul'da Mustafa Reşid Paşa tarafından karşılanan Zeynep Hanım, Şeyhulislam Arif Hikmet Bey'in kıydığı yeni nikaha kadar Paşa'nın Baltalimanı'nda bulunan sahil sarayında (bugünkü Baltalimanı Kemik Hastalıkları Hastahanesi) ağırlandı (Şekil B217, B218). Dolmabahçe

Sarayı'nda yapılan ve Abdülmecid'in de hazır bulunduğu düğün töreninde Zeynep Hanım'ın nikah şahitliğini Sadrazam Reşit Paşa yapmıştır (Kızıltoprak; 2004).

Bundan sonraki yaşamlarını İstanbul'da sürdürmeye karar veren Zeynep Hanım ile, burada yaşadığı süre boyunca iki defa sadrazamlık makamına getirilen Yusuf Kâmil Paşa, bu olaylardan sonra Mısır'a ilk kez 1861 yılında, Zeynep Hanım'ın ağabeyi Sait Paşa'nın (1823-1863) valiliği sırasında gidebilmiştir. Aynı yıl ibadet amacıyla, Sait Paşa'yla birlikte Mekke'ye de giden çift, bu tarihten itibaren Mısır ziyaretlerini sıklaştırmışlardır.

İstanbul kış mevsimini yaşarken Mısır'da daha ılıman bir hava hakim olduğundan, dönemin Boğaz'da yaşayan, Mısırlı zenginleri bu mevsimde genellikle Mısır'a gider ve yaz gelene kadar da orada kalırlardı. İlkbahar ve sonbahar aylarında Yakacık'taki köşkünde kalan Zeynep Hanım kış mevsimini ise Beyazıt, Vezneciler'deki, bugün İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi'ne tahsis edilen arazi üzerinde konumlanan konağında geçirirdi.

Zeynep Hanım Konağı (Tanman; 1994, 549) (Şekil B223) olarak bilinen yapı Tanzimat dönemi İstanbul'unda inşa edilmiş ilk kagir konaklardan olma özelliğindedir (Tanman; 1994, 549). Mısır'daki pamuk çiftliklerinin geliriyle yapılmış olduğu için halk arasında "Pamuk Sarayı" olarak da tanınan bu konakta 7 salon, 79 oda ve bir hamam bulunmaktaydı (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 6).

1864 yılında Zeynep Hanım tarafından yaptırılan konak, büyüklüğü, ihtişamı, mefruşatının zenginliği ve özellikle Abdülaziz dönemindeki (1861-1876) debdebeli yaşantısı ile ün yapmış; 1903-1909 arasında, İstanbul'un ilk Müslüman yetimhanesi ve sanat okulu olarak (Darü'l-Hayr-ı Âli) kullanıldıktan sonra, 1909'dan itibaren Darülfünun'a tahsis edilmiştir (Tanman; 1994, 549). 1922'de Ekrem Hakkı Ayverdi'nin denetiminde bir onarım geçirmiş ve 28 Şubat 1942'de çıkan yangınla tarihe karışmıştır (Tanman; 1994, 549). Kuzey-güney doğrultusunda gelişen bu üç katlı bina Ampir ve Neorönesans üsluplarının egemen olduğu, kusursuz bir simetrimin gözlendiği anıtsal cepheleriyle (Tanman; 1994, 549) öne çıkmaktaydı. Geç dönem Osmanlı sivil mimari eserlerinin büyük çoğunluğunda olduğu gibi, Zeynep Hanım Konağı'nda da cephe düzenlemesinde gözlenen Batılı nitelik, iç tasarımda yerini geleneksel şemalardan türetilmiş çözümlere terk etmiştir (Tanman; 1994, 549).

Ölümünden sonra kardeşi (Abdül)Halim Paşa'ya (1830-1894) miras kalan ve 1930-1940 yılları arasında Paşa'nın vârisleri tarafından yıktırılıp, bağı, bahçesi ve köşklerinin de konumlandığı 250 dönümlük arazisi satışa çıkarılan Bebek'teki yalı (sahilhane) ise Zeynep Hanım'ın yazlarını geçirdiği, yakınlarıyla misafirlerini ağırladığı ikametgahıdır.

Zeynep Hanım, Batı'nın kültür hayatı ve alışkanlıklarıyla yetişmiş biridir. Yazları Bebek'teki yalıda özel müzisyenlerle dansçıların gösterileriyle zenginleşen davetler verir, Boğaz'da, ay ışığında sandal gezileri düzenler. Charles Garnier'e ithaf edilen yapılardan olan bu yalı Yusuf Kâmil Paşa Yalısı (Şekil B224) olarak da bilinmekle birlikte günümüze ulaşamamıştır. Yusuf Kâmil Paşa Yalısı'nın geniş ve bakımlı korusu içinde; Resim Köşkü, Bülbül Köşkü, İhsaniye Köşkü gibi yapılar vardır. Bahçenin üst kısımlarında nitelikli mimarisi ve boy aynaları ile süslenmiş büyük odaları olan Orta Köşk vardır (Can; 1993, 193). Bu pembe yalı “dünyanın en büyük aşşab meskenlerinden biri” sayılmaktadır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 6).

Kışları ise Zeynep Hanım'ın evi, başta edebiyat toplantıları ve şiir yarışmaları olmak üzere her türlü kültürel etkinliğe açıktı (Kızıltoprak; 2004). Zeynep Hanım ailesinden gelen büyük bir zenginliğe, yaşamı boyunca yüksek rütbeli görevlerde bulunmuş olan Yusuf Kâmil Paşa da iyi sayılabilecek bir gelire sahipti (Beyoğlu; Cilt:24, 283-284). Hiç çocukları olmayan ve kendilerini tümüyle hayır işlerine adayan çift, İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun pek çok yerleşiminde çeşme, okul ve su yolları yaptırmışlar, harap durumdaki yapıların onarımı için her türlü finansal desteği sağlamışlardır. 1865 yılında hizmete açılan ve Kartal halkını içme suyuna kavuşturan Kartal Çeşmesi de çiftin adıyla anılan hayratlardan biridir. Yaptığı hayır işleriyle çevresinin takdirini kazanan Zeynep Hanım, dönemin padişahları tarafından pek çok nişanla ödüllendirilmiştir. 93 Harbi olarak da bilinen Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878) sırasında ve sonrasında göstermiş olduğu üstün hizmet, sağlamış olduğu finansal destek nedeniyle de II. Abdülhamid tarafından nişana layık görülmüştür (Kızıltoprak; 2004).

Zeynep Hanım ile Yusuf Kâmil Paşa'nın Mekke, Medine ve Taşoz Adası'nda da pek çok hayratı olduğu bilirse de (Beyoğlu; Cilt:24, 283-284), çiftin adıyla birlikte anılan hayır hizmetlerinin en önemlisi hiç kuşkusuz, sayısız hastanın bakım ve tedavisinin gerçekleştirildiği Zeynep Kâmil Hastahanesi'dir.

Zeynep-Kâmil Hastahanesi'nin önemli bir özelliği, İstanbul'un ilk "hususî bir hayır müessesesi" olmasıdır⁸. Yapının iç avluya açılan kuzey cephesinde, özgün ana girişin üzerinde bulunan kitabede *fihî şifaun li'n-nas* "Onda insanlar için sağlık vardır" (*an-Nahl* suresi 69. ayet) sözleri okunmaktadır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 4). Kuruluşundaki bu özellik nedeniyle Osmanlı dönemi hastahaneleri içinde ayrıcalıklı bir yere sahip olan Zeynep-Kâmil Hastahanesi, Yusuf Kâmil Paşa ile eşi Zeynep Hanım'ın özel mülkleri olarak, hastalara "meccanen" hizmet vermek amacıyla yaptırılmıştır ve tarihsel gelişimi, yasal statüsü ile doğrudan ilgili olmuştur (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 1).

Zeynep Kâmil Hastahanesi'nin kurucuları, adlarını yaşatacak bir "dar'ü-l hayrat" olarak düşündükleri hastahane yerini seçerken kendi türbelerinin konumunu da göz önünde bulundurmuşlardır⁹. Zeynep Hanım ve Yusuf Kâmil Paşa'nın türbeleri de hastahane bahçesi içerisinde yer almaktadır.

Hayır kuruluşlarının yaşatılabilmesi için vakfiye düzenlenmesi, Osmanlı döneminin geleneksel uygulamalarından biri olarak bilinse de, Zeynep-Kâmil Hastahanesi'nin tarihiyle ilgili yayınlarda böyle bir vakfiyenin varlığına değinilmemiş, Zeynep Hanım'ın 1884'teki ölümünden sonra kardeşi Halim Paşa ile oğulları Sait, Abbas ve Mehmet Ali Paşaların hastahane yaptıkları kişisel yardımlardan söz edilmiştir. (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 10).

Şehsuvaroğlu'na göre, "Zeynep Hanım vefatından sonra hastaneyi varislerine bırakmış ve müesseseye ayrıca bir gelir sağlamamıştır. Varislerden Sait ve Abbas Halim Paşa'lar hastane emrine Maliye'ye bir miktar para tahsis etmişlerdir. Muayyen vakfiyesi olmıyan bina, zamanla harabiye yüz tuttuğundan 1898'da Sait Halim Paşa binanın tamiri ve ıslahile esaslı bir hastane haline konulmasını Operatör Cemil Paşa'dan rica etmiş ve lazım gelen tahsisatı da vermiştir."¹⁰

⁸ Şehsuvaroğlu, B.N. (haz.), 1960. "Osmanlı sağlık tesisleri ve Zeynep-Kâmil Hastahanesi", *Zeynep-Kâmil Hastahanesi, 1860-1960*, Kaptanoğlu Matbaası, İstanbul.

⁹ Konyalı, İ.H., 1976. "Zeynep-Kâmil Türbesi", *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, Cilt:1, İstanbul, Ahmet Sait Matbaası, s.391-395.

¹⁰ Şehsuvaroğlu, B.N., 1953. İstanbulda 500 Yıllık Sağlık Hayatımız, İstanbul Fetih Derneği Neşriyatı, No:21, İstanbul, s.73.

Yakın zamana kadar geçerli olan, Zeynep Kâmil Hastahanesi'nin bir vakfiyesinin bulunmadığına ilişkin yerleşik görüş, Etker, Günergun, Köşe'nin, hastahaneyle ilgili bir vakfiyenin, Zeynep Hanım'ın vakfiyelerini içeren ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan bir defterin (Yıldız Esas Evrakı 107/61) içinde bulunduğunu ortaya koyan 2004 tarihli çalışmaları¹¹ ile geçerliliğini yitirmiştir.

Söz konusu defter, sırasıyla 1861, 1864, 1876 ve 1883 yıllarında düzenlenmiş dört vakfiye metnini içermektedir ve bunların ilki, Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın mal varlığının nasıl paylaşılması gerektiğini, aynı zamanda Zeynep Hanım'a babası üzerinden gelen mirasın varislerine nasıl intikal edeceğini açıklamaktadır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 12).

“İkinci Zeyl” başlıklı üçüncü vakfiye, Zeynep Kâmil Hastahanesi de dahil olmak üzere Zeynep Hanım ve Kâmil Paşa'nın vakfetmiş oldukları mülk ve gelirlerin dökümünü içeren ve bunların, Üsküdar'da inşa edilmekte olan hastahane hastaların en iyi şekilde ve ücretsiz olarak tedavi edilmesi için vakfedildiğini açıklayan bir metindir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 13).

Bununla birlikte, söz konusu hayır kurumunun kendilerinin ölümünden sonra da hizmet verebilmesi için vakfedilen malların nasıl kullanılacağını belirtmesinden ötürü, “İkinci Zeyl”, Zeynep-Kâmil Hastahanesi'nin vakfiyesi olarak kabul görmektedir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 13).

Yusuf Kâmil Paşa'nın ölümünden yaklaşık iki ay önce hazırlandığı anlaşılan, 15 Receb 1293 / 6 Ağustos 1876 tarihli (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 13) bu belgeye göre, Zeynep Kâmil Hastahanesi, Yusuf Kâmil Paşa ile Zeynep Hanım tarafından birlikte vakfedilen mülklerin ilk sırasında yer almaktadır: “1. Üsküdar Nuh Kuyusu civarında Arakiyeci el-Hâc Mehmed mahallesinde, 10 875 zirâ‘ (6250 metrekare) arsa üzerine inşa edilmiş, müstemilatlı kârgir bir hastahane. Yusuf Kâmil Paşa ile Zeynep Hanım tarafından “külliyyetli miktarda para harcanarak” inşasına daha önce başlanmış olan kârgir hastahane, 8 Rebiyülevvel 1292 (14 Nisan 1875) tarihli iki adet “hüccet-i şer’iyye” uyarınca, Yusuf Kâmil Paşa'nın mülkünde olan arsa üzerinde inşa edilmektedir. Arsanın bir tarafında Halepli Süleyman Efendi ibn Necib'in tasarrufunda olan bostan; diğer tarafında Şura-yı Devlet Evrak Müdür Muavini Mazhar Bey tasarrufunda, bazen Hazine-i Hümayun Kethüdası Ethem Efendi, imam

¹¹ Çalışmaları kaynaklar bölümünde belirtilmiştir.

Hasan efendi tasarrufunda bulunan menzil bahçesi; üçüncü tarafında Nuh Kuyusu denen yol ve dördüncü tarafında ise Salı ve Pazarbaşı sokakları tabir olunur yol ile sınırlıdır. Hastahane binasının numarası 106'dır.” (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 13-14). Söz konusu mülkün vakfedilme sebebi ise, tedaviye muhtaç kişilerin, Üsküdar'da inşa edilmekte olan hastahane en iyi şekilde ve ücretsiz olarak tedavi edilmelerini sağlamaktır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 14).

Zeynep Kâmil Hastahanesi'nin kurucuları tarafından hazırlatılan vakfiye, aynı zamanda, inşaatın tamamlanması, hastahane nin donanımı ve kadroları için gerekli olabilecek kaynakların da ayrıntılı bir dökümünü içermektedir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 11, 15).

Buna göre; Yusuf Kâmil Paşa ile Zeynep Hanım'ın vefatından sonra, Bebek'teki Sahilhane'nin kısımları, bahçesi, yakınındaki “daire-i mahsus”, İzmit'teki gümrük mahalli ile han kiraya verilecek; buradan elde edilecek gelir, Yusuf Kâmil Paşa ve Zeynep Hanım'ın, hastahane ye gerekli malzeme (mühimmât) temin elde etmek için Nisan 1291'de (Nisan-Mayıs 1875) satın aldıkları ve Banque Impériale Ottomane'a “dipozito” edilen yüz bin aded konsolitin (devlet tahvili) her sene Temmuz ve Ocak aylarında Hazîne-i Celîle'den verilecek faizleri ile birleştirilecektir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 15).

Şayet bu devlet tahvilleri, başka bir şeye dönüştürülürse, elde edilecek bedel ve onun faize yatırılmasıyla elde edilen gelir ve nemâsı dahi, diğer gelirler ile birleştirilecek; tüm bu gelirler, henüz yapım halinde bulunan hastahane nin tamamlanmasına ve inşaat bittikten sonra sonrasında hastahane ye gerekli olan malzemenin temin edilmesi ve hastahane ye tayin olunacak hekim, hizmetli ve ücretlilerin masraflarını karşılamak için kullanılacaktır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 15).

Defterdeki sonuncu ve dördüncü vakfiye (Üçüncü Zeyl) ise, Zeynep Hanım'ın ölmeden beş ay kadar önce (Yusuf Kâmil Paşa öldükten yaklaşık 7 sene sonra) hazırlattığı vakfiye olup, 23 Zilhicce 1300 (25 Ekim 1883) tarihini taşımaktadır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 13).

Bu vakfiye, Zeynep Hanım'ın Mısır'daki mal varlığının nasıl paylaşılacağına, hastahane nin ve diğer vakıfların mütevellilerinin kimler olacağına değinmektedir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 13). Burada, Zeynep Hanım'ın vefatından sonra hastahane vakfının mütevellisinin Maliye Nazırı olacağı belirtilmektedir (Etker,

Günergun, Köşe; 2004, 16). Her üç vakfın da mütevellisi olarak Zeynep Hanım'ın erkek kardeşi (Abdül)Halim Paşa görünmekle birlikte, vakfiye defterinin sonundaki 4 Receb 1309 (3 Şubat 1892) tarihli bir kayıta Halim Paşa'nın kendi ölümünden sonra Zeynep Hanım'ın tüm vakıflarının mütevellisi olarak oğlu Mehmed Sait'i (Sait Halim Paşa) atadığı görülmektedir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 16).

Zeynep Hanım'ın vakfiyesinde tanımlanan mirası, Büyük (Abdül)Halim Paşa'nın ölümünden sonra çok yönlü davalara konu olmuşsa da, Sait Halim Paşa'nın hastahaneye yaptığı ve kişisel yardım olarak gösterilen parasal destek de vakfiye hükümlerindedir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 11).

Vakfiye sorunu, Fahri Atabey (1913-1994) 1952 yılında Zeynep Kâmil Hastahanesi'ne başhekim olduktan sonra da gündeme gelmiş; Atabey bu vakfiyeden tekrar pay alabilmek için bir vakıflar hukuku uzmanıyla birlikte Kahire'ye gitmişse de bu girişimden bir sonuç alınamamıştır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 12).

3.3. Tarihi

Zeynep Kâmil Hastahanesi, Anadolu yakasında ikamet eden hastaların ücretsiz bakım ve tedavilerinin gerçekleştirilmesi amacıyla inşa edilmiş bir sağlık kurumudur. Kuruluş yöntemi bakımından Haseki Eğitim ve Araştırma Hastahanesi ve Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastahanesi ile büyük benzerlik gösterir. Bu kurumların her biri, 18. ve 19. yüzyılın yardımsever, ileri görüşlü, etkin, varlıklı kadınlarının (Haseki Sultan, Bezm-i Alem Valide Sultan ve Prenses Zeynep Hanım) girişimleriyle kurulmuştur.

Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastahanesi, 1830 yılında İstanbul'u tümüyle etkisi altına alan şiddetli salgının sonrasında (1843), I. Abdülmecid'in annesi Bezm-i Alem Valide Sultan tarafından, halka ücretsiz bakım ve tedavi imkanı sağlamak amacıyla, 200 yatak kapasiteli olarak yaptırılmıştır. İnşaatı Mimar Sinan tarafından 1550 yılında tamamlandığında "genel bir tedavi kurumu" tanımlaması ve "Haseki Sultan Darüşşifası" adıyla hizmet vermeye başlayan, 1843 yılında ise tam teşekküllü bir kadın hastahanesine dönüştürülen Haseki Eğitim ve Araştırma Hastahanesi, Kanuni Sultan Süleyman'ın hasekisi, II. Selim'in annesi Hürrem Sultan tarafından, Haseki külliyesinin bir bileşeni olarak yaptırılmıştır.

Yalnızca yukarıda belirtilen ortak özelliklerinden yola çıkılarak dahi, adıgeçen yapıların mimarlık tarihi açısından ayrı bir öneme sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Bugüne kadar yapılan yayınlarda, Zeynep-Kâmil Hastahanesi'nin kuruluş tarihi kaynak belirtilmeden 1860 ya da 1862 olarak gösterilmiştir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 2). Aslında, 1953 yılına kadar yapılan yayınlarda hastahane için belirli bir kuruluş tarihi verilmemiş, Şehsuvaroğlu bu tarihte yayımlanan bir çalışmada¹², Zeynep-Kâmil Hastahanesi'nin “temelinin 1860 yılında atıldığını, yapımının iki yıl sürdüğünü ve 1862’de, İstanbul’un fethinden sonra açılan 36ncı hastahane olarak” hizmete girdiğini bildirmiştir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 2).

Kuruluş tarihi hastahane armasında da 1862 olarak belirtilmekle birlikte; Etker, Günergun ve Köşe tarafından yapılan araştırmalar, Zeynep-Kâmil Hastahanesi'nin yıllardır kabul gören kuruluş ve açılış tarihlerinin (1860 ve 1862) doğru olmadığını ortaya koymuştur. Yusuf Kâmil Paşa'nın Sultan Abdülaziz'e arzettiği 27 Rebiyülâhır 1292 (2 Haziran 1875) tarihli tezkere, adıgeçen araştırmacıları bugüne kadar verilen kuruluş tarihini sorgulamaya iten ilk belge olmuştur. Yusuf Kâmil Paşa bu tezkerede hastahanedен “tasavvur” olarak söz etmekte ve Sultan'dan inşaata başlama izni istemektedir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 3).

Nuh Kuyusu semtinde satın alınan bostan arsası üzerinde yer alacak hastahanenin inşaat izni kısa sürede onaylanarak 20 Cemaziyülevvel 1292 (24 Haziran 1875) Perşembe günü hastahanenin temeli atılmıştır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 3). Aynı yıl, hastahanenin yapım ve donanımında kullanılmak üzere tahvil alımına başlanmıştır. Vakfiye ise büyük olasılıkla, hastahane inşaatının bitirilmesini ve sonrasında, faaliyetlerini güvence altına almak için hazırlanmış; Yusuf Kâmil Paşa'nın hastalığının ilerlemesi de vakfiyenin kaleme alınmasını hızlandırmıştır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 16). Yusuf Kâmil Paşa'nın ölümünden sonra eşi Zeynep Hanım tarafından sürdürülen hastahanenin yapımında Bernasconi ve Duca adlı iki mimar görev almıştır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 4).

Yapımına 24 Haziran 1875 tarihinde başlanan; bununla birlikte, Kâmil Paşa'nın vefatı (1876) ve 1877-78 yıllarının savaş koşulları nedeniyle bir miktar aksamış olabileceği düşünülen hastahane, temelinin atılmasından yaklaşık 7 yıl sonra, 11

¹² Şehsuvaroğlu, B.N.,1953. İstanbulda 500 Yıllık Sağlık Hayatımız, İstanbul Fetih Derneği Neşriyatı, No:21, İstanbul, s.65, 73.

Rebiyülâhır 1299 (2 Mart 1882) Perşembe günü kalabalık bir törenle açılmış ve hemen ertesi gün hasta kabulüne başlamıştır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 4, 16). Vakanüvis Lütü Efendi'nin Divançe'sinde düşürdüğü tarih hastahanenin 1882 tarihinde açıldığını gösteren bir diğer kaynak olmakla birlikte, Zeynep-Kâmil Hastahanesi kurulduğu dönemde 40 yataklı¹³ olarak hizmet veren bir sağlık kurumudur (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 4, 7).

Kadro lu hekimin atanmadığı hastahanenin ilk hekimleri, ordudan emekli Üsküdarlı Dr. Zıbcıyan (Zıpcıyan) ile Fransız "Jeremia" ve Balıklı Rum Hastahanelerinin cerrahı olan Dr. Dimitri Eftivuli (Euthyboule) Efendi'dir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 7). Üsküdar'da bulunan "Pharmacie Anglaise / İngiliz Eczahanesi"nin sahibi Kimyager Ecz. Theagenes Akestorides hastahanenin eczacısı olurken, Âli Bey hastahanenin müdürü, kethüda Hüseyin [Haki] Efendi ise vakıf adına hastahanenin yönetmeni olarak görünmektedir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 7).

Bahçe içinde konumlanan ilk yapının dış kapısından girildiğinde sol tarafta bahçıvan ve kapıcı odaları, sağ taraftaysa limonluk, çiçeklik ve ilerisinde Zeynep Hanım ile Yusuf Kâmil Paşa'nın türbeleri yer almaktaydı (Yıldırım; Cilt:8, 551-552).

1899 yılında Zeynep Kâmil Hastahanesi, bodrum ve onun üzerinde yükselen iki kattan meydana gelmekteydi. Yapının, doktor odaları, memurlara tahsis edilen daireler, eczane, muayenehane ve gerekli olduğu durumlarda erkek hastaların tedavi ve ameliyat edildiği odalardan oluşan zemin katının bir bölümü kaloriferle ısıtılmakta, aydınlatması ise havagazıyla sağlanmaktaydı (Yıldırım; Cilt:8, 552). Daha çok kadın hastalara tahsis edilen üst katın batı kanadında bulaşıcı hastalıklar koğuşu ve odaları, doğu kanadında ise yeniden inşa edilen ameliyat salonuyla cerrahi koğuş ve odaları yer almaktaydı. Üst katta konumlanan ameliyathanenin yanındaki odada aletlerin sterilize edildiği üç adet etüv ve anestezi uygulamalarında kullanılan bir yatak bulunmaktaydı. Pansuman odasıyla hasta yemekhanesi de üst katta konumlandırılan mekanlar arasındaydı (Yıldırım; Cilt:8, 552).

¹³ Hastahanenin ilk açıldığı dönemdeki yatak sayısı bazı yayınlarda 52, bazılarında ise 40 olarak belirtilmiştir. Yıldırım'a göre, hastahane altışar yataklı altı koğuş ve ikişer yataklı sekiz odayla birlikte hastahane toplamda 52 yataklıydı, ancak bu sayı ihtiyaç durumunda 100 yatağa kadar çıkarılabiliyordu (Yıldırım; Cilt:8, 552).

Hastahanenin tamamlanması ve faaliyetlerini sürdürebilmesi için kullanılacak kaynaklar vakfiyede açıkça belirtilmişse de, Zeynep Hanım'ın ölümünden sonra vakfiye şartlarının tam olarak uygulanmaması (Bebek'teki Sahilhane'nin aile tarafından kullanılması vb); bir ihtimal, bırakılan maddi kaynakların getirilerinin azalmış olması, vakfiyeye ilişkin davaları yarattığı belirsizlik ve (Abdül)Halim Paşa ile Sait Halim Paşa'nın tutumları hastahanenin kaynaklarını sınırlamıştır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 17). Dolayısıyla hastahane, maddi sıkıntılar nedeniyle başlangıçta tasavvur edilen “gureba hastahanesi” olma özelliğinden uzaklaşarak, farklı dönemlerde şahıs (Op. Cemil Paşa) ve kurumlara (Sıhhiye Müdüriyeti, Şehrameneti, İstanbul Belediyesi ve Sağlık Bakanlığı) bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmüştür (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 17).

Bakımsız kalan hastahane 1896 yılında, Zeynep Hanım'ın kardeşi (Abdül)Halim Paşa'nın (1830-1894) oğlu Sait Halim Paşa (1863-1921) tarafından, Tıbbiye-i Şahane'de ve Hamidiye Etfal Hastane-i Âli'sinde görevli bir saray hekimi olan Cemil Paşa'nın (Topuzluoğlu Cemil Ziya Paşa) (1868-1958) kullanımına verilmiştir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 7). Zeynep-Kâmil Hastahanesi'ni özel cerrahi kliniği olarak kullanan Cemil (Topuzlu) Paşa, tadilat yaptırıp hastahanenin tıbbi donanımını yenilemiş, kalorifer sistemini kurdurup hastalarının bakımı için Sankt Georg Hastahanesi'nden Avusturyalı hemşireler görevlendirmiştir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 7). İlk kapsamlı onarımını bu sayede gören yapı çok daha modern bir görünüme kavuşmuştur. Cemil Paşa zamanında daha önce ücretsiz olan hasta bakımı için para alınmaya başlanmıştır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 8).

Hastahanenin ikinci katı kadın hastalara ayrılırken, Cemil Paşa'nın ameliyathanesi de, ikinci katın kuzey kanadında bulunuyordu; o dönemde hastaların ameliyattan hemen önce yıkanması adet olduğu için aynı katta küçük bir de hamam vardı (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 7). Cemil Paşa'nın, yurtdışına gidene dek (1915) Zeynep-Kâmil Hastahanesi'nde çağdaş genel cerrahinin bütün ameliyatlarının yanı sıra “ameliyat-ı kayseriyye” (sezaryen) yaptığı da bilinmektedir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 7-8).

Eldeki en eski veriler değerlendirildiğinde, Cemil Paşa'nın yönetimi üstlenmesinden yaklaşık bir yıl kadar önce (1895), kuruma başvuran 162 hastadan 36'sının vefat edip 126'sının şifa bulduğu; ertesinin (1896) verilerine bakıldığında, 193 hastadan 25'inin vefat edip 168'inin şifa bulduğu anlaşılmaktadır (Yıldırım; Cilt:8, 551). 1897

yılıının ilk dokuz ayına bakıldığında, her biri önemli birer ameliyat geçirmiş 72 kişiden yalnızca 5'inin vefat ettiği görülmektedir (Yıldırım; Cilt:8, 551). Yatalak durumdaki hastaların haricinde, alt katta konumlandırılan muayenehaneye her gün başvuran 20'den fazla hasta, Cemil Paşa ve asistanları tarafından muayene edilmiş ve ilaçları hastahane eczanesinden sağlanmıştır (Şehsuvaroğlu; 1953, Anonim; 1988, 35-36).

Zeynep-Kâmil Hastahanesi, Balkan Savaşları (1912-13) ve Birinci Dünya Savaşı sırasında asker hastahanesi olarak kullanılmış; özellikle Çanakkale Muharebeleri'nde yaralanan askerlerin gönderildiği Haydarpaşa Askeri Hastahanesi'nde yer kalmayınca Zeynep-Kâmil Hastahanesi gazilerin bakım ve tedavisine açılarak binlerce hastanın bakımı yapılmıştır (1915-1920). (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 8).

Mütareke döneminde, Şişli'deki "La Paix" Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastahanesi, Fransız kuvvetleri tarafından işgal edilince hastalar, Üsküdar'daki eski Toptaşı Bimarhanesi'ne taşınmış, Zeynep Kâmil Hastahanesi de 1920-1927 yılları arasında bimarhanenin özel kliniği olarak kullanılmıştır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 8). La Paix Hastahanesi'nin doktor ve memurları Zeynep Kâmil Hastahanesi'nde görevlendirilmiştir.

Zeynep-Kâmil Emraz-ı Akliye ve Asabiye Bimarhanesi, kronik psikozlar ve sinir hastalıklarının izlendiği bir özel klinik olmuş; başhekimlik görevini ise sırasıyla, Dr. Mustafa Hayrullah Diker (1875-1950) ve Dr. Mazhar Osman Uzman (1884-1951) üstlenmiştir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 8). Aynı yıllarda elektrik ve telefon getirtilen bimarhanenin ünlü hastalarından biri de Neyzen Tevfik (Kolaylı) olmuştur (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 8).

Zeynep-Kâmil Bimarhanesi'nin üzerinde durulması gereken çalışmalarının başında, Dr. Abdülkadir Cahit Tuner (1892-1983) tarafından ülkemizdeki omurilik ve beyin ameliyatlarının ayrı bir klinikte yapılması gelir ki bu, Türkiye'de nöroşirürjinin 1922 yılında Zeynep-Kâmil Hastahanesi'nde başladığının da ispatıdır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 8). Zeynep Kâmil adını taşıyan ilk dergi de bimarhane döneminde yayınlanmış olmakla birlikte, Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastahanesi'nin 1927 yazında Toptaşı'ndan Bakırköy'e taşınmasından sonra, Zeynep Kâmil Hastahanesi bir süre için yatılı Ebe ve Hemşire Okulu öğrencilerine tahsis edilmiştir (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 9).

Zeynep Kâmil Hastahanesi, Üniversite'nin 1933'teki yapılanmasını izleyen yıllarda İstanbul Belediyesi'ne devredilerek (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 9) dahiliye ve hariciye servislerinden meydana gelen 40 yataklı bir hastahaneye dönüştürülmüş; Haziran 1935'ten itibaren ise doğumevi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Yıldırım; Cilt:8, 552, Şehsuvaroğlu; 1953, Anonim; 1988, 35-36). Ancak aynı yıl, Haydarpaşa'da bulunan tıp fakültesi ve kliniklerinin İstanbul'a nakledilmesi üzerine, Üsküdar ve çevresinde başka bir hastahane bulunmadığından, kurum, dahiliye ve hariciye hastalarının bakımını da üstlenir hale gelmiştir. Bu uygulama yalnızca bir yıl yürürlükte kalmış; Zeynep Kâmil Hastahanesi, Haydarpaşa Nûmûne Hastahanesi'nin hizmete girmesinin ardından (1936), sadece doğum, çocuk ve kadın hastalıklarıyla ilişkili vakaların kabul edildiği bir kurum olarak anılmayı sürdürmüştür (Yıldırım; Cilt:8, 552, Şehsuvaroğlu; 1953, Anonim; 1988, 35-36).

Başhekim olarak atanan Dr. Eyüp Sabri Aksoy (1891-1962) bu görevde 17 yıl kalarak hastahanenin doğumevi olarak yeniden düzenlenmesini sağlamış; hastahanenin gelişme dönemi Dr. Fahri Atabey (1913-1994) ile başlamıştır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 9). Dr. Fahri Atabey, 1952'de başhekimliğe atandıktan hemen sonra, Zeynep Kâmil Hastahanesi'ne yeni blokların yapımına girilmiş, ameliyathanenin yanısıra, 150 yataklı Kadın Hastalıkları Kliniği ve 200 yataklı Çocuk Kliniği'nin yapımına başlanmıştır (Anonim; 1988, s.57 vd., Etker, Günergun, Köşe; 2004, 9). Daha sonra, Karacaahmet Türbesi yönündeki Salı Tekkesi'ni içine alan geniş bir arazi kamulaştırılarak doğum binasının temeli atılmış, 1961'de ise Zeynep Kâmil Hemşirelik Koleji açılmıştır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 9).

Fahri Atabey'in 1968'de İstanbul Belediye Başkanı seçilerek görevden ayrılmasının ardından başhekim olan Dr. Burhanettin Üstünel (1924-2000) döneminde, doğumhanenin bulunduğu blok ile, Çocuk Felci Hastahanesi olarak tasarlanan "Çocuk Enfeksiyonu ve Ortopedi Pavyonu"nun yapımı tamamlanmıştır. 1982 yılında imzalanan bir anlaşmayla yönetimi İstanbul Belediyesi'nden Sağlık Bakanlığı'na devredilen hastahane, günümüzde, İstanbul'un önde gelen kamu hastahanelerinden biri olarak kadın ve çocuk hastalıkları alanında hizmet vermeyi sürdürmekle birlikte kurucularının adını yaşatmaktadır (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 10).

1933 yılında 40 yataklı olarak hizmet vermeye başlayan hastahanenin yatak sayısı 1938 yılında 50'ye, 1948 yılında ise 60'a ulaşmıştır. 1952 yılında başhekimliği devralan Dr. Fahri Atabey'in çabaları sonucunda eklenen pavyonlarla yatak sayısı

1952 yılında 110, 1953 yılında 125, 1956 yılında ise 300'e yükselmiştir (Yıldırım; Cilt:8, 552). Yine 1953 yılında binaya bir kimya laboratuvarı ile bir prematüre çocuk bakım merkezi kurulmuş; yatan hasta sayısı 1936'da 1787 iken 1951'de 3363'e yükselmiştir (Şehsuvaroğlu; 1953, Anonim; 1988, 35-36). Kurulduğu dönemde, iki mütehasıs ve iki asistandan oluşan dört kişilik hekim kadrosuyla hizmet veren kurum, günümüzde Sağlık Bakanlığı'na bağılı, kadın ve çocuk hastalıkları ile doğum konularında uzmanlaşmış 650 yataklı bir özel dal hastahanesi olarak işlev görmektedir. Zeynep Kâmil Kadın ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastahanesi'nde dünyaya gelen çocuklarının göbeğinin, erkekse Kâmil, kız ise Zeynep adı verilerek kesilmesi gelenek halini almıştır (Yıldırım; Cilt:8, 552).

3.4. Genel Özellikleri

Yığıma yapım sistemine uygun olarak düz bir arazi üzerinde inşa edilen, bodrum kat artı iki katlı kagir yapı, bânileri Zeynep Hanım ile eşi Yusuf Kâmil Paşa'nın türbesinin de yer aldığı geniş bir bahçeye açılmaktadır. Geniş bir iç avluyu çevreleyen ve "U" biçimindeki planimetrisiyle tanımlı olan yapı, zemin ve üst katın farklı amaçlara hizmet eden pek çok mekan ve bölümüne ulaşım sağlayan, bu özellikleri nedeniyle de planimetrik kurgunun omurgasını oluşturan iki lineer koridora sahiptir. Temel düşey sirkülasyon ögesinin, simetri eksenini oluşturduğu plan şemasında alt ve üst koridorlar birbiri üzerine oturur. Koridorların çakıştırılıp, üzerlerinde konumlanan çok sayıda mekanın simetrik bir düzene göre sıralanmasının, hastane gibi çoğul işlevli, karmaşık programlı bir yapının tasarımında, plan şemasını çözümlemede izlenebilecek en temel yol olduğunu söylemek mümkündür.

Z02 (Zemin Kat Koridoru) üzerinden ulaşılan Z20 (Temizlik İşleri Ofisi) ve Z19 (Temizlik İşleri-Çay Ocağı); Z21 (Patoloji Koridoru) üzerinden ulaşılan Z22 (Şoför Odası); Z10 (Bilgi İşlem Koridoru) üzerinden ulaşılan Z18 (Bilgi İşlem-Çay Ocağı), yapıya sonradan dahil edilmiş niteliksiz eklerdir. Merkez Bina'nın yapının batı cephesine, Çocuk Polikliniği'nin de güney cephesine kütleli olarak eklenmiş biçimleri son derece uygunsuzdur.

4. AYRINTILI MEKAN TANIMLARI

4.1. Bodrum Kat

Tez çalışması kapsamında yapının bodrum kat mekanlarına ulaşmak mümkün olamamıştır. Dolayısıyla, bu kat yalnızca dışarıdan görülebilen kapı ve pencereleri ile değerlendirmeye alınmıştır (Şekil C3, C5, C8, C9, C10).

4.2. Zemin Kat (İdari Birimler + Bilgi İşlem + Patoloji + Sitoloji + Diş Sağlığı)

Temel düşey sirkülasyon ögesi olan ana merdiven (Z02/102), “U” biçiminde planimetrik düzene sahip yapının simetri eksenini oluşturmaktadır (Şekil C3, C5). Her iki katın mekanları, bu eksenle bağlantılı lineer koridorlar etrafında sıralanmaktadır. Zemin kat, güneybatısından Merkez Bina’ya, güneydoğusundan da Çocuk Polikliniği’ne bağlanmaktadır (Şekil C1, C3, C5, C9, C10).

Yapının zemin katını oluşturan mekanların çoğunda zemin döşeme kaplaması olarak, kalınlığı 3mm. olan PVC malzeme kullanılmıştır. 10-12cm. yüksekliğindeki süpürgelikler zemin döşeme kaplamalarının duvarlar doğrultusunda döndürülmesiyle elde edilmiştir. Volta döşemeli tavanlar ve duvarlar sıva üzeri plastik boyalıdır.

Tanımlarda aksi belirtilmedikçe, zemin kat pencerelerinin cepheye bakan yönlerine yerleştirildiği yanal duvarlar dik açılı değildir; dolayısıyla da, pencere açıklıklarında içten dışa doğru bir daralma söz konusudur (Şekil C3, C5).

4.2.1. Mekan Z01 (Zemin Kat Koridoru)

“Zemin Kat Koridoru” (Şekil B74, B76, C3), batısından Z09 (Hol) ve uzantısındaki koridor ile Merkez Bina’ya (Şekil B93), güneydoğusundan ise rampalı bir koridor (Şekil B135) ile Çocuk Polikliniği’ne bağlanmaktadır. Mekanla rampalı koridor arasında kemerli bir niş bulunmaktadır (Şekil C3).

Batı-doğu doğrultusunda 3590cm. uzunluğunda olan mekan, doğu ucunda kuzeye doğru uzanarak Z21 (Patoloji Koridoru) ile sonlanmaktadır (Şekil B78, C3).

Mekanın bu uçtaki batı duvarı 327cm., doğu duvarı 508cm. uzunluğundadır. Koridorun, dolayısıyla da yapının simetri eksenindeki Z02/102 (Ana Merdiven) (Şekil B80, B81, C3) zemin kat mekanlarıyla sınırlandırılmıştır. Z01'in (Zemin Kat Koridoru) toplam kullanım alanı 76m² olup kat yüksekliği 447cm.'dir.

Mekanda genişlikleri yaklaşık 130cm., yükseklikleri ise 240cm. olan dokuz pencere bulunmaktadır. İlk sekiz pencere (PZ01, PZ02, PZ03, PZ04, PZ09, PZ10, PZ11, PZ12), Z02'yi (Ana Merdiven) simetri eksenini kabul edecek şekilde dörderli olarak kuzey duvarı üzerinde, sonuncusu (PZ13) ise Z21'e (Patoloji Koridoru) uzanan bölümün batı duvarında konumlandırılmıştır (Şekil C3). Giyotin doğramalı pencerelerin (Şekil B76, B79, C3) her biri, batı ve doğu yönlerinde, derinlikleri 18-19.5cm. arasında değişen dairesel kemerli nişlerin içine yerleştirilmiştir (Şekil B75, C3). Mekana açılan 14 kapının 11'i (KZ02-KZ06, KZ36, KZ37, KZ39, KZ40, KZ41, KZ42) de yine dairesel kemerli nişlerin içinde konumlandırılmıştır (Şekil B75, B80, C3). Kuzey ve güney duvarları üzerinde, içine kapı yerleştirilmemiş dört kemerli niş daha bulunmaktadır (Şekil B75, B77, C3).

Duvarlar, yerden belli bir yüksekliğe kadar (süpürgeliğin bitiminden itibaren 130cm.) seramik kaplıdır. 15x15cm. boyutundaki seramik kaplamalarla oluşturulan yüzeylerde ayrıca, bir sıra altta ve bir sıra üstte olmak üzere, 5x15cm. boyutunda bordürler kullanılmıştır (Şekil B77). Seramik kaplı yüzeyler yalnızca güney duvarının, radyatörlerin konumlandığı bölümlerinde kesintiye uğratılmıştır (Şekil B75). Seramik kaplamanın 4-4.5cm. pah yaparak sonlandığı noktadan itibaren duvarlar sıva üzeri plastik boyalıdır. Plastik boyayla duvarların renginde boyanmış tavanın volta döşeme putrelleri görülmektedir (Şekil B74, C6). Zeminin özgün mermer kaplamalarının üstü 3mm. kalınlığındaki PVC malzemeyle örtülmüştür (Şekil C2).

4.2.2. Mekan Z02 (Ana Merdiven)

Yapının üç merdiveninden biri olan "Ana Merdiven" (Şekil B153, B157, C5), yukarıda belirtildiği üzere, yapının simetri eksenine oturmaktadır. Z21 (Patoloji Koridoru) üzerinden başlatılan Z28 (Merdiven) ve Z10'da (Bilgi İşlem Koridoru) yer alan Z12 (Merdiven) zemin kat düzleminde kullanım dışı bırakıldığından, "Ana Merdiven" günümüzde işlerliği olan tek düşey sirkülasyon öğesidir. Merdiven sahanlığının konumlandığı güney duvarına yerleştirilmiş iki vitray camlı pencereyle

(Şekil B156, C5); doğu duvarının 63cm. uzağında yer alan P135 ve batı duvarının 60cm. uzağında konumlanmış P134 ile güney cephesine açılmaktadır (Şekil C10).

Z01 (Zemin Kat Koridoru) üzerinden mekana ulaşım, kemerli ve demir korkuluklu bir kapıyla (KZ01) sağlanmaktadır (Şekil B81). Üst kata ulaşımı denetim altına almak amacıyla yerleştirilen KZ01, Z03 (Personel Soyunma-Bayan) ve Z35'e (Personel Soyunma-Bay) ait kapılar olan KZ02 ve KZ42 ile birlikte kemerli bir nişin içinde konumlandırılmıştır (Şekil B80).

Z02'nin 101'e (Birinci Kat Koridoru) bağlandığı noktada, merdiven açıklığına oturan, 44-44.5cm. genişliğinde dairesel bir kemer bulunmaktadır (Şekil B153, B155). 17cm. yüksekliğindeki rıhtlardan 3-4cm. kadar taşma yapan profilli basamaklar mermer kaplı olup 28.5-30cm. genişlik ve 167-169cm. uzunluğa sahiptir. Yağlıboya ile boyanmış demir merdiven korkulukları, genişliği 8cm., yüksekliği 5cm. olan ahşap tırabzanla sonlanmaktadır (Şekil B123). 69.5x69.5cm. boyutunda mermer kaplı merdiven sahanlığı (Şekil B158) 142cm. genişlik ve 521cm. uzunluğundadır. Mekanı çeviren 17cm. yüksekliğindeki süpürgeliğin malzemesi de aynıdır.

Duvarlar, mermer süpürgeliğin bitiminden itibaren 140cm. yüksekliğe kadar seramik kaplıdır (Şekil B81). 15x15cm. boyutundaki seramik kaplamalarla oluşturulan yüzeylerde, altta ve üstte birer sıra olmak üzere, 5x15cm. boyutunda bordürler kullanılmıştır. Seramik kaplamanın 3cm. pah yaparak sonlandığı noktadan itibaren duvarlar sıva üzeri plastik boyalıdır. Plastik boyayla duvarların renginde boyanmış tavan volta döşemelidir (Şekil C6).

4.2.3. Mekan Z03 (Personel Soyunma - Bayan)

Z02/102 (Ana Merdiven) altına yerleştirilmiş mekanlardan biri olan "Personel Soyunma-Bayan" dikdörtgen planlıdır (Şekil C3). Doğu duvarı güney yönünde, kuzey ve doğu duvarlarının kesiştiği noktadan itibaren 391cm. kadar devam ettikten sonra kesintiye uğramakta ve mekan Z35 (Personel Soyunma-Bay) ile birleşmektedir (Şekil C3). İki mekanın birleştiği bu 113.5cm. genişliğindeki ortak hacmin kuzey duvarı üzerinden, açıklık genişliği 115cm. olan, 75cm. genişliğinde bir kapıyla (KZ43) Z36 (Merdivenaltı-Depo) mekanına ulaşılmaktadır. Ancak Z36 günümüzde, girişinin önüne dolaplar konmak suretiyle kullanım dışı bırakılmıştır. Mekanın kuzey

duvarı 158cm., batı duvarı 502cm., doğu duvarı 396cm. ve güney duvarı toplamda 222cm. uzunluğundadır. Z35 ile birlikte toplam kullanım alanı 18m²'dir.

Mekana kuzey duvarı üzerinden, 79x229cm. boyutunda bir kapıyla (KZ02) ulaşılmaktadır (Şekil B83, C2). Kasası dahil açıklık genişliği 107cm., yüksekliği 245cm. olan KZ02, Z01 (Zemin Kat Koridoru) yönünde, doğuda 13cm. ve batıda 12cm. derinliğe sahip kemerli bir nişin içinde konumlandırılmıştır. KZ02'nin batı duvarına olan uzaklığı 28cm.'dir.

Mekanın tek penceresi PZ41 güney cephesine açılmaktadır (Şekil B82, C2, C10). Batı duvarının 74cm. uzağına yerleştirilmiş bu çift kanatlı pencere, gerek oranları gerekse ahşap doğramalarıyla yapının özgün pencere düzeninden farklılık gösterir (Şekil B82, C10). Genişliği 122cm., açıklık genişliği 148cm. olan PZ41'in üstünde bir de kemer bulunmaktadır (Şekil B82).

Mekanın zemin döşemesi 33x33cm. boyutunda karo mozaik kaplıdır (Şekil C2). Rutubet nedeniyle bazı bölümlerinin yeniden sıvandığı tespit edilen duvarlar sıva üzeri plastik boyalıdır. Plastik boyalı tavanın kemerle birlikte başlayan eğimli kısmı ahşap panellerle kapatılmıştır.

4.2.4. Mekan Z04 (Müdür Muavini Odası)

"Müdür Muavini Odası" (Şekil B84, C3) toplam kullanım alanı 18.50m² olan bir mekandır. Kuzey duvarı 373cm., güney duvarı 372cm., batı ve doğu duvarları 497.5cm. uzunluğundadır.

Kuzey duvarı üzerindeki kapısı (KZ03) 99x229cm. boyutunda olup, doğu duvarının 197cm. uzağında yer alır (Şekil C3, C8). Kapının kasası dahil açıklık genişliği 128cm., yüksekliği 247.5cm.'dir. KZ03, Z01 (Zemin Kat Koridoru) yönünde, derinliği doğuda 12.5cm., batıda 13cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir.

Mekanın giyotin doğramalı pencereleri (PZ42 ve PZ43) güney cephesine açılmaktadır (Şekil B84, C3, C10). Doğu duvarının 6cm. uzağında yer alan PZ42 122cm., batı duvarının 33cm. uzağında konumlanan PZ43 122cm. genişliğindedir. Yerden yükseklikleri 80.5cm. ve 79cm., duvarların iç kısmında kalan açıklık genişlikleri de 140cm. olan PZ42 ve PZ43'ün dış denizliklerine demir şebekeler yerleştirilmiştir (Şekil B84, C10).

4.2.5. Mekan Z05 (Müdür Yardımcısı Odası)

Bu mekan “Müdür Yardımcısı Odası” olarak kullanılmaktadır (Şekil B85, C3). Kuzey duvarı 430cm., güney duvarı 428cm., batı duvarı 440cm., doğu duvarı 439cm. uzunluğunda olup toplam kullanım alanı 18.80m²'dir.

Mekana kuzey duvarı üzerinden ulaşım sağlayan ahşap kapı (KZ04) (Şekil B85, C3, C8) 98x230cm. boyutunda ve doğu duvarının 76.5cm. uzağındadır. Z01 (Zemin Kat Koridoru) yönünde, derinliği batıda 13.5cm., doğudaysa 13cm. olan kemerli bir nişin içinde konumlandırılan (Şekil C3) KZ04'ün kasası dahil açıklık genişliği 125.5cm., yüksekliği 248cm.'dir.

Mekanın giyotin doğramalı pencereleri (PZ44 ve PZ45) güney cephesine açılmakta olup (Şekil C10), yerden 83cm. ve 82cm. yükseğe yerleştirilmiştir. PZ44 doğu duvarının 52cm., PZ45 ise batı duvarının 20cm. uzağında konumlandırılmıştır. Her iki pencere de 122cm. genişliğindedir, duvarların iç kısmında kalan açıklık genişlikleriyse 140cm.'dir. PZ44 ile PZ45'in dış denizliklerinde demir şebekeler bulunmaktadır (Şekil C10).

4.2.6. Mekan Z06 (SSK İrtibat Bürosu)

“SSK İrtibat Bürosu” (Şekil B86, B87, C3) toplam 17.70m² kullanım alanına sahip olup kenar uzunlukları güneyde 401cm., kuzeyde 399cm., batı ve doğuda 442cm.'dir. Mekanı kuzey duvarı üzerinden Z01'e (Zemin Kat Koridoru) bağlayan, doğu duvarının 176cm. uzağındaki kapı (KZ05) (Şekil B86, C8) 97x229.5cm. boyutundadır. KZ05, Z01 yönünde, derinliği 14cm. olan kemerli bir nişin içinde yer alırken kasası dahil açıklık genişliği 125cm., yüksekliği 247cm.'dir.

Z06 ve Z01 döşemeleri 24.5cm. genişlik ve 3cm. yüksekliğindeki mermer bir eşikle ayrılmıştır. Mekanın 122cm. genişliğindeki giyotin doğramalı pencereleri (PZ46 ve PZ47) güney cephesine açılmaktadır (Şekil B87, C10). Bu giyotin doğramalı pencerelerden PZ47 yerden 85cm. yüksekte olup batı duvarının 26.5cm. uzağındadır. Yerden yüksekliği 83.5cm. olan PZ46'nın doğu duvarına olan uzaklığı 23cm.'dir. Duvarların iç kısmında kalan açıklık genişlikleri PZ46 için 139cm., PZ47 için ise 136cm.'dir. Dış denizliklerinde demir şebekeler yer almaktadır (Şekil B87, C10). Mekanın zemini 33x33cm. boyutunda seramik kaplıdır (Şekil C2). Süpürgelik de yine aynı malzemeye kaplanmıştır.

4.2.7. Mekan Z07 (Müdür Sekreteri Odası)

“Müdür Sekreteri Odası” toplam 9m² kullanım alana sahip olup kuzey duvarı 201cm., güney duvarı 199.5cm., batı duvarı 446cm., doğu duvarı 443.5cm. uzunluğundadır (Şekil C3).

Doğu duvarının 39cm. uzağında konumlanan, 97x229.5cm. boyutundaki kapının (KZ06) kasası dahil açıklık genişliği 120cm., yüksekliği 250cm.’dir. KZ06, Z01 (Zemin Kat Koridoru) yönünde, derinliği doğuda 10.5cm. ve batıda 10cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir (Şekil C3). Söz konusu kemer yalnızca, yapıyı koridorun güneydoğu ucundan Çocuk Polikliniği’ne bağlayan geçidin başında tekrarlanmıştır (Şekil B135). Z04 ile Z01’in döşemeleri arasına, 11.5cm. genişlik ve 1.5cm. yüksekliğinde mermer bir eşik yerleştirilmiştir. Z04’ü Z03’e bağlayan kapı 81x199cm. boyutunda olup, kasası dahil açıklık genişliği 94cm., yüksekliği ise 207cm.’dir.

Mekanın yerden 81cm. yüksekte konumlandırılan tek penceresi (PZ48) güney cephesine açılmaktadır (Şekil B88, C10). Batı ve güney duvarlarının kesişimindeki 70x81cm.’lik alana bir yemek asansörü (montşarj) yerleştirilmiş ve duvara dayanmadığı her üç yanından ahşap panellerle çevrelenmiştir (Şekil B88, C3). Bu paneller, 106’da (Çay Ocağı) olduğu gibi belirli bir yükseklikte sona ermeyip tavana kadar devam etmektedir (Şekil B88, B89).

4.2.8. Mekan Z08 (Müdür Odası)

Z09 (Hol) üzerinden ulaşılan “Müdür Odası”nın (Şekil B90, C3) kuzey duvarı 463cm., güney duvarı 461.5cm., batı duvarı 386cm., doğu duvarı ise 382cm. uzunluğundadır. Toplam kullanım alanı 17.75m²’dir.

Mekanın kuzey duvarı üzerindeki kapısı (KZ08) işlev değişikliğiyle birlikte kullanım dışı bırakılmıştır. 101x229cm. boyutundaki KZ08’in kasası dahil açıklık genişliği 128cm., yüksekliği ise 245.5cm.’dir. Mekan yönünde duvarla birlikte 15cm.’lik bir çıkma oluşturan KZ08 (Şekil C3) işlev değişikliğinin ardından deriyle kaplanmıştır. Batı duvarının 168.5cm. uzağında yer alan KZ08, Z01 (Zemin Kat Koridoru) ve 101’deki (Birinci Kat Koridoru) benzerlerinden farklı olarak, Z01 yönünde kemerli bir niş içinde konumlandırılmamıştır. Z08 ve Z09 döşemelerini birbirinden ayırmak için, 20cm. genişlik ve 4.5cm. yüksekliğinde karo mozaik bir eşik kullanılmıştır.

Mekanın doğu duvarı üzerinde yer alan kapı (KZ07) Z07'ye açılmaktadır (Şekil C3). Güney duvarının 240.5cm. uzağında konumlanan KZ07, 81x199cm. boyutunda masif ahşap bir kapı olup kasası dahil açıklık genişliği 94cm., yüksekliğiyse 207cm.'dir. Z08 ile Z07 arasında 2.5cm. yüksekliğinde bir eşik yerleştirilmiştir. Bugünkü kullanımda ulaşımın, Z07 üzerinde yer alan ve doğrudan Z08'e açılan kapı (KZ07) ile sağlandığı mekanda her biri 244cm. yüksekliğinde üç pencere (PZ49, PZ50, PZ51) bulunmaktadır.

Mekanın batı cephesine açılan tek penceresi (PZ51) (Şekil B90, C3, C9) kuzey duvarından 200cm. uzakta yer almaktadır. Yerden 83.5cm. yüksekten başlatılan PZ51 122cm. genişliğindedir, duvarların iç kısmında kalan açıklık genişliğiyse 130cm. kadardır. Güney cephesine açılan pencerelerden PZ50 batı duvarının 34cm. uzağında olup 122cm. genişliğindedir. Açıklık genişliği 135cm. olan PZ51 de yine yerden 83.5cm. yüksekte konumlandırılırken doğu duvarının 64cm. uzağındaki PZ49 için bu değer 82cm.'dir. PZ49, PZ50 ile aynı genişliktedir. Bu giyotin doğramalı pencerelerin dış denizliklerinde demir şebekeler yer almaktadır (Şekil C9, C10).

4.2.9. Mekan Z09 (Hol)

“Hol”, yapının zemin kat düzleminde Merkez Bina'ya eklemlendiği bölümüdür (Şekil B91, B92, C3, C8) ve toplam kullanım alanı 17m²'dir. Dikdörtgen planlı hacmin (Şekil C3) kuzey ve güney duvarları 462cm., batı ve doğu duvarları ise 369cm. uzunluğundadır. Mekana, Merkez Bina'ya bağlanan ve zemin döşemesi 33x33cm. boyutunda seramik kaplı koridor (Şekil B93) üzerinden, açıklık genişliği 189cm., yüksekliği de 212.5cm. olarak tespit edilen ahşap kasalı bir geçit (Şekil B92, C3, C8) aracılığıyla ulaşılmaktadır. Kasa genişliği 6.5cm. olan bu geçidin uzunluğu güneyde 67.5cm, kuzeydeyse 69cm.'dir. İki mekanın zemin birleşim detayı 6cm. yükseklik ve 30cm. genişliğindeki metal bir rampayla çözülmüştür.

Mekanın, uzantısındaki Z01'le (Zemin Kat Koridoru) olan bağlantısı kemerli bir geçitle sağlanmıştır (Şekil B73, C3, C8). Açıklık genişliği 134cm. olan ve özgün halde bir kapı açıklığına karşılık geldiği düşünölen geçidin kemerin başlangıcına kadar olan yüksekliği 245cm.'dir. Zeminin özgün mermer kaplamalarının üstü 3mm. kalınlığındaki PVC malzemeyle örtölmüştür. Duvarlar sıva üzeri plastik boyalıdır. Plastik boyayla boyanmış tavan volta döşemelidir. Rutubete bağlı olarak tavanda boya ve sıva dökölmeleri meydana gelmiştir (Şekil C6).

4.2.10. Mekan Z10 (Bilgi İşlem Koridoru)

Z01'in (Zemin Kat Koridoru) batı kanadının "L" oluşturacak şekilde kuzeye doğru kıvrım yapan kolu tümüyle (Z10) "Bilgi İşlem Bölümü"ne tahsis edilmiştir. "Bilgi İşlem Bölümü", ana koridordan (Z01) tek kanatlı bir çelik kapıyla (KZ11) ayrılmıştır (Şekil B100, C3, C8). 89x203cm. boyutundaki KZ11 doğu duvarının 33cm. uzağında olup, kasası dahil açıklık genişliği 111cm., yüksekliği de 210.5cm.'dir.

Kuzey-güney doğrultusundaki genişliği 181-185cm. aralığında değişen "Bilgi İşlem Koridoru" (Z10) (Şekil B94, B95, B100, C3), aynı doğrultuda, doğu yönünde 1129cm., batı yönünde ise 1127cm. kadar devam etmektedir. Toplam kullanım alanı 20.65m², yüksekliği de 240cm. olan mekanın iki adet giyotin doğramalı penceresi vardır (PZ67 ve PZ69) (Şekil C3, C8). Yerden 80cm. yüksekte konumlanan PZ69'un güney duvarına olan uzaklığı 107cm.'dir. 133.5cm. genişlik ve 240cm. yüksekliğindeki PZ69, derinliği 18cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir.

Kuzey duvarının 326cm. uzağındaki PZ67, yerden 79cm. yükseğe yerleştirilmiş olup 133cm. genişliğindedir. Derinliği kuzeyde 17cm. ve güneyde 18.5cm. olan kemerli bir nişin içinde yer almaktadır. Mekanın batı duvarı üzerinde, derinliği kuzeyde 14cm., güneyde ise 14.5cm. olan kemerli bir niş daha vardır. Bu nişin içinde kapatılmış bir kapı açıklığı olduğu düşünülmektedir (Şekil B97, C3, C15).

Avluya açılan ve yapının iç-doğu cephesinde, birer uçlarından Z18'in (Bilgi İşlem-Çay Ocağı) yan duvarlarına dayanan (Şekil C3, C8) giyotin doğramalı pencereler Z01 (Zemin Kat Koridoru) üzerinde sıralanan pencerelerle özdeş olup (Şekil C8, C9) dış denizliklerine demir şebekeler yerleştirilmiştir.

Mekanın duvarları, Z01'de olduğu gibi, 17cm.'lik PVC süpürgeliğin bitiminden itibaren 130cm. yüksekliğe kadar seramik kaplıdır (Şekil B94, B101). 15x15cm. boyutundaki seramik kaplamalarla oluşturulan yüzeylerde ayrıca, bir sıra altta ve bir sıra da üstte olmak üzere, 5x15cm. boyutunda bordürler kullanılmıştır. Seramik kaplamanın 2.5cm. pah yaparak sonlandığı noktadan itibaren duvarlar sıva üzeri plastik boyalıdır. Plastik boyayla duvarların renginde boyanmış tavan döşemesinde bozulmalar meydana gelmiş; boya ve sıvanın dökülmesi sonucunda, korozyona uğramış volta döşeme putrelleri ve tuğlalar açığa çıkmıştır (Şekil B96, B98, C6). Zeminin özgün mermer kaplamalarının üstü 3mm. kalınlığındaki PVC malzemeyle örtülmüştür (Şekil C2).

4.2.11. Mekan Z11 (Bilgi İşlem - Arşiv / Depo)

Toplam kullanım alanı 10.50m² olan “Bilgi İşlem-Arşiv/Depo”nun (Şekil B99, C3) kenar uzunlukları kuzey ve güneyde 462cm., doğuda 224cm., batıdaysa 228cm.’dir. Z10 (Bilgi İşlem Koridoru) ile doğu duvarı üzerinden bağlantı kuran KZ12 75x212cm. boyutunda olup, kuzey duvarının 128cm. uzağındadır. KZ12, kasası dahil açıklık genişliği 103cm., yüksekliği de 238cm. olan masif ahşap bir kapıdır (Şekil B99, C3).

Mekanın 244cm. yüksekliğindeki tek penceresi (PZ52) batı cephesine açılmaktadır (Şekil C3, C9). 122cm. genişliğindeki PZ52, kuzey duvarının 49.5cm. uzağına ve yerden 85.5cm. yükseğe yerleştirilmiştir. Açıklık genişliği 126cm. olmakla birlikte, bu giyotin doğramalı pencerenin ortasına, iç denizliğine oturan ve doğramanın gerisinde kalan 31.5cm. genişliğinde bir duvar örülmüştür (Şekil C3, C9).

PZ52’nin bulunduğu batı duvarı zemin döşemesinden itibaren 160cm. boyunca seramik (15x15cm.) kaplıdır. Pencerelemin iç denizlikleri ve doğu duvarıyla kesiştiği noktadan itibaren kuzey duvarının 166cm.’lik bölümü de yine seramik kaplıdır.

Tavan volta döşemelidir. Köşesinden ve uzun kenarlarından su tesisat borularının geçtiği mekanın gerek tavanında gerekse duvarlarında yoğun rutubete bağlı olarak boya dökülmeleri oluşmuştur (Şekil C6). Mekanın zemin döşemesi ise 30x30cm. boyutunda karo mozaik ile kaplanmıştır. Z11 ve Z10 (Bilgi İşlem Koridoru) döşemeleri arasına, 20cm. genişlik ve 5cm. yüksekliğinde bir karo mozaik eşik yerleştirilmiştir.

4.2.12. Mekan Z12 (Merdiven)

Yapının üç düşey sirkülasyon ögesinden biri olan, zemin kat düzleminde Z10’dan (Bilgi İşlem Koridoru) başlayıp 101’de (Birinci Kat Koridoru) sona eren “Merdiven”, günümüzde işlerliğini yitirmiş durumundadır. Z12’nin Z10’a bağlandığı noktada, merdiven açıklığı boyunca devam eden 28cm. genişliğinde bir kemer yer almaktadır (Şekil B100, B102, C3).

Zemin katta biri tek, diğeri çift kanatlı iki ahşap kapının (KZ13 ve KZ14) (Şekil B101, B102, C3) gerisinde kalan mekana üst kattan ulaşım sağlamak mümkündür. (Bkz. 4.2.9. Mekan 109 Merdiven). Merdiven açıklığını kaplayan iki kapıdan KZ14, 97.5x229cm. boyutunda olup kasası dahil açıklık genişliği 112cm., yüksekliği de

269cm.'dir. Düzayak ulaşılan bu kapıdan farklı olarak KZ13, rıht yüksekliği 17cm. olan mermer kaplı bir basamağın gerisinde konumlandırılmıştır. 123.5x193cm. boyutunda çift kanatlı masif ahşap bir kapı olan KZ13'ün kasası dahil açıklık genişliği 147.5cm., yüksekliği (üstündeki 44cm.'lik ahşap panellerle birlikte) 246cm. kadardır. KZ13'ün sonlandığı noktadan tavan düzlemine kadar olan mesafe de yine ahşap panellerle geçilmiştir. Kapının, biri sabit olmak üzere iki kanadı (sabit kanat 55cm., hareketli kanat 78.5cm. genişliğinde) bulunmaktadır. Benzer bir uygulamaya yapının diğer kanadında yer alan Z28/123 (Merdiven) mekanında da rastlanmaktadır. Söz konusu kapılara ulaşım üst katlardan, 123 (Merdiven) ve 109 (Merdiven) mekanlarından sağlanmaktadır.

4.2.13. Mekan Z13 (Bilgi İşlem Şef Odası)

Bu mekan "Bilgi İşlem Şef Odası" olarak işlevlendirilmiştir (Şekil B103, B104, C3). Kuzey duvarı 464cm., güney duvarı 462cm., batı duvarı 501.5cm., doğu duvarı 484cm. uzunluğunda olup toplam kullanım alanı 23.30m²'dir.

Mekana doğu duvarı üzerinden ulaşım sağlayan ahşap kapı (KZ15) (Şekil B104, C3). 102x220cm. boyutunda ve güney duvarının 41cm. uzağındadır. Z10 yönünde, derinliği kuzeyde 17cm., güneyde 13cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilen KZ15'in kasası dahil açıklık genişliği 128.5cm. iken yüksekliği 233cm.'dir.

Mekanın giyotin doğramalı pencereleri (PZ54 ve PZ55) batı cephesine açılmakta olup (Şekil B103, C3, C9), yerden 81cm ve 82cm. yükseğe yerleştirilmiştir. 114cm. genişliğindeki PZ55 kuzey duvarının 94.5cm., 122cm. genişliğindeki PZ54 ise güney duvarının 14cm. uzağında konumlandırılmıştır. Dış denizliklerinde demir şebekelerin yer aldığı PZ54 ve PZ55'in açıklık genişlikleri 147cm. ve 134cm. olarak tespit edilmiştir (Şekil B103, C9).

4.2.14. Mekan Z14 (Bilgi İşlem)

"Bilgi İşlem" (Şekil B105, C3) toplam kullanım alanı 43.80m² olan bir mekandır. Duvar uzunlukları doğuda 431cm., batıda 438cm., kuzeyde ve güneyde ise 1012cm. olarak ölçülmüştür.

Mekana güney duvarı üzerinden ulaşım sağlayan kapı (KZ16) 97.5x231cm. boyutunda olup batı duvarının 537.5cm. uzağında konumlandırılmıştır. Kasası dahil açıklık genişliği 125.5cm., yüksekliği de 247cm.'dir. Z10 (Bilgi İşlem Koridoru)

yönünde, derinliği batıda 13.5cm., doğudaysa 14.5cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir. Mekanın, her biri 244cm. yüksekliğinde altı adet penceresi vardır. 122cm. genişliğindeki pencerelerden PZ56 ve PZ57 binanın batı cephesine açılırken (Şekil B105, C2, C9) diğerleri (PZ58, PZ59, PZ60, PZ61) kuzey cephesi yönündedir (Şekil C3, C9).

PZ56 ve PZ57'nin açıklık genişlikleri 140cm. ve 135cm. iken, kuzey cephesine açılan pencereler için bu değer 136cm.'dir. PZ57 kuzey duvarının 41.5cm. uzağında konumlanırken, PZ56'nın güney duvarına olan uzaklığı 21cm.'dir. PZ58 ve PZ59'un batı duvarına olan uzaklıkları 52cm. ve 324cm., PZ60 ve PZ61'in doğu duvarına olan uzaklıklarıysa 285.5cm. ve 15.5cm.'dir. Kuzey duvarı üzerinde yer alan pencereler giyotin doğramalıdır. Batı cephesindekiler ise çift kanatlı giyotin doğramalı pencerelere dönüştürülmüştür. Yerden 81-82.5cm. yüksekte yer alan pencerelerin dış denizliklerine demir şebekeler yerleştirilmiştir (Şekil B105, C9).

4.2.15. Mekan Z15 (Bilgi İşlem - Depo)

“Bilgi İşlem-Depo” olarak kullanılan bu mekana ulaşım güneyinde yer alan Z17'den (Bilgi İşlem-Depo 2) sağlanmaktadır (Şekil B106, C3). Güney duvarı 277cm., kuzey duvarı 280cm., batı duvarı 437cm., doğu duvarı 439cm. uzunluğundadır. Toplam kullanım alanı 12m²'dir.

KZ17, mekanın güney duvarı üzerinden Z17'ye açılan 99x230.5cm. boyutundaki masif ahşap kapısıdır. Batı duvarından 95cm. uzakta konumlanan ve kasası dahil açıklık genişliği 126cm., yüksekliği de 246.5cm. olan KZ17, Z17 yönünde, derinliği 10.7cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir. Söz konusu kemer Z17'nin belli bir yüksekliğe kadar seramik kaplı olan doğu duvarına saplanmaktadır.

Mekanın 244cm. yüksekliğindeki iki penceresinden giyotin doğramalı PZ62, 122cm. genişliğiyle kuzey cephesine açılırken (Şekil B106, C3, C9), çift kanatlı bir pencereye dönüşmüş, 132cm. genişliğindeki PZ63 iç-doğu cephesine açılır (Şekil C3, C8). Doğu duvarının 179cm. uzağındaki PZ62'nin açıklık genişliği 135cm'dir. Güney duvarının 274cm. uzağındaki PZ63 için aynı değer 147cm. olarak saptanmıştır. Dış denizliklerinde demir şebekelerin yer aldığı PZ62 ve PZ63 yerden 82cm. yüksekte konumlanmaktadır.

Doğu duvarı üzerindeki gömme dolap güney duvarının 60.5cm. uzağında yer almakla birlikte, yapının avluya açılan iç-doğu cephesine bakıldığında, dolabın,

kapatılmış bir pencerenin (PZ78) yerine yerleştirildiği anlaşılmaktadır (Şekil C3, C8, C17). Kasa dahil toplam 126cm. genişlik ve 39.5cm. derinliğindeki çift kanatlı dolabın yerden yüksekliği ise, kasesiyle birlikte 225cm.'dir.

4.2.16. Mekan Z16 (Bilgi İşlem - Lavabo - WC)

“Bilgi İşlem-Lavabo-WC” (Şekil C3), toplam kullanım alanı 1.60m² olan bir mekandır. Güney ve kuzey duvarları 87cm., doğu ve batı duvarları ise 175cm. uzunluğundadır.

Z16'ya batısında bulunan Z17'den (Bilgi İşlem-Depo 2) masif ahşap bir kapıyla (KZ18) ulaşılmaktadır (Şekil B107, C2). 61.5x223.5cm. boyutundaki KZ18 batı duvarı üzerinde, kuzey duvarının 102cm. uzağındadır. Kasası dahil açıklık genişliği 78cm., yüksekliği 251cm.'dir.

Lavabonun da yer aldığı tek bir tuvalet biriminden ibaret olan mekanın 120cm. genişlik ve 244cm. yüksekliğindeki penceresi (PZ64) kuzey duvarının 33cm. uzağında konumlandırılmıştır. Yapının avluya açılan iç-doğu cephesine bakıldığında, PZ64'ün, mekanın günümüzdeki işlevi doğrultusunda kısmi olarak kapatılıp, bir vasistasa dönüştürüldüğü görülmektedir (Şekil C3, C8).

Z16 ile Z17 arasına 17.5cm. yüksekliğinde beton bir eşik yerleştirilmiştir. Mekanın zemini 33x33cm. boyutunda seramik kaplı olup duvarlar sıva üzeri plastik boyalıdır.

4.2.17. Mekan Z17 (Bilgi İşlem - Depo 2)

Kenar uzunlukları doğuda 199cm., batıda 185cm., kuzeyde ve güneyde 548cm. olan “Bilgi İşlem - Depo 2”nin toplam kullanım alanı 10.40m²'dir.

Z10 (Bilgi İşlem Koridoru) ile batı duvarı üzerinden bağ kuran KZ19, 92x219.5cm. boyutunda olup, kuzey duvarının 36cm. uzağında yer almaktadır. Kasası dahil açıklık genişliği 112cm., yüksekliği 233cm.'dir.

Mekanın her iki penceresi (PZ65 ve PZ66) de güney duvarı üzerinde yer alır ve iç-güney cephesi üzerinden avluya açılır (Şekil C3). 245cm. yüksekliğindeki bu giyotin doğramalı pencereler Z01 (Zemin Kat Koridoru) ve Z10 üzerinde yer alan pencerelerle de özdeş olup dış denizliklerine demir şebekeler yerleştirilmiştir.

PZ66 batı duvarının 90cm., PZ65 ise 388cm. uzağında konumlandırılmıştır. Yerden 84 ve 84.5cm. yüksekte bulunan PZ66 ve PZ65'in genişlikleri yine aynı sırayla

137.5cm. ve 134cm.'dir. Her iki pencere de 24cm. derinliğindeki fayans kaplı, kemerli nişler içine köşe noktaları teğet gelecek şekilde oturtulmuştur (Şekil B108, B109). Mekana özgü olan bu teğet oturuş, özgün halde doğramaların kemerlerden başlatıldığına ve buranın aslında Z10'un bir devamı olduğunu öne süren restitüsyon kararını da desteklemektedir. PZ65'i çevreleyen kemer Z17'nin belli bir yüksekliğe kadar fayans kaplı olan doğu duvarına saplanmaktadır (Şekil B108, B109).

Mekanın zemini 65.5x65.5cm. boyutunda mermer kaplı olup, 16.5cm. yüksekliğindeki süpürgeliğin malzemesi de aynıdır. Duvarlar, süpürgeliğin bitiminden itibaren 195cm. yüksekliğe kadar fayans (15x15cm.) kaplanmıştır. Fayansın bitiminden itibaren duvarlar tavana kadar sıva üzeri plastik boyalıdır.

Kuzey duvarı üzerinde, özgün halde bir kapı açıklığı olduğunu düşündüren bir niş yer almaktadır (Şekil B109, B110). 135cm. genişliğindeki bu kemerli nişin derinliği doğu yönünde 14cm., batı yönünde ise 14.5cm.'dir. Kemerleri, PZ65, PZ66 ve Z15'e (Bilgi İşlem-Depo) açılan KZ17'nin kemerleriyle özdeş olan nişin, süpürgeliğin bitiminden itibaren 195cm.'lik bir kısmı da fayans (15x15cm.) kaplıdır. Mekanın plastik boyayla duvarların renginde boyanmış tavan döşemesinde yer yer bozulmalar meydana gelmiş, korozyona uğrayan volta döşeme putrelleri ve tuğlalar açığa çıkmıştır (Şekil B109, B110, B111).

4.2.18. Mekan Z18 (Bilgi İşlem - Çay Ocağı)

“Bilgi İşlem-Çay Ocağı” (Şekil B112, C3), yapının zemin kat düzlemindeki üç niteliksiz yakın dönem ekinden biri olup, özgün halde iç-doğu cephesinden avluya açılım sağlayan yan girişin yerine inşa edilmiştir (Şekil C1, C3, C8). Kuzey duvarı 291cm., güney duvarı 295cm., batı duvarı 389cm. ve doğu duvarı 399cm. uzunluğunda olup, toplam kullanım alanı 11.60m²'dir.

Batı duvarı üzerindeki çift kanatlı ve üzeri vernikli kontrplak kapı (KZ20) 125.5x179.5cm. boyutunda ve kuzey duvarının 119cm. uzağındadır. Z18 yönünde, derinlikleri kuzeyde 16cm. ve 12cm., güneydeyse 15cm. ve 13.5cm. olan nişlerin içinde konumlandırılan KZ20'nin kasası dahil açıklık genişliği 161cm., yüksekliği 220.5cm.'dir.

Mekanın doğu duvarı üzerinde yer alarak iç-doğu cephesinin bir bölümünü oluşturan PZ68, iki sabit, bir hareketli kanattan oluşan ahşap doğramalı bir penceredir (Şekil B112). 235cm. genişlik ve 138cm. yüksekliğindeki PZ68 güney duvarının 82cm.

uzağında konumlandırılmış ve dış denizliğine demir şebeke yerleştirilmiştir. Z18'in zemin döşemesi 33x33cm. boyutunda seramik kaplı olup, tavan ve duvarları sıva üzeri plastik boyalıdır.

4.2.19. Mekan Z19 (Temizlik İşleri - Çay Ocağı)

Özgün halde bina ana girişinin bulunduğu simetri ekseninde inşa edilen niteliksiz yakın dönem eki, briketlerle oluşturulmuş tek katlı bir yapıdır (Şekil C9). Z20 (Temizlik İşleri Ofisi) (Şekil B114, C3) ve Z19 (Temizlik İşleri Ofisi-Çay Ocağı) (Şekil B113, C3) mekanlarının bulunduğu hacim, binaya eklemlendiği zemin kat düzleminde kuzey cephesinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

4.2.20. Mekan Z20 (Temizlik İşleri Ofisi)

“Temizlik İşleri Ofisi” Z01 (Zemin Kat Koridoru) üzerinden ulaşılan bir mekandır (Şekil B114, C3). Mekanın Z01 ile bağlantısını sağlayan masif ahşap kapı (KZ21) sağlamaktadır. Batı duvarı üzerinde yer alan masif ahşap kapıdan (KZ22) ise Z19'a (Temizlik İşleri-Çay Ocağı) ulaşım sağlanmaktadır.

Kuzey duvarı üzerinde yer alarak yapının avluya açılan kuzey cephesine dahil olan PZ07, çift kanatlı ahşap doğramalı bir penceredir. Mekanın, dış denizliğine demir şebeke yerleştirilmiş bu penceresinden başka bir penceresi (PZ08) daha vardır. Doğu duvarı üzerinde yer alan PZ08, tek kanatlı ahşap doğramalı bir penceredir.

4.2.21. Mekan Z21 (Patoloji Koridoru)

Genişliği güney-kuzey doğrultusunda 187.5-190cm. aralığında değişen ve aynı doğrultuda, doğuda 783cm., batıdaysa 780cm. boyunca devam eden “Patoloji Koridoru” (Şekil B115, 116, C3), 98cm. genişliğinde ahşap kasalı bir geçit (KZ29) aracılığıyla küçük bir hol oluşturarak sonlanır (Şekil B117, C3). Bu holün kenar uzunlukları, kuzeyde 253cm., güneyde 255cm., doğuda 180cm. ve batıda 177cm.'dir.

Toplam kullanım alanı 14.85m² olan mekanda tek bir pencere (PZ16) yer almaktadır (Şekil B115, C3). Yerden yüksekliği 85cm. olan, 135cm. genişlik ve 245cm. yüksekliğindeki PZ16, derinliği güneyde 20cm., kuzeyde 18cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir. Bu giyotin doğramalı pencere (PZ16), Z01 (Zemin Kat Koridoru) üzerinde sıralanan pencerelerle de özdeştir. Zeminin özgün mermer kaplamalarının üstü 3mm. kalınlığındaki PVC malzemeye örtülmüştür (Şekil C6).

4.2.22. Mekan Z22 (Şoför Odası)

“Şoför Odası”, yapının zemin kat düzlemindeki üç niteliksiz ekinden biridir (Şekil B118, C1, C3). Mekanın binaya eklemlediği nokta, yapının doğu kanadından avluya açılan ve ardında Z21’in (Patoloji Koridoru) bulunduğu iç-batı cephesi olarak belirir. Z21 (Patoloji Koridoru) yönündeki doğu duvarı dışında tüm duvarları ahşap-cam konstrüksiyonlu olan mekan, 8.80m² toplam kullanım alanına sahiptir. Kenar uzunlukları kuzeyde 232.5cm., güneyde 220cm., batıda 373cm. ve doğuda 368cm.’dir.

Doğu duvarı üzerinde yer alan KZ25, 111x228cm. boyutunda olup, kasası dahil açıklık genişliği 140cm., yüksekliği 245cm.’dir. Kuzey duvarının 119cm. uzağında olup, Z22 yönünde, derinlikleri kuzeyde 25cm. ve 9cm., güneyde de 26cm. ve 9cm. olan nişlerin içinde konumlandırılmıştır. Z22, KZ26 ve hemen önünde yer alan iki özgün mermer basamakla avluya açılmaktadır (Şekil B58). Mekanın, avluya açılan iç-batı cephesinin bir bölümünü de oluşturan pencereleri sabit düzendedir.

4.2.23. Mekan Z23 (Patoloji - Doktor Odası)

“Patoloji-Doktor Odası” (Şekil B119, B120, B121, B122, C3) 26.30m² toplam kullanım alanına sahiptir. Kuzey duvarı 464cm., güney duvarı 446cm., doğu duvarı 432.5cm., batı duvarı 433cm.’dir. Mekanı Z21’e (Patoloji Koridoru) bağlayan KZ27 doğu duvarı üzerinde yer almaktadır. KZ27, 83x229cm. boyutunda olup, kasası dahil açıklık genişliği 111cm., yüksekliği 249cm.’dir. KZ27’nin açıldığı küçük holden mekana geçiş 75.5cm. genişliğindeki ahşap kasalı bir geçit aracılığıyla sağlanmaktadır (Şekil B119, C3).

Mekanın, her biri 244cm. yüksekliğindeki dört penceresinden 122cm. genişliğindeki PZ20 ve PZ21 kuzey cephesine açılırken, diğer ikisi (PZ18 ve PZ19) batı cephesi üzerindedir (Şekil B121, C3). PZ18 ve PZ19, sırasıyla 127cm. ve 129cm. genişliğindedir. PZ20 ve PZ21’in açıklık genişlikleri 138cm. iken, PZ18 ve PZ19 için bu değerler 130cm. ve 133cm. olarak belirlenmiştir. PZ20 batı duvarının 47cm. uzağında konumlanırken, PZ21’in doğu duvarına olan uzaklığı 9cm.’dir. PZ18 ve PZ19’un güney ve kuzey duvarlarına olan uzaklıkları ise 34cm. ve 24cm. olarak ölçülmüştür. Giyotin doğramalı pencereler yerden 78.5-82cm. yükseğe yerleştirilmiş olup dış denizliklerinde demir şebekeler yer almaktadır.

Mekanda, doğu duvarı ile Z24'ün (Patoloji/Doktor Odası-WC) kuzey duvarına yerleştirilmiş tek ve çift kanatlı iki gömme dolap yer almaktadır. Dolaplar sırasıyla 86.5x206cm. ve 91x206cm. boyutunda olup derinlikleri 42.5cm. ve 56cm'dir. Kasalarıyla birlikte genişlikleri 103.5cm. ve 106cm., yerden yükseklikleri ise 228cm.'dir. Doğu duvarı üzerinde yer alan niş 175.5cm. genişliğinde olup derinliği kuzeyde 8cm., güneyde 13cm.'dir.

Yapının volta döşeme tavanlı mekanlarından farklı olarak Z23 ahşap çıtalı tavanlıdır (şekil B123, C6). Bunun bir yakın dönem uygulaması olduğu anlaşılmaktadır (şekil C18).

4.2.24. Mekan Z24 (Patoloji / Doktor Odası - WC)

Toplam kullanım alanı 3.20m² olan "Patoloji/Doktor Odası-WC" (şekil B125, C3), Z23'ün (Patoloji-Doktor Odası) içine sonradan eklenmiş bir mekandır. Güney duvarı 192cm., kuzey duvarı 190cm., doğu ve batı duvarları 168cm. uzunluğundadır.

Mekanın 90x228cm. boyutundaki masif ahşap kapısı (KZ28) doğu duvarı üzerinde ve kuzey duvarının 54cm. uzağındadır. Kasası dahil açıklık genişliği 106cm., yüksekliği 250cm.'dir. Doğu duvarının KZ28'in üstünde kalan bölümü, yatay ve düşey ahşap kayıtlarla oluşturulmuş modüllerden meydana gelmektedir (şekil B124). Aynı uygulamaya yapının üst katında, 101'den (Birinci Kat Koridoru) 110'a (Müdahale Koridoru) ve 116'ya (Döner Sermaye Saymanlığı Koridoru) ulaşım sağlayan kapılarda (K111 ve K118) da rastlanmaktadır.

Lavabo ve duş teknesinin de bulunduğu tek bir tuvalet biriminden oluşan mekanın 118.5cm. genişliğindeki penceresi (PZ17) kuzey duvarının 15cm. uzağındadır. Yapının avluya açılan i-batı cephesine bakıldığında, PZ17'nin, mekanın günümüzdeki işlevi doğrultusunda kısmen kapatılıp, bir vasistasa dönüştürüldüğu görölmektedir.

Zemin 33x33cm. boyutunda seramik kaplıdır (şekil C2). Süpürgeliğin bitiminden itibaren duvarlar 160cm. yüksekliğe kadar fayans (15x15cm.) kaplı olup, volta döşemeli tavan sıva üzeri plastik boyalıdır (şekil C6).

4.2.25. Mekan Z25 (Patoloji - Depo)

"Patoloji-Depo", toplam kullanım alanı 5m² olan bir mekandır. Duvar uzunlukları, güneyde 253cm., kuzeyde 255cm., doğuda 197cm. ve batıda 196cm. olan mekana

güney duvarı üzerinden KZ30 ile ulaşılır. Batı duvarının 116cm. uzağında yer alan KZ30, 86x228cm. boyutunda olup kasası dahil açıklık genişliği 114cm., yüksekliği 245cm.'dir. KZ30'un üst kısmı, yatay ve düşey ahşap kayıtlarla oluşturulmuş modüllerden meydana gelmektedir.

Mekanın kuzey cephesine açılan, 122cm. genişliğindeki tek penceresi (PZ22) yerden 82cm. yükseğe yerleştirilmiş olup batı duvarının 58cm. uzağında yer alır. Kasası dahil açıklık genişliği 138cm.'dir. Kuzey cephesine bakıldığında, PZ22'nin mekanın günümüzdeki işlevi doğrultusunda kısmen kapatılıp bir vasistasa dönüştürüldüğü görülmektedir (Şekil C9).

4.2.26. Mekan Z26 (Patoloji Laboratuvarı)

“Patoloji Laboratuvarı” (Şekil B126, B127, C3) güney duvarı 450cm., kuzey duvarı 453.5cm., batı ve doğu duvarları ise 447.5cm. uzunluğunda olan bir mekandır. Toplam kullanım alanı 20.25m²'dir.

Z21'e (Patoloji Koridoru) açılan KZ31 batı duvarı üzerindedir. Güney duvarının 34cm. uzağında konumlanan KZ31, 86x229cm. boyutunda olup kasası dahil açıklık genişliği 94cm., yüksekliği 246cm.'dir.

Mekanın, her biri 244cm. yüksekliğindeki üç penceresinden PZ23 kuzey cephesine, diğer ikisi (PZ24 ve PZ25) ise doğu cephesine açılmaktadır, genişlikleri 122cm.'dir. Doğu duvarının 37.5cm. uzağında yer alan PZ23'ün açıklık genişliği 140cm. iken, kuzey duvarının 55cm. uzağındaki PZ24'ün 139cm., güney duvarının 17cm. uzağında kalan PZ25'in ise 137cm.'dir. Bu giyotin doğramalı pencereler yerden 80-82cm. yükseğe yerleştirilmiş olup dış denizliklerine demir şebekeler yerleştirilmiştir (Şekil B126, B127, C9, C10).

Mekanın kuzey duvarındaki gömme dolap doğu duvarının 307.5cm. uzağındadır. Kuzey cephesine bakıldığında, dolabın bulunduğu yerde kapatılmış bir pencerenin (PZ74) olduğu anlaşılmaktadır (Şekil C3, C9). Kasa dahil toplam 146cm. genişlik ve 51cm. derinliğindeki çift kanatlı dolabın yerden yüksekliği, kasasıyla birlikte 228cm.'dir. Doğu duvarının 67cm. genişlik ve 5cm. kalınlığındaki bankosu güney duvarında da 327.5cm. kadar sürdürülmüştür 82cm. yüksekliğindeki bankonun yüzeyi ve yaslandığı duvarın 85cm.'lik bölümü fayans (15x15cm.) kaplıdır. Bankonun altına ahşap dolaplar yerleştirilmiştir.

Sıva üzeri plastik boyalı duvarlar, yerden 170cm. yüksekliğe kadar fayans (15x15cm.) kaplanmıştır (Şekil B126, B127). Zemin ve süpürgelik 30x30cm. boyutunda seramik kaplı olup, volta döşemeli tavan sıva üzeri plastik boyalıdır.

4.2.27. Mekan Z27 (Sitoloji Laboratuvarı)

Toplam kullanım alanı 22.80m² olan “Sitoloji Laboratuvarı”nın (Şekil B128, B129, C3) duvar uzunlukları, güneyde 458cm., kuzeyde 457.5cm., doğuda 498cm., batıda 499cm.’dir. Mekana ulaşım sağlayan, 101x230cm. boyutundaki kapı (KZ32) batı duvarı üzerinde ve kuzey duvarının 323cm. uzağında yer alır. Kasası dahil açıklık genişliği 129cm., yüksekliği 250cm.’dir.

Mekanın giyotin doğramalı pencereden bozma çift kanatlı pencereleri (PZ26 ve PZ27) doğu cephesi üzerindedir. PZ26 kuzey duvarının 95cm., PZ27 ise güney duvarının 12cm. uzağında konumlandırılmıştır. Yerden 82cm. yüksekte bulunan PZ26 ve PZ27’nin genişlikleri 122cm., açıklık genişlikleri ise 133cm. ve 128cm.’dir.

Kuzey duvarının 60cm. genişliğindeki bankosu doğu duvarında da 365cm. kadar devam etmektedir. 5cm. kalınlığındaki bankonun altına ahşap dolaplar yerleştirilmiştir. 82cm. yüksekliğindeki bankonun yüzeyi ve yaslandığı duvarın 80cm.’lik bölümü fayans (15x15cm.) kaplıdır.

Sıva üzeri plastik boyalı duvarlar yerden 165cm. yüksekliğe kadar fayans (15x15cm.), zemin ve süpürgelik ise 30x30cm. boyutunda seramik kaplıdır. Volta döşemeli tavan, sıva üzeri plastik boyalıdır.

Mekanın kuzey duvarı üzerinde, bankonun gerisinde, genişliği 113cm., derinliği batı yönünde 12.5cm., doğu yönünde ise 12cm. olan kemerli bir niş yer almaktadır (Şekil B128, C3). Kemerli, yapıdaki diğer nişlerin kemerlerinden farklı olarak basıktır. Niş, banko yüzeyinden 80cm. yüksekliğe kadar fayans (15x15cm.) kaplıdır.

4.2.28. Mekan Z28 (Merdiven)

Yapının üç düşey sirkülasyon ögesinden biri olan ve zemin kat düzleminde Z21’den (Patoloji Koridoru) başlayıp 101’de (Birinci Kat Koridoru) sona eren “Merdiven”, günümüzde işlerliğini yitirmiş durumdadır. Mekanın Z21’e bağlandığı noktada, merdiven açıklığı boyunca devam eden, 27.5cm. genişliğinde bir kemer yer almaktadır.

Zemin kat düzleminde, biri tek, diğeri çift kanatlı iki ahşap doğramalı kapının (KZ33 ve KZ34) gerisinde konumlanan mekana günümüzde üst kattan ulaşılmaktadır. (Bkz. 4.2.23. Mekan 123 Merdiven). Merdiven açıklığını kaplayan iki kapıdan KZ33, 113x254cm. boyutunda olup kasası dahil açıklık genişliği 121cm., yüksekliği 268cm.'dir. Düzayak ulaşılan bu kapıdan farklı olarak KZ34'ün önünde, rıht yüksekliği 17cm. olan, mermer kaplı bir basamak yer almaktadır. 126x236cm. boyutunda çift kanatlı bir kapı olan KZ34'ün kasası dahil açıklık genişliği 133cm., yüksekliği 250cm.'dir. Aynı uygulama yapının diğerkanadındaki Z12/109 (Merdiven) mekanında da tekrarlanmıştır. Kapıların üst kısımlarına, ahşap kayıtlı, buzlu camlı pencereler yerleştirilmiştir (Şekil B130).

4.2.29. Mekan Z29 (Makroskopi Odası)

“Makroskopi Odası” (Şekil B131, C3), 10.50m² toplam kullanım alanına sahiptir. Duvar uzunlukları, kuzeyde ve güneyde 463.5cm., doğuda ve batıda 226.5cm.'dir.

KZ36, mekanın batı duvarı üzerinden Z01'e (Zemin Kat Koridoru) açılan 100x228.5cm. boyutundaki kapısıdır. Kuzey duvarının 38.5cm. uzağında bulunan ve kasası dahil açıklık genişliği 128cm., yüksekliği de 245.5cm. olan KZ36, Z01 yönünde, derinliği kuzeyde 13cm., güneyde ise 13.5cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir.

Mekanın 245cm. yüksekliğindeki tek penceresi (PZ28) (Şekil B132, C10) doğu cephesine açılmaktadır ve yapının giyotin doğramalı pencerelerinden farklı bir düzene sahiptir; yatayda ve düşeyde üç eşit parçaya ayrılmış, sabit ve hareketli bir penceredir. 122cm. genişliğindeki PZ28 güney duvarının 41cm. uzağına yerleştirilmiştir. Duvarların iç kısmında kalan açıklık genişliği 127cm.'dir. 38.3cm. genişliğindeki iç denizliği fayans (15x15cm.) kaplıdır.

Güney duvarına yerleştirilmiş 67cm. genişliğindeki banko doğu duvarından başlayıp 321cm. boyunca devam etmektedir. 9.5cm. kalınlık ve 83cm. yüksekliğindeki bankonun altı boştur. Bankonun yüzeyi ve yaslandığı duvarın 80cm.'lik bölümü fayans (20x20cm.) kaplıdır.

Sıva üzeri plastik boyalı duvarlar yerden 167cm. yüksekliğe kadar fayans (15x15cm.) (Şekil B131, B132), zemin döşemesi ise 15x15cm. boyutunda seramik kaplıdır.

4.2.30. Mekan Z30 (Diş Polikliniği)

Kuzey duvarı 454.5cm., güney duvarı, 459cm., doğu ve batı duvarları 261cm. olan “Diş Polikliniği” (Şekil B133, B134, C3) 34.80m² toplam kullanım alanına sahip bir mekandır. Batı duvarı üzerindeki KZ37, Z01 (Zemin Kat Koridoru) yönünde, derinliği kuzeyde ve güneyde 16cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir. 105x229cm. boyutundadır. Kuzey duvarına olan uzaklığı 57cm., kasası dahil açıklık genişliği 133cm., yüksekliği de 245cm.’dir. Z30 ve Z01 döşemeleri 2cm. kalınlık ve 25cm. genişliğindeki bir eşikle birbirinden ayrılmıştır.

Mekanın, her biri 244cm. yüksekliğindeki dört penceresinden 128cm. genişliğindeki PZ32 ve 137cm. genişliğindeki PZ33 güney cephesine açılırken, diğer üç pencere (PZ29, PZ30 ve PZ31) doğu cephesi yönündedir ve genişlikleri 122cm.’dir. Güney cephesindeki PZ32 ve PZ33’nin açıklık genişlikleri bu 145cm. ve 141cm. iken, doğu duvarındaki PZ30 ve PZ31 için bu değerler 138cm. ve 131cm. olarak tespit edilmiştir. PZ33 batı duvarının 59cm. uzağında konumlanırken, PZ32’nin doğu duvarına olan uzaklığı 29.5cm.’dir. PZ30 ve PZ31’in güney duvarına olan uzaklıkları 276cm. ve 43cm.’dir. Mekandaki çift kanatlı giyotin doğramalı pencerelerin yerden yükseklikleri ise 78.5cm. kadardır. Pencerelerin dış denizliklerine demir şebekeler yerleştirilmiştir.

Doğu cephesine bakıldığında, bu duvardaki açıklığın kısmen kapatılmış bir pencereye (PZ29) ait olduğu anlaşılmaktadır (Şekil C2, C10). Kuzey duvarının 584cm. uzağındaki PZ29, mekan yönünde çift kanatlı bir gömme dolap görünümündedir (Şekil C3). 142x205.5cm. boyutundaki PZ29’un yerden yüksekliği kasasıyla birlikte 228cm.’dir.

Mekan, işlevi doğrultusunda 6cm. kalınlığındaki, 200x193cm. boyutlu ahşap panellerle dört bölüme ayrılmıştır. Uçlara yerleştirilmiş ahşap ayaklar aracılığıyla döşemeye oturan paneller, kuzey-güney doğrultusunda uzanmaktadır.

Batı duvarının 58.5cm. genişliğindeki bankosu (Şekil B134, C3) güney duvarından başlayıp KZ37’nin başlangıcına kadar 571cm. boyunca devam etmektedir. 5cm. kalınlık ve 82.5cm yüksekliğindeki bankonun yüzeyi fayans (15x15cm.) kaplanmış, altına da ahşap dolaplar yerleştirilmiştir. Sıva üzeri plastik boyalı duvarlar, süpürgeliğin bitiminden itibaren 211.5cm. yüksekliğe kadar fayans (15x15cm.) kaplıdır (Şekil B134).

4.2.31. Mekan Z31 (Hol / Koridor)

Çocuk Polikliniği'nin yapıyla olan mekansal bağlantısı zemin kat düzlemiyle sınırlıdır. Z01'in (Zemin Kat Koridoru) doğu kanadında yer alan "Hol/Koridor" ile kurulan bu ilişki, yapının sınırları dışında kalan rampalı bir koridorla sürdürülmüştür (Şekil B136, C3). İçeriden bakıldığında bu iki hacim tek bir mekan olarak algılanmaktadır (Şekil C3).

Z01 üzerinden mekana ulaşım, doğuda 13cm., batıda 11.5cm. derinliğe sahip kemerli bir nişe oturan, 109cm. genişlik ve 250cm. yüksekliğindeki açıklıktan sağlanmaktadır. Bu kemer (Şekil B135) koridorun batı kanadında yer alan Z07'nin (Müdür Sekreteri Odası) kapısında (KZ38) da tekrarlanmıştır. Mekanın tavan kaplaması, aydınlatma armatürlerinin içine gömüldüğü bir asma tavan olarak tasarlanmıştır (Şekil B136).

Mekanın özgün halde güney cephesine açılan tek penceresi (PZ75), Çocuk Polikliniği'nin yapıya saplanan iki katlı betonarme kütesinin (Şekil C1, C3, C5) ardında kaybolmuştur (Şekil C15, C20).

4.2.32. Mekan Z32 (Dış Doktoru Odası)

"Dış Doktoru Odası" (Şekil B137, C3) olarak işlevlendirilen mekanın duvar uzunlukları, kuzeyde ve güneyde 397cm., doğuda ve batıda 440.5cm.'dir. Toplam kullanım alanı 17.50m² kadardır.

Mekana ulaşım, kuzey duvarı üzerindeki 99x231cm. boyutlu masif ahşap kapıdan (KZ39) sağlanmaktadır. Kasası dahil açıklık genişliği 126cm., yüksekliği 247.5cm. olan KZ39'un doğu duvarına olan uzaklığı 95.5cm.'dir. Z01 (Zemin Kat Koridoru) yönünde, doğuda 14cm. ve batıda 13.5cm. derinliğindeki kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir.

Mekanın her iki penceresi (PZ34 ve PZ35) de güney cephesine açılmaktadır (Şekil B137, C3, C10). PZ34 doğu duvarının 5cm., PZ35 ise batı duvarının 39cm. uzağındadır. Giyotin doğramalı pencerelerin yerden yüksekliği 83cm.'dir. 244cm. yüksekliğindeki PZ34 ve PZ35'in genişlikleri 112.5cm. ve 122cm., açıklık genişlikleri 140cm. ve 137cm.'dir. Dış denizliklerde demir şebekeler yer almaktadır.

4.2.33. Mekan Z33 (Karantina - Arşiv)

Toplam kullanım alanı 18.80m² olan “Karantina-Arşiv” (Şekil B138, C3) mekanının güney duvarı 428cm., kuzey duvarı 427cm., batı ve doğu duvarları 440.5cm. uzunluğundadır.

KZ40, mekanın kuzey duvarı üzerinden Z01’e (Zemin Kat Koridoru) açılan 98x229cm. boyutundaki kapısıdır. Doğu duvarının 232cm. uzağında yer almaktadır. Kasası dahil açıklık genişliği 125cm., yüksekliği 248cm. olan KZ40, Z01 yönünde, derinliği doğuda 13.5cm., batıda ise 15.5cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir.

Mekandaki giyotin doğramalı pencereler (Şekil B138, C10) PZ36 ve PZ37’nin yerden yükseklikleri 83cm., yükseklikleri 244cm.’dir. Doğu duvarının 12cm. uzağındaki PZ36’nın genişliği 117.5cm., batı duvarının 62cm. uzağındaki PZ37’in genişliği ise 122cm.’dir. Dış denizliklerinde demir şebekelerin bulunduğu PZ36 ve PZ37’nin açıklık genişlikleri 137cm. ve 141cm.’dir.

Mekanın, 33x33cm. boyutunda karo mozaik kaplı özgün zemin döşemesinin üstü halıyla kaplanmıştır (Şekil C2). 9.5cm. yüksekliğindeki süpürgelik de yine karo mozaik kaplıdır. Z33 ve Z01 döşemeleri 25cm. genişlik ve 4cm. yüksekliğindeki mermer bir eşikle birbirinden ayrılmıştır.

4.2.34. Mekan Z34 (Müdür Yardımcıları Odası)

Kenar uzunlukları kuzeyde ve güneyde 373cm., batıda ve doğuda 498cm. olan mekan “Müdür Yardımcıları Odası” (Şekil B139, B140, C3) olarak kullanılmaktadır. Toplam kullanım alanı 18.60m²’dir.

Kuzey duvarı üzerinde, doğu duvarının 56cm. uzağında konumlanan KZ41, mekanın 98.5x229cm. boyutundaki kapısıdır. Kasası dahil açıklık genişliği 126.5cm., yüksekliği 248cm. olan KZ41, Z01 (Zemin Kat Koridoru) yönünde, derinliği doğuda 15cm., batıda ise 13cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir.

244cm. yüksekliğindeki giyotin doğramalı pencereler PZ38 ve PZ39 güney cephesine açılmaktadır (Şekil B139, C3, C10). 113cm. genişliğindeki PZ38 doğu duvarının 24cm. uzağında, 122cm. genişliğindeki PZ39 ise batı duvarının 32cm. uzağında yer almaktadır. Açıklık genişlikleri PZ38 için 127cm., PZ39 içinse 125cm. olarak ölçülmüştür. Pencerelerin dış denizliklerine demir şebekeler yerleştirilmiştir.

4.2.35. Mekan Z35 (Personel Soyunma - Bay)

“Personel Soyunma-Bay”, Z02 (Ana Merdiven) altında kalan merdivenaltı hacimlerindedir (Şekil B141, B142, C3). Mekanın güney duvarı toplamda 530.5cm., kuzey duvarı 156cm., batı duvarı 396cm., doğu duvarı 499.5cm. uzunluğundadır. Toplam kullanım alanı 9.50m² olan mekan batısından Z03 (Personel Soyunma-Bayan) ile birleşmektedir.

Mekanın 82x229.5cm. boyutundaki masif ahşap kapısı (KZ42) kuzey duvarı üzerindedir (Şekil B142, C8). Kasası dahil açıklık genişliği 109.5cm., yüksekliği de 246cm. olan KZ42 doğu duvarının 27cm. uzağındadır. Z01 yönünde, derinliği doğuda 12cm., batıdaysa 11.5cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir.

Mekanın tek bir penceresi (PZ40) vardır. Doğu duvarının 45cm. uzağında konumlanan, 122cm. genişliğindeki PZ41 güney cephesine açılmaktadır. Kısmen kapatılarak çift kanatlı pencereye dönüştürülmüştür (Şekil B143, C10). Açıklık genişliği 145cm’dir. 58.8cm. genişliğindeki iç denizliği fayans (15x15cm.) kaplıdır. Mekanın doğu duvarında 29.5cm. derinliğinde bir niş bulunmaktadır. Yanal duvarları içten dışa doğru daralan pencerenin üst kısmı bir kemerle çevrelenmiştir (Şekil B143, B144).

Zemin 33x33cm. boyutunda karo mozaik kaplıdır (Şekil C6). Rutubet etkisine maruz kalmış kimi bölümlerinin tekrar sıvandığı görülen duvarlar sıva üzeri plastik boyalıdır. Plastik boyalı tavanın, destek kemerinin (Şekil C3, C6) gerisinde kalan eğimli (merdivenaltı) bölümü ahşap panellerle kapatılmıştır (Şekil B141, B142).

4.2.36. Mekan Z36 (Merdivenaltı - Depo)

Z02’nin (Ana Merdiven) merdivenaltı hacimlerinden olan “Merdivenaltı-Depo”, üç yönde etrafını çevreleyen Z03 (Personel Soyunma-Bayan) ve Z35’in (Personel Soyunma-Bay) simetri eksenine yerleştirilmiş bir mekandır. Toplam kullanım alanı 5m²’dir. Z03 ve Z35’e açılan masif ahşap kapısının (KZ43) bulunduğu duvarın önüne yığılmış metal dolaplar nedeniyle günümüzde kullanım dışı bırakılmıştır.

4.3. Birinci Kat (Aile Planlama + Döner Sermaye Saymanlığı)

Birinci katın plan şeması, zemin katın plan şemasını büyük ölçüde tekrarlamaktadır (Şekil C3, C5). Mekanlar “U” planimetriye uyumlu lineer koridorlar etrafında

sıralanırken, Çocuk Polikliniği bloğu güneydoğu ucundan binaya eklenmiştir. Ancak iki yapı arasında, zemin katta olduğu gibi mekansal bir bağlantı yoktur (Şekil C3, C5).

Birinci kat mekanlarının çoğunda zemin döşeme kaplaması olarak, kalınlığı 3mm. olan PVC malzeme kullanılmıştır. Mekanları çevreleyen 10-17.5cm. yüksekliğindeki süpürgeliğin malzemesi de aynıdır. Duvarlar sıva üzeri plastik boyalıdır. Aynı boya ile boyanmış tavanlar volta döşemelidir.

Üst kat pencerelerinin cepheye bakan yönlerine yerleştirildiği yanal duvarlar çoğunlukla dik açılı değildir; dolayısıyla, pencere açıklıklarında içten dışa doğru bir daralma söz konusudur (Şekil C5).

4.3.1. Mekan 101 (Birinci Kat Koridoru)

“Birinci Kat Koridoru”na (Şekil B145, B146, C5) günümüzde yalnızca 102’den (Z02) (Ana Merdiven) ulaşılmaktadır. Z21’den (Patoloji Koridoru) başlatılan Z28 (Merdiven) ve Z10’da (Bilgi İşlem Koridoru) bulunan Z12 (Merdiven) zemin kat düzleminde kullanım dışı bırakılmıştır.

Batı-doğu doğrultusunda güney kenarı 3591cm., kuzey kenarı 3196cm. uzunluğunda olan mekan, doğu kanadında kuzeye doğru uzanarak 116 (Döner Sermaye Saymanlığı Koridoru), batı kanadında ise 110 (Müdahale Koridoru) ile sonlanmaktadır. Doğu kanadının batı duvarı 605cm., doğu duvarı 810cm. iken, batı kanadının duvarları 809cm. ve 616cm.’dir. Toplam kullanım alanı 93m², yüksekliği 519cm.’dir.

101 üzerinde, genişlikleri yaklaşık 138cm., yükseklikleri de 230cm. olan 15 pencere bulunmaktadır (Şekil C4). Pencerelerin yerden yükseklikleri 85cm. kadardır. İlk 11 pencere (P101-P111) kuzey duvarı üzerinde; geri kalan dört pencere de (P112, P113, P162, P163) ikişerli olarak, koridorun 116’ya (Döner Sermaye Saymanlığı Koridoru) ve 110’a (Müdahale Koridoru) uzanan bölümlerinde (Şekil B147, B148, C4). konumlandırılmıştır. Giyotin doğramalı pencereler, derinlikleri 8-9.5cm. arasında değişen kemerli nişlerin içine yerleştirilmiştir (Şekil B145, B147, C5). Mekana açılan 14 kapının 10’u (K101-K105, K130-134) yine kemerli nişlerin içinde konumlandırılmıştır (Şekil B147, B148, B149, C5). Güney duvarı üzerinde, içine kapı yerleştirilmemiş iki kemerli niş daha vardır.

Zemin döşemesinin 69x66cm. boyutundaki mermer kaplaması özgündür (Şekil B147). Mekanı çevreleyen 18cm. yüksekliğindeki süpürgelik de mermer kaplıdır. Duvarlar sıva üzeri plastik boyalıdır. Plastik boyayla duvarların renginde boyanmış tavanda yer yer oluşan bozulmalar neticesinde volta döşeme putrelleri ve tuğlaları seçilebilmektedir (Şekil B150, B151, B152, C7).

4.3.2. Mekan 102 (Ana Merdiven) : bkz. Mekan Z02 (Ana Merdiven)

4.3.3. Mekan 103 (Hemşire Odası)

“Hemşire Odası” (Şekil B159, C5) olarak kullanılan mekan 19.75m² toplam kullanım alanına sahiptir. Duvar uzunlukları, güneyde ve kuzeyde 388cm., doğuda 511cm., batıda 507.5cm.’dir. Mekana ulaşım kuzey duvarı üzerinden sağlanır. Batı duvarının 54cm. uzağında konumlanan kapı (K101) 100x233.5cm. boyutundadır. Kasası dahil açıklık genişliği 128cm., yüksekliği 250cm.’dir. 101 (Birinci Kat Koridoru) yönünde, derinliği doğuda 13.5cm. ve batıda 13cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir.

Mekanın her iki penceresi (P136 ve P137) de güney cephesi üzerindedir. P136 doğu duvarının 30cm., P137 ise batı duvarının 30cm. uzağındadır. Giyotin doğramalı pencerelerin (Şekil B159, C10) yerden yükseklikleri 86cm.’dir. Genişlikleri 129cm., açıklık genişlikleri 137.5cm. olan P136 ve P137’nin yükseklikleri ise 230.5cm. kadardır.

4.3.4. Mekan 104 (Ria Kontrol Odası)

“Ria Kontrol Odası” (Şekil B160, C5), kuzey ve güney duvarları 425cm., doğu duvarı 448.5cm., batı duvarı da 450cm. uzunluğunda olan bir hacimdir. Toplam kullanım alanı 19m²’dir.

Mekanın, kuzey duvarı üzerinde ve doğu duvarının 72cm. uzağında bulunan kapısı (K102) 98x233cm. boyutundadır. Kasası dahil açıklık genişliği 125cm., yüksekliği 250cm.’dir. 101 (Birinci Kat Koridoru) yönünde, derinliği doğuda 13cm., batıda 14cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir.

104’ün güney cephesine açılan iki penceresi (P138 ve P139) vardır (Şekil B160, C5, C10). Yerden 83cm. yükseğe yerleştirilmiş giyotin doğramalı pencerelerin genişlikleri 122cm., açıklık genişlikleri 138cm., yükseklikleri de 230cm.’dir.

4.3.5. Mekan 105 (Doktor Odası)

Toplam kullanım alanı 18m² olan bu mekan “Doktor Odası”dır (Şekil B161, C5). Duvar uzunlukları güneyde 401cm., kuzeyde 399.5cm., doğuda 447cm., batıda 450cm.’dir. Kuzey duvarı üzerinde, batı duvarının 99.5cm. uzağında yer alan K103, 95.5x234cm. boyutundadır. Kasası dahil açıklık genişliği 125cm., yüksekliği 250cm.’dir. 101 (Birinci Kat Koridoru) yönünde, derinliği doğuda 13cm., batıda 11cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir.

Mekanın 230cm. yükseklik ve 122cm. genişliğindeki her iki penceresi (P140 ve P141) de güney cephesine açılmaktadır (Şekil B161, C5, C10). Bu giyotin doğramalı pencereler yerden 86cm. yüksekte yer alır (Şekil B55). Duvarların iç kısmında kalan açıklık genişlikleri 137cm. kadardır.

4.3.6. Mekan 106 (Çay Ocağı)

“Çay Ocağı” (Şekil B162, B163, C5) işleviyle kullanılan mekanın kuzey ve güney duvarları 213cm., batı ve doğu duvarları ise 448.5cm. uzunluğundadır. Toplam kullanım alanıysa 9.50m²’dir.

Kuzey duvarı üzerinde yer alan 98x233cm. boyutundaki kapı (K104) 101 (Birinci Kat Koridoru) yönünde, doğudan 14cm., batıdan ise 12cm. derinliğindeki kemerli bir nişin içinde konumlandırılmıştır. K104’ün kasası dahil açıklık genişliği 125.5cm., yüksekliği 251cm., doğu duvarına uzaklığı ise 40cm.’dir.

Mekanın tek bir penceresi (P142) vardır (Şekil B163, C5); 230cm. yükseklik ve 122cm. genişliğindeki P142 güney cephesine açılmaktadır (Şekil C10). Bu çift kanatlı giyotin doğramalı pencere (P142) doğu duvarının 18cm. uzağında yer almaktadır. Açıklık genişliği 134cm. kadardır.

Batı ve güney duvarlarının kesişimindeki 85.5x82cm.’lik alan, yemek asansörü (montşarj) (Şekil B162, B163, C5) işlevine uygun olarak, duvara dayanmadığı her iki yanından ahşap panellerle çevrelenmiştir. Bu paneller, Z07’nin (Arşiv-Depo) yemek asansöründe olduğu gibi tavana kadar devam etmeyip, yerden 308cm. yüksekte sona ermektedir.

Doğu duvarının 47cm. genişlik ve 294cm. uzunluğundaki servis bankosu kuzey duvarına yaslanmaktadır. 13cm. kalınlık ve 84cm. yüksekliğindeki bankonun yüzeyi fayans (20x25cm.) kaplı olup, altına ahşap dolaplar yerleştirilmiştir.

Mekanın zemini 30x30cm. boyutunda seramik kaplıdır. 10cm. yüksekliğindeki süpürgelik yine aynı malzemedendir. Ancak, batı duvarının süpürgeliği kısmen de olsa özgün karo mozaik kaplamasıyla günümüze ulaşmıştır (Şekil B164). Sıva üzeri plastik boyalı duvarlar süpürgeliğin bitiminden itibaren 147cm. yüksekliğe kadar seramik (15x13cm.) kaplıdır (Şekil B163). Volta döşemeli tavanın bir bölümünde sıva ve boya dökülmeleri oluşmuştur (Şekil B165).

4.3.7. Mekan 107 (Ria Uygulama Odası)

Duvar uzunlukları güneyde 469.5cm., kuzeyde 471cm., doğuda ve batıda 791cm.; toplam kullanım alanı 37m² olan mekan “Ria Uygulama Odası”dır (Şekil B166, C5).

Doğu duvarı üzerinde yer alan kapı (K105) 98.5x234cm. boyutunda olup kuzey duvarının 81cm. uzağında konumlandırılmıştır. Kasası dahil açıklık genişliği 126cm., yüksekliği 250cm.’dir. 101 (Birinci Kat Koridoru) yönünde, derinliği güneyde 13.5cm. ve kuzeyde 11.5cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir.

Mekanın, her biri 230cm. yüksekliğindeki dört penceresinden P143 ve P144 binanın güney cephesine (Şekil B166, C10), P145 ve P146 ise batı cephesine açılmaktadır. Tüm pencereler 122cm. genişlik ve 135cm. açıklık genişliğine sahiptir. P143 doğu duvarının 58cm., P144 doğu duvarının 48cm. uzağında konumlanmaktadır. P145 ve P146’nın güney duvarına olan uzaklıklarıysa 47cm. ve 291cm.’dir. Giyotin doğramalı pencereler yerden 92cm. yükseğe yerleştirilmiş, kasalarının alt bölümü duvara gömülmüştür.

Mekanın batı duvarında bir gömme dolap yer almaktadır. Kasa dahil toplam 160cm. genişlik ve 40cm. derinliğindeki dolabın yerden yüksekliği kasasıyla birlikte 222cm., 67.5cm. genişliğindeki kanadının yüksekliği ise 201cm’dir. Batı cephesine bakıldığında, dolabın bulunduğu yerde kapatılmış bir pencerenin (P172) olduğu anlaşılmaktadır.

Mekanın duvarları sıva üzeri plastik boyalıdır. Ancak, lavaboların da konumlandığı kuzey duvarının bir bölümü fayans (20x25cm.) kaplıdır. Batı duvarındaki gömme dolabın kuzeyinden başlayan ve köşeye kadar (52.5cm.) devam eden fayanslar, kuzey duvarının 180cm.’lik bölümünde de sürdürülmüştür.

4.3.8. Mekan 108 (WC - Bayan)

“WC-Bayan” (Şekil B167, C5) olarak işlevlendirilen mekan 11.35 m² toplam kullanım alanına sahiptir. Güney duvarı 470cm., kuzey duvarı 474cm., doğu duvarı 239cm., batı duvarı 239.5cm.’dir.

72x231cm. boyutundaki K106 güney duvarının 23cm. uzağındadır. 101 (Birinci Kat Koridoru) yönünde, derinliği güneyde 9.5cm., kuzeyde 13.5cm. olan bir nişin içinde konumlandırılmıştır. Kasası dahil açıklık genişliği 88cm., yüksekliği 248.5cm.’dir.

Dört ıslak hacmi, lavabonun konumlandığı ortak kullanım alanından ayıran bölücü duvar, kapı (K106) kasasının yanından başlayıp batı cephesine açılan pencerenin (P147) 40cm. genişliğindeki iç denizliğine kadar devam etmektedir (Şekil C9). Çift kanatlı giyotin doğramalı pencere yerden 79.5cm. yükseğe yerleştirilmiştir. Genişliği 122cm., yüksekliği 230cm. olan P147’nin duvarların iç kısmında kalan açıklık genişliği ise 126cm.’dir. Islak hacimlere ulaşım, genişlikleri 61cm., 60cm., 61cm. ve 53cm., yükseklikleri de 185cm. olan PVC malzemeli kapılardan (K107, K108, K109, K110) sağlanmaktadır. Dört birimi birbirinden ve ortak kullanım alanından ayıran 217cm. yüksekliğindeki bölücü duvarlar seramik (15x20cm.) kaplıdır.

Zemin döşemesinde 33x33cm. boyutunda seramik kaplama kullanılmış, mekanı çeviren süpürgelik de aynı malzemedен oluşturulmuştur. Ortak kullanım alanının duvarları ile kuzey duvarının seramik kaplı olmayan üst kısmı, sıva üzeri plastik boyalıdır. Kuzey duvarı süpürgelikten itibaren 165cm. yüksekliğe kadar 15x20cm. boyutunda seramik kaplıdır. Ahşap panelli asma tavanla iki kota ayrılmış ve plastik boyayla duvarların renginde boyanmış tavanda, çatıya ulaşım sağlayan bir kapak bulunmaktadır.

4.3.9. Mekan 109 (Merdiven)

Günümüzde kullanım dışı bırakılmış olan “Merdiven” (Şekil B168, B169, B172, C5), 101’in (Birinci Kat Koridoru) batı kanadının “L” biçimi oluşturacak şekilde kuzeye doğru kıvrım yapan kolu üzerinde yer almaktadır. Mekanın 101’e bağlandığı noktada, merdiven açıklığı boyunca devam eden, 16cm. genişliğinde bir kemer yer almaktadır (Şekil B168, C5).

Kuzey duvarının 91cm. uzağındaki vitray camlı pencereyle (P148) batı cephesine açılan (Şekil B171, C9) mekan 13m² toplam kullanım alanına sahiptir. 17cm.

yüksekliğindeki rıhtlardan 3-4cm. kadar taşma yapan 30.5cm. genişliğindeki profilli basamaklar mermer kaplıdır. Uzunlukları ise 125-127cm. aralığında değişmektedir.

8cm. genişlik ve 5cm. yüksekliğindeki demir merdiven korkulukları ahşap tirabzanla sonlanmaktadır. 69.5x69.5cm. boyutunda mermer kaplı merdiven sahanlığı (Şekil B170, C5) 125cm. genişlik ve 255cm. uzunluğundadır. Mekanı çeviren 18cm. yüksekliğindeki süpürgeliğin malzemesi de aynıdır.

Duvarlar yerden belli bir yüksekliğe kadar (merdiven boyunca süpürgeliğin bitiminden itibaren 125cm., sahanlıkta ise 135cm.) seramik kaplıdır. 15x30cm. boyutundaki seramik kaplamalarla oluşturulan yüzeylerde, altta ve üstte birer sıra olmak üzere, 15x30cm. boyutunda bordürler kullanılmıştır. Seramik kaplamanın 2cm.'lik pah yaparak sonlandığı noktadan itibaren duvarlar sıva üzeri plastik boyalıdır. Plastik boyayla duvarların renginde boyanmış tavan volta döşemelidir.

4.3.10. Mekan 110 (Müdahale Koridoru)

101'in (Birinci Kat Koridoru) batı kanadının "L" biçimi oluşturacak şekilde kuzeye doğru kıvrım yapan kolu "Müdahale Bölümü" ile sonlanmaktadır. "L" biçimli "Müdahale Koridoru" ve ona eklenmiş beş mekandan (111, 112, 113, 114, 115) oluşan; ana koridordan (101) da, aynı genişliğe oturan çift kanatlı bir kapıyla (K111) ayrılan "Müdahale Bölümü"nü (Şekil B173, C5), "Aile Planlama Bölümü"nin uygulama kısmı olarak tanımlamak mümkündür.

Güney-kuzey doğrultusunda doğu duvarı 330.5cm., batı duvarı 527cm.; doğu-batı doğrultusunda güney duvarı 294.5cm., kuzey duvarı 482.5cm. uzunluğunda olan "Müdahale Koridoru" 16m² toplam kullanım alanına sahiptir.

110 üzerinde, yerden yükseklikleri 85cm., genişlikleri 137cm. ve yükseklikleri de 235cm. olan iki pencere (P160 ve P161) yer almaktadır. Doğu duvarı üzerinde ve kuzeydeki köşenin 125.5cm. uzağında konumlanan P161, derinliği güneyde 9.5cm., kuzeyde ise 8.5cm. olan kemerli bir nişin içinde konumlandırılmıştır.

Güney duvarına ve aynı köşenin 126.5cm. uzağına yerleştirilen P160, batı yönünde derinliği 6cm. olan, diğer yönde ise doğu duvarıyla birleşen kemerli bir nişin içinde konumlandırılmıştır. Mekana açılan beş kapıdan dördü ve 111'in (MR İzleme Odası) ara penceresi (P165) kemerli nişler içine oturmaktadır (Şekil B174, B175, C5).

Mekana ulaşım sağlayan K111, bir kanadı sabit olan, çift kanatlı, masif ahşap bir kapıdır. 175.5x200cm. boyutunda olup kasası dahil açıklık genişliği 192.5cm., yüksekliği 210cm.'dir. K111'nin 48cm. üstünden tavana kadar devam eden cam yüzey, yatay ve düşey ahşap kayıtlardan oluşan modüllerden meydana gelmektedir (Şekil B173).

4.3.11. Mekan 111 (MR İzleme Odası)

“MR İzleme Odası” (Şekil B176, C5), olarak işlevlendirilen mekanda sekiz adet hasta yatağı yer almaktadır. Toplam kullanım alanı 25m², kenar uzunluklarıysa güneyde ve kuzeyde 474cm., batı ve doğuda 527cm.'dir.

Mekana ulaşım doğu duvarı üzerinden ve ahşap kısımları yağlıboya ile boyanmış, buzlu camlı, pirinç tokmaklı bir kapıdan (K112) sağlanmaktadır. Yakın dönem eki olan K112, 113 (Yöntem Uygulama Holü) ve 112'e ait kapılarla özdeştir. 119.5x200cm. boyutundaki K112 çift kanatlıdır, kanatları her iki yöne de açılım sağlamaktadır. 110 (Müdahale Koridoru) yönünde, derinliği güneyde 25.7cm., kuzeyde ise 25cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir. Kasası dahil açıklık genişliği 138.5cm., yüksekliği 210cm. iken güney duvarına olan uzaklığı 51cm. kadardır.

Mekanda yer alan üç pencereden P164, 110'a bakan doğu duvarı üzerinde konumlanırken, diğer ikisi (P149 ve P150) batı cephesine açılmaktadır (Şekil B176, C9). Sabit bir pencere olan P164'ün açıklık genişliği 125.5cm., yüksekliği 72.5cm.'dir (Şekil B174). 110 (Müdahale Koridoru) yönünde, derinliği güneyde 13.5cm., kuzeyde 14cm. olan kemerli bir nişin içine oturtulmuştur. 230cm. yüksekliğindeki P149 ve P150, 122cm. ve 114cm. genişliğindedir. Açıklık genişlikleri 133cm. ve 122cm. olan bu çift kanatlı giyotin doğramalı pencereler yerden 85cm. yükseğe yerleştirilmiştir. Doğu ve kuzey duvarlarının birleşimine kalorifer tesisat boruları yerleştirilmiş; bu durum, tavanda, boruların saplandığı noktada geniş bir oyuk oluşmasına neden olmuştur.

4.3.12. Mekan 112 (Yöntem Uygulama Odası)

“Yöntem Uygulama Odası” (Şekil B177, B178 C5), doğrudan 110 (Müdahale Koridoru) üzerinden ulaşılan bir hacim değildir. Mekana ulaşım, hem koridor hem de 114'ten (Müdahale Odası) birer girişi olan 113 (Yöntem Uygulama Holü) üzerinden

sağlanmaktadır. Güney duvarı 490cm., kuzey duvarı 492cm., batı ve doğu duvarları 461cm. uzunluğundadır. Toplam kullanım alanı 22.65m² olan 112 ile 113 (Yöntem Uygulama Holü) arasında, tavana kadar devam etmeyen bir bölücü duvar vardır. 310 cm. yüksekliğindeki duvar üzerinde bulunan ve mekanı 113'e bağlayan kapı (K114) 131x194cm. boyutundadır. İki kanatlıdır, kanatları her iki yöne birden açılım sağlamaktadır (Şekil B177). Güney duvarının 106.5cm. uzağında konumlanan K114'ün kasası dahil açıklık genişliği 153.5cm., yüksekliği 206cm. kadardır.

Mekanın, her biri 230cm. yükseklik ve 122cm. genişliğindeki pencerelerinden P153 kuzey cephesine, P151 ve P152 ise batı cephesine açılmaktadır (Şekil B178, C9). Doğu duvarının 16cm. uzağındaki P153'ün açıklık genişliği 127cm. iken, kuzey duvarının 64cm. uzağındaki P152'nin 128cm. ve güney duvarının 28.5cm. uzağındaki P151'in ise 129cm.'dir. Bu çift kanatlı giyotin doğramalı pencerelerin yerden yükseklikleri 84cm.'dir.

Kuzey duvarında, batı duvarının 70cm. uzağında bir gömme dolap yer almaktadır. Kuzey cephesine bakıldığında, dolabın bulunduğu yerde kapatılmış bir pencerenin (P173) olduğu anlaşılmaktadır (Şekil C5, C9, C19). Kasa dahil toplam 148.5cm. genişlik ve 40cm. derinliğindeki, altta ve üstte ikişerden toplam dört kanadı bulunan dolabın yerden yüksekliği ise, kasası dahil 228cm.'dir. Alt kanat yüksekliği 83cm., toplam kanat yüksekliği 222cm.'dir. Kanatları 67.5cm. genişliğindedir.

4.3.13. Mekan 113 (Yöntem Uygulama Holü)

Toplam kullanım alanı 12m² olan mekan "Yöntem Uygulama Holü" (Şekil B177, B178, C5) olarak kullanılmaktadır. Kuzey ve güneyde duvar uzunlukları 268.5cm., batıda 447.5cm., doğuda 450.5cm.'dir.

Güney duvarı üzerinde, ahşap kısımları yağlıboyayla boyanmış, buzlu camlı, pirinç tokmaklı bir kapı (K113) bulunmaktadır; K113, 112 ve 111'e (MR İzleme Odası) ulaşım sağlayan kapılarla (K112 ve K114) biçimsel olarak özdeştir (Şekil B179). Batı duvarının 40cm. uzağında konumlanan, 115.3x200cm. boyutundaki kapı çift kanatlıdır ve kanatları her iki yöne birden açılım sağlamaktadır. K113, 110 (Müdahale Koridoru) yönünde, derinliği doğuda 27cm. ve batıda 28cm. olan, yanal kısımları içten dışa doğru genişleyen kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir. Kasası dahil açıklık genişliği 131.4cm., yüksekliği 210cm.'dir.

110'a (Müdahale Koridoru) açılan bu kapıdan (K113) başka, doğu duvarından 114'e (Müdahale Odası) ve batı duvarından 112'ye (Yöntem Uygulama Odası) ulaşım sağlayan iki kapı (K114 ve K115) daha mevcuttur. Biri sabit iki kanadı bulunan (kanatlar 83cm. genişliğinde) masif ahşap kapı (K115) 166.5x226cm. boyutundadır. Kuzey duvarının 17cm. uzağında konumlanan K115'in kasası dahil açıklık genişliği 196cm., yüksekliği 241cm.'dir. 131x194cm. boyutundaki K114 kuzey duvarının 199cm. uzağında yer almaktadır ve biçimsel olarak K113 ile özdeştir. Kasası dahil açıklık genişliği 153.5cm., yüksekliği 206cm.'dir.

Mekanın 230cm. yüksekliğindeki tek penceresi (P154) kuzey cephesine açılmaktadır. 122cm. genişliğindeki P154 doğu duvarının 37cm. uzağına yerleştirilmiştir. Açıklık genişliği 129cm. olan bu çift kanatlı giyotin doğramalı pencerenin (P154) yerden yüksekliği 84 cm'dir (Şekil B179, C9). Dış denizlikteki dış doğrama, tahrip olmuş üst bölümüyle günümüze ulaşabilmiştir. Kuzey ve batı duvarlarının kesiştiği noktaya, genişliği 63cm., uzunluğu 80cm. ve yerden yüksekliği 90.5cm. olan bir banko yerleştirilmiştir.

4.3.14. Mekan 114 (Müdahale Odası)

"Müdahale Odası"nın (Şekil B 180, B181, C5) kenar uzunlukları güneyde 531cm., kuzeyde 534cm., doğuda 451cm. ve batıda 448.5cm.'dir. Toplam kullanım alanı 24m²'dir. Güney duvarındaki K116 (Şekil C5) kasası dahil açıklık genişliği 135.5cm., yüksekliği de 251cm. olan, biri sabit iki kanadı bulunan masif ahşap bir kapıdır. 98.5x233.5cm. boyutunda olup batı duvarının 45.5cm. uzağında konumlandırılmıştır.

Mekanın, her biri 230cm. yüksekliğinde dört giyotin doğramalı penceresi vardır. Kuzey cephesine açılan P155 (Şekil C9) 122cm. genişliğinde olup yerden 85cm. yükseğe yerleştirilmiştir. Aynı genişliğe sahip P156'nın yerden yüksekliği ise 87cm.'dir. P155'in batı duvarına uzaklığı 80cm., P156'nın doğu duvarına uzaklığı 50.5cm.'dir. Diğer iki pencere (P157 ve P158) doğu cephesi üzerindedir (Şekil C10). Yerden yükseklikleri 89cm. ve 88 cm. olan P157 ve P158 137cm. genişliğindedir. P157 kuzey duvarının 20cm., P158 ise güney duvarının 38cm. uzağında konumlandırılmıştır. Pencerelerin açıklık genişlikleri P155 ve P156'da 133.5cm., P157 ve P158'de ise 147.5cm. olarak tespit edilmiştir.

Kuzey duvarına, pencere açıklıkları arasında kalan boşluğu uzunluk kabul edecek şekilde bir lavabo bankosu yerleştirilmiştir. 48cm. genişlik ve 142cm. uzunluğundaki çift lavabolu bankonun yerden yüksekliği 90cm.'dir.

Sıva üzeri plastik boyalı duvarlar, yerden belli bir yüksekliğe kadar (10cm.'lik süpürgeliğin bitiminden itibaren 151cm.) fayans (15x15cm.) kaplıdır (Şekil B180, B181). Tavan volta döşemelidir.

4.3.15. Mekan 115 (Ofis)

“Ofis” (Şekil B182, B183, C5) işleviyle kullanılan bu hacim 6m² toplam kullanım alanına sahiptir. Kuzey duvarı 296cm., güney duvarı 289.5cm., batı duvarı 198.5cm., doğu duvarı 196cm. uzunluğundadır. Mekana batı duvarı üzerinden ve güney duvarının 95.5cm. uzağında kalan kapıdan (K117) ulaşılır. 88x204.5cm. boyutundaki K117'nin kasası dahil açıklık genişliği 99.5cm., yüksekliği 210cm.'dir.

Avluya açılan iç-doğu cephesine bakıldığında, doğu duvarındaki nişin tuğlayla örülüp üstü sıvanmış ve boyanmış bir pencere açıklığı (P174) olduğu anlaşılmaktadır (Şekil B182, C5, C8). 128cm. uzunluğundaki nişin derinliği doğuda 38.5cm., batıda 36.5cm.'dir. Bu uygulamanın bir benzerine 126'nın (Ayniyat Saymanlığı-Depo) güney duvarında rastlamak da mümkündür.

Mekandaki bir diğer niş kuzey duvarı üzerindedir. Derinliği doğuda 10.5cm., batıda 12cm. olan 137cm. uzunluğundaki bu nişin diğerinden farklı olarak kemerli olması, kapatılmış bir kapı açıklığına işaret etmektedir.

Mekanın, doğu duvarının 60cm. uzağında konumlanan tek penceresi (P159) 128cm. genişlik ve 240cm. yüksekliğindedir. Güney cephesine açılmaktadır (Şekil B183) Yerden yüksekliği 86.5cm. olan bu giyotin doğramalı pencere (P159), güney duvarının niş oluşturan 7cm. derinlik ve 194.5cm. uzunluğundaki bölümünde konumlandırılmıştır.

4.3.16. Mekan 116 (Döner Sermaye Saymanlığı Koridoru)

101'in (Birinci Kat Koridoru) doğu kanadının “L” oluşturacak şekilde kuzeye doğru kıvrım yapan kolu “Döner Sermaye Saymanlığı Bölümü” ile sonlanmaktadır. “Döner Sermaye Saymanlığı Koridoru” (Şekil C5) ve ona eklemlenmiş altı mekandan (117, 118, 119, 120, 121, 122) oluşan “Döner Sermaye Saymanlığı Bölümü”, ana koridordan (101), aynı genişliğe oturan çift kanatlı bir kapıyla (K118) ayrılmaktadır

(Şekil B184, C5). Hastahane yönetimi ve personelinden elde edilen bilgiler doğrultusunda söz konusu bölümün özgün halde hamam olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Duvar kalınlıkları, 118 (Muhasebe 2) ve 119 (Muhasebe 1) arasında yer alan duvarın mermer söveli kapı açıklığı ve iki mekan arasındaki kot farkını karşılayan mermer basamaklar da bu görüşü desteklemektedir.

Mekanın, güney-kuzey doğrultusunda doğu duvarı 523cm., batı duvarı 521cm.; doğu-batı doğrultusunda güney duvarı 195cm., kuzey duvarı 199.5cm. uzunluğundadır. Toplam kullanım alanı 10.25m² olan mekanda (Şekil B185, C5) yerden 83cm. yükseğe yerleştirilmiş tek bir pencere (P114) bulunmaktadır. Batı duvarı üzerinde ve güney duvarının 67cm. uzağında konumlanan giyotin doğramalı P114, derinliği kuzeyde 7.5cm., güneyde 6.5cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir. Genişliği 137cm., yüksekliği 235cm.'dir.

179x200cm. boyutundaki K118, kanatlarından biri sabit olan çift kanatlı ahşap bir kapıdır. Kasası dahil açıklık genişliği 195cm., yüksekliği 207.5cm.'dir. K118'nin 45cm. üstünden tavana kadar devam eden cam yüzey, yatay ve düşey ahşap kayıtlarla oluşturulmuş modüllerden meydana gelmektedir (Şekil B184).

Özgün halde, mekana açılan dört kapının da kemerli nişler içine oturtulduğu, ancak K123 ve K124'ün sonradan kapatıldığı anlaşılmaktadır. Volta döşemeli tavanda yoğun rutubete bağlı olarak sıva ve boya dökülmeleri meydana gelmiştir (Şekil C7).

4.3.17. Mekan 117 (Çay Ocağı)

“Çay Ocağı” (Şekil B186, C5), toplam kullanım alanı 10m²; duvar uzunlukları kuzeyde ve güneyde 575cm., batıda ve doğuda 173cm. olan bir mekandır. 98x231cm. boyutundaki K119 doğu duvarı üzerinde, güney duvarının 20cm. ötesinde konumlandırılmıştır. 116 (Döner Sermaye Saymanlığı Koridoru) yönünde, derinliği kuzeyde 14cm., güneyde ise 15cm. olan kemerli bir nişin içine oturtulmuştur. Kasası dahil açıklık genişliği 125.5cm., yüksekliği 251cm.'dir; 137cm. genişlik ve 240cm. yüksekliğindeki P115, yerden 84cm. yükseğe yerleştirilmiş giyotin doğramalı bir penceredir. Doğu duvarının 84cm. uzağında yer almaktadır. Mekanın diğer pencereleri P165 ve P166 sonradan kapatılarak kullanım dışı bırakılmıştır (Şekil C5).

4.3.18. Mekan 118 (Muhasebe 2)

“Muhasebe 2” (Şekil B187, C5), ulaşımı 119 (Muhasebe 1) üzerinden sağlanan bir mekandır. Duvar uzunlukları kuzeyde 485cm., güneyde 480cm., batıda 421cm., doğuda 451cm.; toplam kullanım alanı 21.75m²’dir.

Mekana ulaşım, rıht yüksekliği 15cm. olan üç mermer basamak aracılığıyla (Şekil B188), mermer söveli (18cm.) bir kapı açıklığından (K121) sağlanır. 80cm. genişlik ve 200cm. yüksekliğindeki K121, doğu duvarı üzerinde, güney duvarının 70cm. uzağında yer almaktadır. Basamaklar 35.5cm., 41cm., 37cm. genişliğinde ve 153cm., 80cm., 80cm. uzunluğundadır.

PVC doğramalı, çift kanatlı pencerelerden P116 iç-batı cephesine, P117 ise kuzey cephesine açılmaktadır (Şekil C5, C9). Yerden 15cm. yükseğe yerleştirilmiş pencerelerden P116 güney duvarının 30cm., P117 ise doğu duvarının 20cm. uzağında yer almaktadır. 230cm. yüksekliğindeki P116 ve P117’nin genişlikleri 125cm. ve 122cm., açıklık genişlikleri 128cm. ve 132cm.’dir. Mekanın kapatılarak işlev dışı bırakılmış iki penceresi (P167 ve P168) daha vardır (Şekil C5, C17).

4.3.19. Mekan 119 (Muhasebe 1)

Kuzey duvarı 268cm., güney duvarı 271.5cm., batı duvarı 453cm., doğu duvarı 450cm. olan “Muhasebe 1”in (Şekil B189, C5) toplam kullanım alanı 12.54m²’dir. Mekanın 101x230cm. boyutundaki kapısı (K120) güney duvarı üzerinde ve doğu duvarının 35.5cm. uzağındadır. Kasası dahil açıklık genişliği 128cm., yüksekliği 251cm.’dir. 120’ye (Sayman Odası) açılan kapı (K122) doğu duvarı üzerinde yer alırken K121’den 118’e (Muhasebe 2) ulaşım sağlanır.

230cm. yüksekliğindeki P118 kuzey cephesine açılan, PVC doğramalı ve çift kanatlı bir penceredir (Şekil C5, C9). 122cm. genişliğinde olup doğu duvarının 112.5cm. uzağına yerleştirilmiştir. Duvarların iç kısmında kalan açıklık genişliği 142cm., yerden yüksekliği ise 84cm’dir. Doğü duvarı üzerinde 135cm. genişliğinde bir niş yer almaktadır. Kemerli olmayan nişin derinliği 27.5cm. kadardır.

4.3.20. Mekan 120 (Sayman Odası)

“Sayman Odası”na (Şekil B190) 119 (Muhasebe 1) üzerinden ulaşılmaktadır. Kağıt kaplı duvarlarındaki tüm köşeler yuvarlatılmış olmak birlikte kenar uzunlukları, kuzeyde 465cm., güneyde 467cm., doğuda 450cm., batıda 453cm. kadardır. Toplam

kullanım alanı 20.75m²'dir. Batı duvarı üzerindeki masif ahşap kapı (K122) 98.5x231cm. boyutundadır. Kasası dahil açıklık genişliği 125cm., yüksekliği 248cm. olan K122'nin güney duvarına olan uzaklığı 38cm.'dir. 119 (Muhasebe 1) yönünde, derinliği kuzeyde 14cm., güneyde 13cm. olan kemerli bir nişin içine oturtulmuştur.

Özgünlüğünü yitirmiş PVC doğramalı pencerelerden P119 kuzey cephesine (Şekil C5, C9), P120 ise doğu cephesine açılmaktadır (Şekil C5, C10). 230cm. yüksekliğindeki P119 ve P120'nin genişlikleri 307.5cm. ve 278cm.'dir. P119 batı duvarının 65cm., P120 ise güney duvarının 41cm. uzağındadır. Yerden yükseklikleri 83cm. kadardır.

4.3.21. Mekan 121 (Fatura Odası)

“Fatura Odası” (Şekil B191, C5), olarak kullanılan hacmin kenar uzunlukları güneyde 473cm., kuzeyde 472cm., doğuda 265cm., batıda 264cm. olup toplam kullanım alanı 12.50m²'dir.

Mekana batı duvarı üzerinden ulaşım sağlayan K123, 98.5x229cm. boyutunda ve güney duvarının 75.5cm. uzağındadır. 116 (Döner Sermaye Saymanlığı Koridoru) yönündeki kemerli nişi sonradan kapatılmıştır. Kasası dahil açıklık genişliği 127cm., yüksekliği de 255cm.'dir.

Doğu cephesine açılan, 230cm. yükseklik ve 122cm. genişliğindeki P121 (Şekil C5, C10) yerden 82cm. yüksekte ve kuzey duvarının 123cm. uzağındadır. Bu çift kanatlı giyotin doğramalı pencerenin açıklık genişliği 143cm. kadardır.

4.3.22. Mekan 122 (Gelir Tahakkuk Odası)

“Gelir Tahakkuk Odası” (Şekil B192, C5), 11.75m² toplam kullanım alanına sahiptir. Kuzey duvarı 473cm., güney duvarı 471cm., batı duvarı ve doğu duvarı 249.5cm. uzunluğundadır. 98x229cm. boyutundaki K124'nin kasası dahil açıklık genişliği 126.5cm., yüksekliği 256cm.'dir. Kuzey duvarının 56cm. uzağında konumlanmaktadır. 116 (Döner Sermaye Saymanlığı Koridoru) yönündeki kemerli nişi sonradan kapatılmıştır.

Mekanın yerden 84cm. yüksekte konumlandırılan tek penceresi (P122) doğu cephesine açılmaktadır (Şekil B192, C5, C10). Kuzey duvarının 102cm. uzağındaki P122, giyotin doğramalı pencere özelliğindedir. 122cm. genişlik ve 230cm. yüksekliğinde olup duvarların iç kısmında kalan açıklık genişliği 132cm.'dir.

4.3.23. Mekan 123 (Merdiven)

Bugün kullanım dışı bırakılmış olan “Merdiven” (Şekil B193, B194, B196, C5), 101’in (Birinci Kat Koridoru) doğu kanadının “L” biçimi oluşturacak şekilde kuzeye doğru kıvrım yapan kolu üzerinde konumlanmaktadır. 123’ün 101’e bağlandığı noktada, merdiven açıklığı boyunca devam eden, 14-14.5cm. genişliğinde bir kemer bulunmaktadır (Şekil B193, C5).

Kuzey duvarının 91cm. uzağında yer alan vitray camlı P123 ile doğu cephesine açılan (Şekil B195, C5, C10) mekan 13m² toplam kullanım alanına sahiptir. 17cm. yüksekliğindeki rıhtlardan 3-4cm. kadar taşma yapan profilli basamaklar mermer kaplıdır (Şekil B194). 30cm. genişliğindeki basamakların uzunlukları 123-125cm. aralığında değişmektedir.

8cm. genişlik ve 5cm. yüksekliğe sahip demir merdiven korkulukları ahşap trabzanla sonlanmaktadır (Şekil B194). 69.5x69.5cm. boyutunda mermer kaplı merdiven sahanlığı (Şekil B170, C5) 78cm. genişlik ve 260cm. uzunluğundadır. Mekanı çeviren 18cm. yüksekliğindeki süpürgeliğin malzemesi de aynıdır.

Duvarlar, yerden belli bir yüksekliğe kadar (merdiven boyunca süpürgeliğin bitiminden itibaren 125cm., sahanlıkta ise 135cm.) seramik kaplıdır. 15x30cm. boyutundaki seramik kaplamalarla oluşturulan yüzeylerde, altta ve üstte birer sıra olmak üzere, 15x30cm. boyutunda bordürler kullanılmıştır. Seramik kaplamanın 2cm.’lik bir pah yaparak sonlandığı noktadan itibaren duvarlar, sıva üzeri plastik boyalıdır. Plastik boyayla duvarların renginde boyanmış tavan volta döşemelidir (Şekil C7).

4.3.24. Mekan 124 (WC - Bay)

“WC-Bay” (Şekil B191, B195, C4) olarak işlevlendirilen mekanın toplam kullanım alanı 11.50m²’dir. Güney ve kuzey duvarı 471cm., doğu duvarı 244cm., batı duvarı ise 242cm. uzunluğundadır. Mekana, batı duvarı üzerindeki masif ahşap kapıdan (K125) ulaşılmaktadır. 69x231cm. boyutundaki K125 kuzey duvarının 9cm. uzağında olup kasası dahil açıklık genişliği 96cm., yüksekliği 248.5cm.’dir. Ancak duvardaki izlerden yola çıkılarak, özgün halde burada kemerli bir açıklığın olduğunu söylemek mümkündür (Şekil 193).

Dört ıslak hacmi, tek lavabonun konumlandığı ortak kullanım alanından ayıran bölücü duvar, kapı (K125) kasasının bitiminden başlayıp doğu cephesine açılan tek pencerenin (P124) 40cm. genişliğindeki iç denizliğine kadar devam etmektedir (Şekil C5). Çift kanatlı giyotin doğramalı pencere yerden 79.5cm. yükseğe yerleştirilmiş olup işlev doğrultusunda içeriden kısmen kapatılmıştır.

Yüksekliği 230cm. olan P124'ün genişliği 122cm., açıklık genişliği 132cm.'dir. Islak hacimlere ulaşım, genişlikleri 61cm., yükseklikleri de 185cm. olan PVC malzemeli kapılardan (K126, K127, K128, K129) sağlanmaktadır. Dört ıslak hacmi birbirinden ve ortak kullanım alanından ayıran 217cm. yüksekliğindeki bölücü duvarlar 15x20cm. boyutunda seramik kaplıdır.

Zemin döşemesi 33x33cm. boyutunda seramik kaplıdır. Mekanı çevreleyen süpürgeliğin malzemesi de aynıdır. Kuzey duvarı süpürgelikten itibaren 165cm. yüksekliğe kadar 15x20cm. boyutunda seramik kaplanmıştır. Ortak kullanım alanının duvarları ile kuzey duvarının seramik kaplı olmayan üst kısmı sıva üzeri plastik boyalıdır. Ahşap panelli asma tavanla iki kota ayrılmış ve plastik boyayla duvarların renginde boyanmış tavana, çatıya ulaşım sağlayan bir de kapak yerleştirilmiştir.

4.3.25. Mekan 125 (Sicil)

“Sicil” (Şekil B198, C5), toplam kullanım alanı 36.70m², duvar uzunlukları da, güneyde 465cm., kuzeyde 467cm., doğuda ve batıda 787.5cm. olan bir mekandır.

Mekanın kapısı K130 98x232cm. boyutunda olup kuzey duvarının 81cm. uzağında konumlandırılmıştır. Kasası dahil açıklık genişliği 126cm., yüksekliği 250cm.'dir. 101 (Birinci Kat Koridoru) yönünde, derinliği kuzeyde ve güneyde 13.5cm. olan kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir.

Mekanın, her biri 230cm. yüksekliğindeki üç penceresinden 122cm. genişliğindeki P125 ve P126 doğu cephesi (Şekil C5, C10), P127 ise güney cephesi üzerindedir (Şekil C5, C10), genişliği de 137cm. kadardır. Doğü cephesindeki P125 ve P126'nin açıklık genişlikleri 130cm. iken, güney duvarındaki P127 için bu değer 145.5cm. olarak belirlenmiştir. P127 doğü duvarının 32cm. uzağında konumlanırken, P125 ve P126'nın kuzey duvarına olan uzaklıkları 363.5cm. ve 599cm.'dir. Çift kanatlı giyotin doğramalı pencereler yerden 84cm. yüksekte konumlandırılmıştır. P125 ve P126'nın dış denizliklerinde yer alan dış doğramalar günümüze tahrip olmuş üst bölümleriyle ulaşabilmiştir.

Mekanın doğu ve güney duvarlarında iki gömme duvar bulunmaktadır. Doğu duvarındaki, kasa dahil toplam 156cm. genişlik ve 40cm. derinliğindeki çift kanatlı dolabın kasasıyla birlikte yerden yüksekliği 220cm.’dir. 70cm. genişliğindeki kanadının yüksekliği ise 193.5cm. kadardır.

Güney duvarındaki gömme dolap da yine çift kanatlıdır. Kasa dahil toplam 153cm. genişlik, 220cm. yükseklik ve 33.5cm. derinliğindedir. 71.5cm. genişliğindeki kanadının yüksekliği 203cm.’dir. Doğu duvarındaki dolap kuzey duvarının 48cm. uzağında yer alırken, batı duvarının güney duvarındaki dolaba olan uzaklığı 51cm.’dir. Doğu ve güney cephelerine bakıldığında bu gömme dolapların bulunduğu yerlerde kapatılmış pencerelelerin (P169, P170) olduğu görülmektedir (şekil B198, C5, C10, C17, C20). Güney cephesinin P170 penceresi, diğerinden farklı olarak, ocuk Polikliniği’nin iki katlı betonarme kütlesi nedeniyle ortadan kaldırılmıştır (şekil C20).

33x33cm. boyutundaki özgün karo mozaik kaplamaların üstü halı kaplanmıştır (şekil C7). Yüksekliği 9.5cm. olan süpürgelik de yine karo mozaik kaplıdır. 123 (Sicil) ve 101 (Birinci Kat Koridoru) döşemeleri 23cm. genişlik ve 4cm. yüksekliğindeki mermer eşikle birbirinden ayrılmıştır.

4.3.26. Mekan 126 (Ayniyat Saymanlığı - Depo)

“Ayniyat Saymanlığı-Depo” (şekil B200, B201, C5) olarak kullanılan bu mekanın kuzey ve güney duvarları 217cm., batı duvarı 485.5cm., doğu duvarı 484.5cm. uzunluğundadır.

10.50m² toplam kullanım alanına sahip mekanın kuzey duvarı üzerinde yer alan masif ahşap kapısı (K131) 100x233cm. boyutunda olup doğu duvarının 46cm. uzağındadır. Kasası dahil açıklık genişliği 137cm., yüksekliği de 260cm.’dir.

Cepheden bakıldığında, güney duvarındaki nişin kapatılmış bir pencere açıklığı (P171) olduğu anlaşılmaktadır (şekil B199, C5, C10, C17, C20). 194.5cm. uzunluğundaki nişin derinliği doğuda 38.5cm., batıda 36.5cm. kadardır. Aynı uygulama 115’in (Ofis) i-doğu cephesinde de tekrarlanmıştır.

20x20cm. boyutundaki karo mozaik kaplamalar mekanın özgün zemin döşemesini, 10x20cm. boyutundaki karo mozaik bordürler de sprgeliğini oluşturmaktadır.

4.3.27. Mekan 127 (Ayniyat Saymanlığı)

“Ayniyat Saymanlığı”nın (Şekil B202, C5) toplam kullanım alanı 17.80m²; kenar uzunlukları da güneyde ve kuzeyde 397cm., batıda ve doğuda 449cm. kadardır. Doğu duvarının 92cm. uzağındaki K132 kuzey duvarı üzerinde yer almaktadır. 98x235cm. boyutundadır. 101 (Birinci Kat Koridoru) yönünde, derinliği 13cm. olan kemerli bir nişin içinde konumlandırılmıştır. Kasası dahil açıklık genişliği 124.5cm., yüksekliği 250cm.’dir.

Mekanın 113cm. ve 128cm. genişliğindeki giyotin doğramalı pencereleri (P128 ve P129) güney cephesine açılmaktadır (Şekil B202, C5, C10). Yerden yükseklikleri 85cm.’dir. P129’un batı duvarına olan uzaklığı 50cm., P128’in doğu duvarına olan uzaklığı ise 5cm.’dir. Duvarların iç kısmında kalan açıklık genişlikleri 127cm. ve 135cm.’dir.

4.3.28. Mekan 128 (Depo - Ambar)

“Depo-Ambar” (Şekil B203, C5) olarak adlandırılan mekanın kuzey duvarı 427cm., güney duvarı 426cm., batı duvarı 451cm., doğu duvarı 448.5cm. uzunluğundadır. Toplam kullanım alanı 19.20m² kadardır.

Mekana kuzey duvarı üzerinden ulaşım sağlayan K133 100x233cm. boyutunda olup, batı duvarının 73cm. uzağına yerleştirilmiştir. 101 (Birinci Kat Koridoru) yönünde, derinliği batıda 14cm., doğuda 14.5cm. olan kemerli bir nişin içine oturtulan K133’ün kasası dahil açıklık genişliği 124cm., yüksekliği ise 249.5cm. kadardır.

Yerden 83.5cm. yükseğe yerleştirilmiş giyotin doğramalı pencereler (P130 ve P131) güney cephesine açılmaktadır (Şekil B203, C5, C10). 117.5cm. genişliğindeki P130 doğu duvarının 6cm., 122cm. genişliğindeki P131 ise doğu duvarının 75cm. uzağında konumlandırılmıştır. P130 ve P131’in açıklık genişlikleri 133cm. ve 135cm.’dir.

Mekanın özgün zemin döşemesi 20x20cm. boyutundaki karo mozaik kaplamalarla oluşturulmuştur. 10x20cm. boyutundaki karo mozaik bordürler ise süpürgeliği meydana getirmektedir (Şekil B204).

4.3.29. Mekan 129 (Danışmanlık)

“Danışmanlık” (Şekil B205, C5) olarak işlevlendirilen mekanın toplam kullanım alanı 19.60m²’dir. Duvar uzunlukları, güneyde ve kuzeyde 387cm., doğuda ve batıda 507cm.’dir.

Kuzey duvarı üzerinde ve doğu duvarının 54cm. uzağında yer alan kapı (K134) 98.5x232.5cm. boyutundadır. Kasası dahil açıklık genişliği 127.5cm., yüksekliği 249.5cm.’dir. 101 (Birinci Kat Koridoru) yönünde, derinliği doğuda 15cm. ve batıda 13cm. olan kemerli bir nişin içinde konumlandırılmıştır.

Mekanın 129cm. genişlik ve 230cm. yüksekliğindeki her iki penceresi (P132 ve P133) de güney cephesine açılır (Şekil B205, C5, C10). P132 doğu duvarının 32cm., P133 ise batı duvarının 30.5cm. uzağında yer almaktadır. Yerden yükseklikleri 84cm. ve 85cm. olan P132 ve P133’ün açıklık genişlikleri ise 134.5cm. kadardır.

4.4. Cepheler

Yapı, Neoklasik üslubun egemen olduğu, simetrik düzenli anıtsal cephe düzenine sahiptir (Şekil C8, C9, C10). Kagir yapım sistemine uygun olarak inşa edilen binanın cephe duvarlarında yapı malzemesi olarak tuğla kullanılmış ve üzeri sıvanmıştır. Dönem mimarlığının yaygın kullanım olanağı bulmuş mimari unsurlarından biri olarak kat aralarına ve saçak hizasına yerleştirilmiş kornişler, cephelerde yatay hatlar oluşturmaktadır (Şekil C8, C9, C10).

Dikdörtgen açıklıklı pencereler, bodrum, zemin ve birinci katlarda aynı düşey eksnelere yerleştirilmiştir. Zemin kat pencereleri düz atkılıdır ve yapı yüzeyinden konsol olarak taşma yapmaktadır. Üst kat pencerelerinin alınlıkları ise, basık kemerli ve üçgen formlu alınlıkların alternatifli olarak yerleştirilmesiyle, cephelerdeki tekdüzeliği dengelemektedir. Avlu cephelerinde, benzer bir yönelimle, yarım daire biçimli hafifletme kemerleri ve pilastırlar kullanılmıştır (Şekil C8, C9, C10).

Günümüze gelebilmiş özgün girişi bulunmayan yapıya, güneybatısındaki Merkez Bina (Şekil B4) ile güneydoğusundaki Çocuk Polikliniği’ne (Şekil B10) bağlanan düz ve rampalı koridorlarla (Şekil B93, B135) ulaşılmaktadır. Plan şeması özgünlüğünü büyük ölçüde korumuş olmasına rağmen, zaman içinde gerçekleştirilen çeşitli müdahaleler, inşa edilen niteliksiz ekler (Şekil B24, B58, B66, B69, C3, C5), kuzey cephesindeki özgün ana giriş ile birlikte, güney cephesi ve avluya açılan iç

cephelerdeki girişlerin de kaybolmasına neden olmuştur (Şekil A2, A4). Bu girişlerin, bina programının artan gereksinimlerine koşut olarak, yakın dönemlerde kapatılıp, çeşitli servis mekanlarına dönüştürüldüğü görülmektedir (Şekil C3, C5). Gerek yapının bulunduğu bölgeyi kapsayan 19. yüzyıl ikinci yarısı ve 20. yüzyıl başına tarihlenen İstanbul haritalarından (Şekil A1, A2, A3, A4), gerekse saçak kornişinin üzerine yerleştirilmiş kitabeden (Şekil B16) yola çıkılarak, özgün halde ana girişin avlu yönündeki kuzey cephenin orta aksında (Şekil B13) bulunduğu anlaşılmaktadır.

İnşa edildiği dönemde hastahaneyi, yola cephele tek katlı destek yapıların arasında yer alan bahçe kapısına ve oradan da Salı Sokağı'na bağlayan, yukarıda anılan girişin dışında, yapının, biri güney cephesinde, diğerleriyse avluya bakan iç-doğu ve iç-batı cephelerinde olmak üzere toplam üç girişinin daha bulunduğu 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başına tarihlenen İstanbul haritalarından anlaşılmaktadır (Şekil A1, A2, A3, A4). Sözü edilen haritalarda bu girişlerin önünde basamaklı platformların yer aldığı görülmektedir. Bu mimari öğelerden yalnızca iç-doğu cephesi girişinin mermer basamaklı platformu günümüze kadar ulaşabilmiştir (Şekil B58). Bu girişlerin, özellikle de bodrum kat hizasında olduğu düşünülen güney cephesi girişinin (Şekil A4), hastahänenin servis giriş-çıkışları için kullanılmış olduğu düşünülmektedir (Şekil C3, C15).

4.4.1. Kuzey Cephesi

Özgün halde hastahane binasının ana giriş cephesi olan (Şekil A2, A4) kuzey cephesi toplam 47.52m. uzunluğunda olup yapının planimetrisi ("U") gereği üç bölümden meydana gelmektedir (Şekil B13, B25, B29, C9). Bu bölümler, avluya bakan ve düzlemde geride kalan orta aks (Şekil B13, C9) ile yapının doğu ve batı kanatlarının kuzeye bakan yüzeyleridir (14.63m. ve 14.56m.) (Şekil B29, B25, C9). Yapının plan şeması, birbirinden farklı iki cephe düzeninin kuzey yönünden algılanmasını sağlamaktadır. Avluya açılan iç cepheler simetrik bir düzene sahip olup yapı elemanlarının özellikleri açısından, dış çeper diye nitelenebilecek cephelerin (dış cepheler) düzeninden farklı bir yapı sergilemektedir (Şekil B13, B15, B17).

İç-kuzey cephesinde, zemin ve birinci kat arasında cephe boyunca uzanan korniş yer almaktadır (Şekil C9). Orta aksta bu kornişin hemen altında, dikdörtgen pencereleri çevreleyen yarım daire kemerlerle (Şekil B19) sonlandırılmış pilastırların arasındaki

bilezikli ve Toskan başlıklı pilastrların (Şekil B20, B21) dayandığı bir korniş daha vardır. Bu korniş, kat aralarını belirleyen kornişe kıyasla yalın bir profile sahiptir. Kanat cephelerinde (dış-kuzey) ise, zemin kat düzleminde bu öğeye yer verilmemiştir (Şekil C9, C10). Ancak, yalın profilli taş sövelere oturan dikdörtgen zemin kat pencerelerinin düz atkılı alınlıkları, söz konusu kornişle hemen hemen aynı hizada yer almaktadır (Şekil C9, C10).

Batı kanadın zemin katında, önlerine demir şebeke yerleştirilmiş beş adet giyotin doğramalı pencere özgünlüğünü korurken (Şekil B27, C9), doğu kanadında yer alan zemin kat pencerelerinin tümü değiştirilmiştir (Şekil B29, C9). Buradaki beş pencere açıklığından biri tümüyle kapatılıp üzeri sıvanmış (PZ74), bir diğeri işlev gereği kısmen kapatılıp vasistaslı pencereye (PZ22) dönüştürülmüştür (Şekil B30). Geri kalan üç zemin kat penceresinin giyotin doğramaları ve demir şebekeleri korunmuştur (Şekil B29, C9). Öte yandan, doğu kanadının beş bodrum penceresinden ikisi kapatılmış (Şekil B29, C9); biri hariç olmak üzere diğerlerinin giyotin doğramalı ve demir şebekeli olduğu gözlenmiştir. Geç dönemde bodrum pencerelerinin önlerine, genellikle kaldırıma kadar devam eden çiçek tarhları yapılmış ve bunlar her iki yandan beton hatıllarla desteklenmiştir.

Yapının dış çeperlerini oluşturan tüm cephelerde olduğu gibi, kanatların kuzeye bakan bölümlerinde de köşeler Malta taşı ile kaplanmıştır (Şekil B25, B30, C9). Şaşırtmalı olarak yerleştirilen taşlar 70x26cm. ve 40x26cm. boyutunda olup, zemin ve üst kat düzlemlerinde kat ve saçak kornişleri, bodrum kat hizasında ise subasman hattı ile sınırlandırılmıştır.

Tüm cephelerde zemin katın dikdörtgen pencereleri alttan konsollu denizlikler ile belirlenmiştir (Şekil B30, B32, B40, B48, C9, C10). Zemin ve bodrum katları birbirinden ayıran bu öğe, dış çeperde köşe taşlarına kadar kesintisiz olarak ilerleyip binayı sararken, avlu cephelerinde subasman hattına oturan pilastrların bulunduğu noktalarda sona ermektedir (Şekil B54, C9). Söz konusu öğenin binayı sararken kagir yüzeylerde geriye çekilip pencere açıklıklarında öne çıkartılması binanın cephelerini hareketlendirmektedir (Şekil B30, B54, B56, C9, C10).

Bu öğenin altında kalan duvar yüzeylerine orta aksta subasman seviyesine kadar madalyonlar yerleştirilmişken (Şekil B18, B19, C9), kanatlarda subasman hizasının altından itibaren bodrum kat pencereleri başlatılmıştır (Şekil B27, B30, C9). Özgün

madalyonlar iç-kuzey cephesinde, dikdörtgen pencerelerin altına ve yarım daire kemerlerle sonlandırılan pilastırların arasında kalan duvar yüzeylerine simetrik olarak yerleştirilmiştir (Şekil B18, C9). Taş, tuğla ya da betonla örülüp kapatılmamış olan, dışında demir şebekelerin yer aldığı bodrum pencereleri de, kanatlardaki zemin kat pencerelerinin altına simetrik olarak sıralanmıştır (Şekil B27, B29, C9, C10). Tüm cephelerde, bodrum kat pencerelerinin üstüne kesme taş lentolar yerleştirilmiştir (Şekil B30, C9, C10).

Özgün ana girişin bulunduğu noktada yer alan yakın dönem eki, briketlerle inşa edilmiş tek katlı bir yapı olup, kuzey cephesinin geniş bir bölümünü oluşturmaktadır (Şekil B13, B24, C9). Doğu ve batı duvarları üzerinde küçük birer penceresi (PZ06 ve PZ07) bulunan yapının, üst örtüsü eternit kaplı sundurma çatıdır. Bu yapı, iki yandan, batı ve doğu duvarlarının uzantısı niteliğindeki beton parapet duvarların arasına otururken, eğimin üst noktasında, kornişlerin hemen altından hastahane binasının iç-kuzey cephesine yaslanmaktadır (Şekil B13, C9). Anılan ek yapının, üç pencere açıklığının kapladığı kadar bir cephe parçasını perdelediği anlaşılmaktadır (Şekil C15, C21).

Birinci kat düzlemine gelindiğinde, avluya açılan orta aksta, zemin katın cephe düzeni tüm mimari öge ve bileşenleriyle birebir tekrar edilmektedir (Şekil B13, B14, C9). Doğu ve batı kanatlarının kuzeye bakan üst kat cephe düzenlerinde gözlemlenen farklar ise, köşe taşlarına kadar devam eden konsollu denizlik hattı ile kat kornişinin arasına yerleştirilmiş madalyonlar; Barok kıvrımlı konsollarla taşınan farklı kesit ve görünüşte yeni pencere alınlıkları; zemin kat pencerelerinde de bulunan profilli sövelerin dış konturlarına yeni alınlıklarla çerçeve, Barok kıvrımlı konsollarla da mafsalsal oluşturacak şekilde eklenen düz söveler; şaşırtmalı olarak yerleştirilmiş basık kemer ve üçgen alınlıklardır (Şekil B26, B31, B35, B41, B51, B52, C9, C10).

Bu düzlemde orta aks cephesine, tümü giyotin doğrama özelliğindeki özdeş pencereleri, yarım daire kemerlerle sonlandırılmış pilastır çiftleri, bu çiftleri ayırttırmaya yarayan ve yapının strüktürel akslarında konumlandırılarak düşeye vurgu yapmaları sağlanan pilastırların da katkısıyla ritmik bir görünüm kazandırılmıştır. Pilastır çiftlerinin düşey çizgileri ve alt kornişe dayanan pilastırların (Şekil B22) aksiyel düzeni cephenin bu bölümüne, diğer cephelerin kesintisiz yataylığından farklı bir görünüm kazandırmıştır (Şekil B13, B14, B16, C9).

Batı ve doğu kanatlarının birinci kat cephelerinde yer alan basık kemer ve üçgen alınlıklı pencereler, oranları korunmakla birlikte çeşitli müdahaleler görmüştür. Batı kanadının beş penceresinden P155 ve P156 giyotin doğrama özelliğini korurken, diğer pencereler (P153, P154, P173) çift kanatlı giyotin doğramalı pencerelere dönüştürülmüştür. P153 ve P154'ün dış denizlikleri hizasında, günümüze en çok tahrip olmuş üst bölümleriyle ulaşabilmiş dış doğramalar yer almaktadır (Şekil B26, B28). P173 ise çift kanatlı pencereye dönüştürülmüş, içeriden önüne duvar örülerek kapatılmıştır (Şekil B18, B26, C9, C5).

Doğu kanadındaki pencerelerin tümünün özgün giyotin doğramalı kanatları değiştirilmiştir (Şekil B31). P117 ve P118 çift kanatlı pencereye dönüştürülmüş, P168 kapatılıp yerine duvar örülmüş, P119 ve P120 ise birleştirilerek PVC doğramalı tek bir pencereye dönüştürülmüştür (Şekil B31, C9).

Batı ve doğu kanatlarının üst kat cephe düzenini zemin katlardan ayıran bir diğer özellik de, orta aksın cephe düzeninde her iki katta birden bulunan çift korniş uygulamasıdır (Şekil B17, B26, B31, C9, C10). Kanatların zemin katında alınlıklar orta aksın alt korniş çizgisinde yer alırken, üst katlarda aynı korniş, alınlıkların üstünden devam edip tüm cephelerde aynı hizayı koruyacak şekilde yerleştirilmiştir (Şekil C9). Köşe taşlarının sınırlayıcısı olan bu kornişin üstünde yer alan saçak korniş ve pencere akslarına vurgu yapacak şekilde boyutlandırılmış madalyonlar ile bezeli parapet duvarı, tüm cephelerde kesintisiz olarak sürdürülmüş mimari öğelerdir (Şekil C9).

4.4.2. Doğu Cephesi

Doğu cephesi Toptaşı Caddesi'ne paralel olarak düzenlenmiştir (Şekil B2, B8, B10, C1, C10). Çocuk Polikliniği'ne (Şekil B9) güneydoğu ucundan rampalı bir koridor ile bağlanan binanın arazi eğimine oturan doğu cephesi tek bir düzlemde 25.22m. boyunca ilerler (Şekil B38, B39, B40, C10). Zemin ve birinci katlarda, düşeyde aynı hizayı tutturarak dokuzar pencere açıklığı vardır (Şekil B40, C10). Yatayda kat ve saçak kornişleri, düşeyde ise Malta taşıyla oluşturulmuş köşe bitirileri bu cephenin dekoratif unsurlarıdır (Şekil C10).

Dikdörtgen açıklıklı zemin kat pencerelerinin üst kısımlarına yerleştirilen düz atkılı alınlıklar pencere eninden dışa doğru taşma yapacak şekilde silmelerle sonlandırılmıştır. Yalın profilli taş sövelere oturan zemin kat pencerelerinin alt sınırı

konsollu denizliklerle belirlenmiştir. Denizlik hattı cephede köşe taşlarına kadar kesintisiz olarak devam ederken, pencere açıklıklarında ileri doğru taşırılmıştır. Üst kat pencerelerinde de tekrarlanan bu uygulama cephenin yatay vurgusunu artırmaktadır (Şekil B39, B41, C10).

Zemin katın dokuz penceresi içinde giyotin doğrama özelliğini koruyabilmiş yalnızca iki pencere vardır (PZ24 ve PZ25). Bu pencerelerin önlerine demir şebekeler yerleştirilmiştir (Şekil B39, C10). PZ27'nin güneyinde yer alan pencere açıklığı kapıya (KZ35) dönüştürülmüştür (Şekil B44, C10). Bu kapı Z28'e (Merdiven) açılmakla birlikte, ulaşımı bodrum kattan sağlanmaktadır. Denizlik hattının kırılıp aynı akstaki bodrum kat penceresinin iptal edilmesiyle oluşturulduğu anlaşılmaktadır (Şekil B44, C3, C10).

Üst bölümünde doğrama kalıntılarına rastlanmakla birlikte, PZ29, bodrum kat penceresinin lentosuna kadar tuğlayla örülmüş ve sıvanmıştır (Şekil B44, C10). Ardındaki mekandan (Z30 Dış Polikliniği) bakıldığında, pencere açıklığının olduğu yerde çift kanatlı bir gömme dolabın bulunduğu görülmektedir (Şekil C3). Bu pencerenin (PZ29) denizliği, KZ35'deki uygulamaya benzer şekilde, sövenin bitip doğramanın başladığı noktadan itibaren kesilmiştir.

Zemin katın son iki penceresi (PZ39 ve PZ31) demir şebekelerinin ardında, çift kanatlı giyotin doğramalı pencerelerdir. Denizlik hattının altında ve pahlı subasman hizası sınır kabul edilerek konumlandırılan yedi bodrum kat penceresinden ikisi iptal edilmiştir. Bodrum kat pencereleri, duvar örülerek kapatılmamış olanların önüne yerleştirilmiş demir şebekeleri ve kesme taş lentoları ile yalın bir düzene sahiptir (Şekil B40, C10).

Cephe boyunca uzanan kat kornişinin üstünde zemin kat pencereleriyle aynı sayı ve aksiyel düzene sahip birinci kat pencereleri sıralanır. Köşe taşlarına kadar sürdürülen konsollu denizlik hattıyla kornişin arasına madalyonlar yerleştirilmiştir (Şekil B40, B41, B43, C10). Üst kat pencerelerinin Barok kıvrımlı konsollarla taşıtılan pencere alınlıkları vardır. Bunlar şaşırtmalı olarak basık kemerli ve üçgen formlu küçük alınlıklarla tamamlanmıştır (Şekil B41, C10).

Birinci kat düzleminde, özgün giyotin doğrama özelliğini koruyabilmiş tek bir pencere (P122) yer almaktadır. Onun kuzeyinde kalan P121 ise çift kanatlı giyotin

doğramalı bir penceredir. P120 iki pencere açıklığının birleştirilmesiyle PVC doğramalı tek bir pencere halini almıştır (Şekil B42, C3, C10).

Cephenin simetri eksenine oturan P123, 123'ün (Merdiven) birinci kat düzleminde yer alan vitray camlı penceresidir (Şekil B41, C10). Merdiven sahanlığının konumlandığı duvarın üzerine yerleştirilmiş, zemin ve birinci katlar arasındaki kornişin üst sınırına dayandırılmıştır. Denizlik hattı bu bölümde kesintiye uğramaktadır. Sabit pencerenin, yatay kayıtın üstünde kalan bölümü kare modüllerin oluşturduğu gridal bir düzene sahipken, altta kalan kısımda, kare ve dikdörtgen modüller farklı bir desen oluşturmaktadır (Şekil B41, C10). Yakın döneme ait olduğu saptanan bu uygulama, 109 (Merdiven) ve 102 (Ana Merdiven) mekanlarının konumlandığı batı ve güney cephelerinde de tekrarlanmıştır (Şekil B36, B52, C9, C10).

P169 tümüyle kapatılıp önüne duvar örülmüşken, P124, P125 ve P126 çift kanatlı giyotin doğramalı pencere özelliğindedir. Ancak diğerlerinden farklı olarak P124'ün, ardındaki mekanın (124 WC-Bay) işlevsel dönüşümü doğrultusunda içeriden kısmen kapatılmış olduğu görülmektedir (Şekil B41, C3, C10). P124, P125 ve P126'nın, günümüze sadece üst bölümleri ulaşabilmiş dış doğramaları vardır (Şekil B40, B43, C10).

Doğu cephesinin birinci kat cephesi, düşeyde, çift korniş uygulaması ve parapet duvarıyla son bulur (Şekil B41, B43, C10). Alınlıkların üstünden devam eden ve saçak kornişine kıyasla yalın bir profile sahip olan ilk korniş köşe taşlarıyla sınırlandırılmıştır (Şekil B41, C10). Hemen üstünden devam eden saçak korniş ve pencere akslarına vurgu yapacak şekilde boyutlandırılmış madalyonlarla bezeli parapet duvarının gerisinde yapının kırma çatısı yer almaktadır (Şekil C10).

4.4.3. Batı Cephesi

Yapının batı cephesi (Şekil B32, C9), güneybatıdan bir koridorla bağlandığı Merkez Bina'nın giriş bloğuna bakmaktadır (Şekil C1). Merkez Bina'nın, güneybatı ucundan binaya eklenen koridoru (Şekil B33, B37, C3) bu cephede kesite girerken (Şekil C9), arazi eğimine oturan batı cephesi tek bir düzlemde 25.18m. boyunca devam etmektedir (Şekil B32, C9).

Batı cephesinde, düşeyde aynı hizaya oturan, zemin katta yedi, birinci kattaysa dokuz pencere açıklığı bulunmaktadır (Şekil B32, C9). Pencere aralarında kalan sağır

yüzeylerin simetrik bir düzen oluşturdukları görülmektedir (Şekil B32, C9). Zemin ve birinci kat pencereleri yatayda kat ve saçak kornişlerinin, düşeyde ise Malta taşıyla sonlandırılmış köşelerin çerçevesini çizdiği bir alana yerleştirilmiştir (Şekil B32, B34, B37, C9). Gerek zemin gerekse birinci kat pencereleri, özgün haldeki tüm mimari unsur ve oranlar bakımından doğu cephesinin pencereleri ile özdeştir (Şekil B32, B40, C9, C10).

Zemin kat düzlemindeki tümü demir şebekeli yedi pencerenin dördü giyotin doğramalarını koruyabilmiştir (PZ51, PZ52, PZ55, PZ57). Cephenin simetri eksenine oturan pencere (PZ53) yatayda iki parçaya ayrılmış; üst kısmı kapatılıp sıvanırken, alt kısmı çift kanatlı pencereye dönüştürülüp, önüne demir şebeke yerleştirilmiştir (Şekil B36, C9). Zemin kat düzleminde bulunan PZ53, ardında konumlanan Z12'nin (Merdiven) bodrum kat sahanlığında yer almaktadır. Z13'ün (Bilgi İşlem Şef Odası) pencere çifti PZ54 ve PZ55 çift kanatlı giyotin doğramalı pencerelerdir. PZ54 ve PZ56'nın, yatay kayıtların ayırdığı üst bölümlerine birer klima yerleştirilmiş, bu işlem sırasında pencerelerin demir şebekeleri kesintiye uğratılmıştır (Şekil B34, B35, C9).

Cephenin bodrum kat düzleminde, denizlik hattının altında ve pahlı subasman çizgisiyle sınırlandırılmış toplam beş pencere, iki de kapı vardır (Şekil C9). Kapatılmamış pencerelerin önüne demir şebekeler, tüm açıklıkların üstüne ise kesme taş lentolar yerleştirilmiştir (Şekil B32, C9). Çoğu kaldırım sınırına dayanan çiçek tarhları beton hatıllarla desteklenmiş ve bodrum kat pencerelerinin önünde konumlandırılmıştır (Şekil B32). Ardındaki bodrum kat mekanlarına girilemeyen kapılara dışarıdan ulaşım, kaldırımın gerisinde kalan ve çiçek tarhlarıyla sınırlandırılmış beton basamaklar yoluyla.

Merkez Bina'dan uzanan koridoru oluşturan kütlelin kesite girdiği bölüm cephenin zemin ve bodrum kat düzlemlerini kesintiye uğratarken (Şekil B33, 37, C9), birinci kat cephesinin özgün düzeninden hareketle (Şekil C5, C9) bu ek yapının, iki pencere açıklığının (PZ76, PZ77) kapladığı kadar bir cephe parçasını ortadan kaldırdığı görülmektedir (Şekil C17, C21). Tek katlı ve teras çatılı olduğu görülen betonarme yapı zemin kat pencerelerinin üst sınırına yakın bir yerde sonlanırken (Şekil B36), kuzey duvarı üzerinde yer alan geniş ve çift kanatlı bir kapıdan bahçeye ulaşılmaktadır.

Kat kornişinin üstünde konumlanan birinci kat pencereleri özgün halde zemin kat pencereleriyle aynı sayı ve düzene sahiptir (Şekil C9, C21). Birinci katın giyotin doğramalı olan her iki penceresi (P145 ve P146) (Şekil B33, C9) de aynı mekana (107 Ria Uygulama Odası) aittir. Mekanın batı cephesine açılan bir diğer penceresi, P172 ise önüne duvar örülmek suretiyle kapatılmış, içeride, çift kanatlı bir gömme dolabın ardına gizlenmiştir (Şekil B33, C9).

Düşeyde, biri diğerinin yaklaşık iki katı genişliğinde iki parçaya ayrılmış olan P147 çift kanatlı giyotin doğramalı bir pencere olup, biçimlenişi, ardındaki mekanın (108 WC-Bayan) üstlendiği işleve göre belirlenmiştir (Şekil B36, C9).

109'un (Merdiven) birinci kat düzlemindeki vitray camlı penceresi P148 (Şekil B35, B36, C9) cephenin simetri eksenine oturmaktadır (Şekil C5). P148, merdiven sahanlığının batı duvarında konumlanırken (Şekil C5), doğu ve güney cephelerindeki sahanlık pencerelerinin (P123, P134-P135) (Şekil B41, B52, C10) geometrik düzeni burada da aynen tekrarlanmıştır (Şekil B35, C9).

P148'in kuzey yönünde kalan dört pencere (P149, P150, P151, P152) ikişerli olarak aynı mekanlara (111 MR İzleme Odası, 112 Yöntem Uygulama Odası) ait olmakla birlikte, bunların, günümüze sadece üst bölümleri ulaşabilmiş dış doğramaları da bulunan çift kanatlı giyotin doğramalı pencereler oldukları görülmektedir (Şekil B34, B35, C9).

Cephenin sonlanışı, diğerlerinde olduğu gibi, yatayda köşe taşları, düşeyde ise çift korniş uygulaması ve üstündeki madalyonların pencere akslarına göre konumlandığı parapet duvarıyla olmaktadır (Şekil B33, C9).

4.4.4. Güney Cephesi

Yapının geniş arka bahçesine açılan güney cephesi (Şekil B45, B46, C10) toplam 47.45m. uzunluğunda olup kademeli kütlelerle hareketlendirilmiştir (Şekil B48, C10). Bu tutum, cephenin düşeyde simetrik düzenini koruyarak beş bölüme ayrılmasına neden olmuştur (Şekil C3, C5, C10). Her bir bölümün sınırını çizen köşe taşlarının düşey hattı, cepheyi diğer cephelerin kesintisiz yataylığından ayırmaktadır (Şekil B48, C10).

Çocuk Polikliniği'nin binaya güneydoğu ucundan bir koridorla eklemeliği kesite girerken (Şekil B43, B47, C10), Merkez Bina'dan gelen bağlantı kütlesi güneybatı uçta, arka planda görünüşe dahil olmaktadır (Şekil B49, C10).

Çocuk Polikliniği'nden uzanan rampalı koridoru taşıyan kütlelerin kesite girdiği bölüm cephenin bodrum, zemin ve birinci kat düzlemlerini kesintiye uğrattırırken (Şekil C10), bu betonarme yapının zemin katta bir, üst katta ise iki pencere açıklığını kapladığı, dolayısıyla da özgün halde her iki katta 20'şer pencerenin bulunduğu görülmektedir (Şekil C22). İki katlı ve teras çatılı olduğu görülen, ikinci katı doğu yönünde taşarak konsol oluşturan (Şekil B10, C10) bu betonarme yapı, birinci kat pencerelerinin üst sınırına yakın bir yerde sonlanmaktadır (Şekil B43, C10).

Güney cephesi, gerek pencere aralarında kalan duvar parçalarının uzunlukları gerekse mimari öğelerin biçimleniş ve dağılımı açısından, özgün halde diğer cepheler gibi belirli bir simetriye sahiptir (Şekil C19, C22). Ancak ek yapının saplanması doğan, simetri ekseninin batı ve doğusunda kalan bölümler arasındaki tek pencerelik fark söz konusu simetriyi bozmaktadır (Şekil C10). Yatayda kat ve saçak kornişlerinin, düşeyde ise Malta taşıyla oluşturulmuş köşe bitirilerinin sınırladığı pencereler, özgün haldeki tüm mimari unsur ve oranları bakımından dış çeperi oluşturan diğer pencerelerle özdeştir (Şekil B25, B32, B40, B56, C9, C10).

Kaldırımın yükseltilmesi ve toprak zemin ile çiçek tarhlarının ardında, tüm cephe boyunca uzanmakta olan beton platform nedeniyle, pahlı subasman çizgisi sınır kabul edilerek konumlandırılmış bodrum kat pencerelerinden geriye sadece iki tane kalabilmiştir (Şekil B48, C10).

Zemin katın 19 penceresinden 15'i giyotin doğramalarını koruyabilmiştir (PZ34-PZ39, PZ42-PZ50) (Şekil C10). Cephenin simetri eksenini oluşturan bölümün ortasında konumlanan iki pencere (PZ40 ve PZ41), batı cephesinin merdiven sahanlık penceresi PZ53'de olduğu gibi kısmen kapatılarak değiştirilmiştir (Şekil B48, C10). Zemin kat düzlemindeki pencerelerin (PZ40 ve PZ41) ardında Z03 (Personel Soyunma-Bayan) ve Z35 (Personel Soyunma-Bay) mekanları yer almaktadır (Şekil C2). Bu iki pencerenin dışında kalan tüm zemin kat pencerelerinin önünde demir şebekeler vardır (Şekil B46, B48, C10).

Cephe, kat korniş, cephe elemanları ve kompozisyonu açısından da diğer cephelerle aynı özelliklere sahiptir (Şekil B25, B32, B40, B56, C9, C10). Birinci kat

düzleminde genel olarak giyotin doğramalı pencereler bulunmaktadır (Şekil B50, B51, C10). Geriye kalan dört pencereden, 106 (Çay Ocağı) ve 125'e (Sicil) ait P142 ve P127 çift kanatlı giyotin doğramalı pencereler olarak varlık gösterirken (Şekil B43, B50, C10), ardında merdiven (102 Ana Merdiven) sahanlığının bulunduğu P134 ve P135 (Şekil B52, C10), gerek geometrik biçimleniş, gerekse cephe aplikasyonu bakımından doğu ve batı cephelerinin sahanlık pencereleri (P123 ve P148) ile özdeştir (Şekil B36, B41, C9, C10). Güney cephesinin simetri eksenini oluşturan bölümü ortalayan her iki pencerenin üstünde, P123 ve P148'de olduğu gibi, basık kemerli alınlıklar yer almaktadır (Şekil B52, C10).

Birinci katın cephe düzeni, genel çerçevesiyle, dış çeperi oluşturan diğer cephelerin düzeni ile aynıdır (Şekil C9, C10). Yalnız, cephenin simetri eksenini olarak nitelenen bölümün kenarlara dayanan pencerelerinde (P132, P133 ve P136, P137), alınlıkların basık kemerleriyle birlikte birleştirilip tekil öğeler olarak kullanıldıkları görülmektedir (Şekil B53, C10). Söz konusu uygulamanın düz atkılı örneği, doğu cephesinin P119 ve kuzey cephesinin doğu kanadında yer alan P120 pencerelerinde de vardır (Şekil B42, C9, C10).

Cephenin geri çekilmiş olan ikinci ve dördüncü bölümlerinde, üçgen formlu alınlıklar şaşırtmalı olarak yerleştirilmiş, atlama yapılan noktalarda pencere üstlerine, zemin katta olduğu gibi düz atkılı alınlıklar yerleştirilmiştir (Şekil B48, B51, C10).

Cephenin bitişi, tüm diğer cephelerde olduğu gibi, çift korniş uygulaması ve madalyonların sıralandığı parapet duvarıyla olur (Şekil B43, B50, C10).

4.4.5. Avlu Cepheleri

İç-kuzey cephesi (Şekil B13, B14), simetri ekseninden (her iki yönde) belli bir uzaklığa kadar kuzey cephesinin orta aksını (Şekil C9) oluşturduğundan 4.4.1. bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. İç-doğu (Şekil B60, B61, B62, C8), iç-batı (Şekil B54, B55, B56, B57, B58, B59), ve iç-güney (Şekil B70, B71, B72) cepheleri de cephe elemanları ve kompozisyonu açısından iç-kuzey cephesi (Şekil B13, B14, C10) ile aynı özellikleri taşımaktadır.

İç-doğu cephesinin zemin katına eklenen tek katlı kütle (Z18) (Şekil B66, B67, C8), doğuya bakan bir penceresi (PZ68) bulunmaktadır (Şekil B69, C8). Bu pencere dışında zemin katta bir adet kapatılmış pencere (PZ78), dört de kullanımda olan pencere (PZ63, PZ64, PZ67, PZ69) yer almaktadır (Şekil B60, B64, B65, B68, B69,

C2, C8). Birinci katta ise üçü geri düzlemde (P161, P162, P163), biri kapatılmış (P174) olmak üzere toplam altı adet pencere (P157, P158) bulunmaktadır (Şekil B60, B61, B62, B64, B65, C4, C8).

İç-batı cephesinin zemin katında da benzer bir ek yapı bulunmaktadır (Z22). Bu yapı parapet hizasının üzerinden tümüyle camla çevrilmiştir (PZ14, PZ15) (Şekil B58, B59). Mekanın batıya bakan bir de kapısı (KZ26) vardır. Zemin katta ikisi geride (PZ13, PZ16), diğer üçü doğu kanadının batı yüzünde (PZ17, PZ18, PZ19) olmak üzere toplam beş adet pencere bulunmaktadır (Şekil B56, B57, B59, B63, C3). Birinci katta ise üçü geri düzlemde (P112, P113, P114), doğu kanadında yer alan bir adet açık (P115), ikisi kapatılmış (P166, P167) olmak üzere toplam altı adet pencere yer almaktadır (Şekil B54, B55, B56, B70, C5).

İç-güney cephesi, doğu kanadı ve batı kanadı olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır (Şekil C3, C5). Doğu kanadında, zemin (PZ72, PZ73) ve birinci katta (P115, P185) ikişer adet olmak üzere toplam dört adet pencere açıklığından üçü kapatılmış olup (PZ72, PZ73, P185) söveleri görülmektedir (Şekil B70, B71). Batı kanadında ise, zemin (PZ65, PZ66) (Şekil B72) ve birinci katta (P159, P160) ikişer adet olmak üzere toplam dört adet pencere yer almaktadır.

4. 5. Yapı Bileşenleri

4.5.1. Kapılar

Yapının bahçe ve bina giriş kapıları tümüyle yok olmuştur. Profil detaylarından yola çıkılarak, masif ahşap kapıların özgün olduğu düşünülmekle birlikte, iç mekanlara açılan kapıların bir kısmının sonradan değiştirildiği anlaşılmaktadır (Şekil C3, C5, C8, C11, C12). Zemin katta 42, birinci katta 34 olmak üzere toplam 76 adet kapı tespit edilmiştir (Şekil C3, C5). Boyut ve işleve göre bir sınıflandırma yapılarak, yapıda 7 tip kapı olduğu belirlenmiştir. Bu kapıların genişlikleri 90cm. ile 130cm. arasında, yükseklikleri ise 220cm. ile 255cm. arasında değişmektedir.

4.5.2. Pencereler

Yapıda yer alan pencereler 5 ayrı tip olarak belirlenmiştir. Aynı tip pencerelerde aynı tip detaylar uygulanmış olmakla birlikte (Şekil C3, C5, C11, C12), pencere açıklıklarının boyutlarında bazı farklılıklar görülebilmektedir. Zemin katta 69, birinci

katta 63 olmak üzere toplam 129 adet pencere tespit edilmiştir (Şekil C3, C5). Zemin kattaki pencerelerin dış denizliğine demir şebekeler yerleştirilmiştir. Yapının pencerelerinin çoğu özgün giyotin doğramalı pencere özelliğinde olup bunların bir kısmı tek, bir kısmı iki bölümlü giyotin penceredir.

Bazı giyotin doğramalı pencerelerin çift kanatlı pencereye dönüştürülmüş olduğu görülmektedir. Dış cephelerde yer alan pencerelerin genişlikleri 122cm. iken, açıklık genişlikleri 130-147cm. aralığında değişmekte olup, yükseklikleri zemin katta 244cm., birinci katta ise 230-235cm. kadardır. İç avluya bakan pencereler ise, 122cm. ile 137cm. arasında değişen genişliklere sahip olup, buldukları mekanlarda nişler içerisinde konumlandırılmışlardır. Kot ve yükseklikleri dış cephe pencereleri ile yaklaşık olarak aynıdır.

4.5.3. Merdivenler

Yapının düşey sirkülasyon öğelerini oluşturan merdivenler kagir olarak inşa edilmiş olup, rıht, basamak ve kat sahanlıkları mermerdendir. Üç merdivenin ilki, yapının simetri eksenine oturan ve güney duvarına yaslanan, ana merdivendir (Şekil B153, C3, C5, C8).

Simetrik konumlanışa sahip diğer merdivenlere kıyasla daha geniş bir alanı kaplayan bu üç kollu merdivenin altında Z03 (Personel Soyunma-Bayan), Z35 (Personel Soyunma-Bay) ve Z36 (Merdivenaltı-Depo) mekanları yer almaktadır.

Doğu ve batı duvarlarına dayanacak şekilde simetrik olarak konumlandırılan merdivenler ise özdeştir. Özgün halde, yapının ana merdiveninden farklı olarak bodrum kata da ulaşım sağlayacak şekilde tasarlanmış oldukları anlaşılan bu iki kollu iki merdivenin, günümüzde, zemin kat düzlemindeki ahşap ve demir korkuluklu kapılarının kapatılması suretiyle işlev dışı bırakılmış oldukları tespit edilmiştir (Şekil C3, C5).

Tüm merdiven altları, yanlardan duvarlar örülmek suretiyle mekana dönüştürüldüklerinden, merdiven kollarının görünürlüğü ancak söz konusu merdivenaltı mekanlarından sağlanabilmektedir. Yapının düşey sirkülasyon öğeleri 4.2.2., 4.2.12. ve 4.2.28. bölümlerinde daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

4.6. Strüktürel Özellikler

Yapı, alt ve üst kat ayrımı olmaksızın yığma yapım sisteminde, kagir olarak inşa edilmiştir. Volta döşeme ve tuğla duvarlardan oluşan kagir alt yapı sistemi, bodrum düzleminden başlayıp zemin ve birinci katlar boyunca devam ederek, üst yapı sistemini oluşturmaktadır.

4.6.1. Temeller

Çalışma kapsamında, yapının zemininde ya da avlu ve bahçelerde sondaj ve kazı etüdleri yapılamadığından, temellerle ilgili herhangi bir bilgi elde edilememiştir.

4.6.2. Duvarlar

Yapının alt ve üst yapı sistemini oluşturan taşıyıcı kagir dış duvarlar 45-76cm., iç duvarlar ise 17-55cm. arasında değişen kalınlıklara sahip olup, bu bileşenleri, düşey yükleri yapı temellerine aktaran en önemli strüktürel elemanlar olarak tanımlamak mümkündür.

Sistemde, düşey yükler volta döşeme yardımıyla duvarlara, duvarlar aracılığıyla da temellere iletilmektedir. Cephelerin bazı bölümlerinde meydana gelen sıva dökülmelerinden, yapı duvarlarının tuğla örgüsü kısmen görülebilir durumdadır (Şekil B23). 25x6.5x9cm. boyutunda olan tuğlalar, 2-3cm. arasında değişen derz aralıkları ile yerleştirildikten sonra üzerleri sıvanmıştır. Pilastrlarda kullanılan tuğlalar ise 20x6.5x9cm. boyutundadır.

Alt yapının taşıyıcı duvarlarında açılan pencere ve kapı boşlukları, duvar dayanımını önemli ölçüde azaltmaktadır. Bu noktada, açıklık boyunca duvara gelen kuvvetlerin boşluk kenarlarına aktarımını kolaylaştıracak yapısal öğeler olarak kemerlerin kullanımı üst yapı ile sınırlı tutulmuş, alt yapıdaki boşlukların üzerlerine sadece kesme taş lentolar yerleştirilmiştir (Şekil C9, C10, C11). Duvar kalınlığından dolayı pencere boşluklarının bulunduğu yerlerde geniş dış parapet yüzeyleri elde edilmiştir.

İç-kuzey ve iç-doğu cephesine açılan yakın dönem eklerinin inşasında briket, iç-batı duvarına yaslanan ekin yapımında ise ahşap ve cam malzeme kullanılmıştır. Betonarme karkas sistemde inşa edilen Merkez Bina ve Çocuk Polikliniği'nin duvarları da yine tuğlayla örülmüştür.

4.6.3. Döşemeler

Yapının döşeme konstrüksiyonu, iki putrel kiriş arasına tuğlayla örülmüş küçük tonozlardan meydana gelen volta döşeme sistemine temellendirilmiştir. Günümüzde, zemin ve birinci kat döşemelerinin çoğu 3mm. kalınlığında PVC tabakayla kaplıdır (Şekil C2, C4). Farklı yüksekliklerdeki süpürgelikler, döşeme kaplamalarının duvarlar doğrultusunda döndürülmesiyle oluşturulmuştur.

Yapının Z16 (Bilgi İşlem/Lavabo-WC), Z24 (Patoloji/Doktor Odası-WC), 108 (WC-Bayan) gibi ıslak hacimleri ile Z18 (Bilgi İşlem-Çay Ocağı) mekanının zemin döşemesi 33x33cm.; Z26 (Patoloji Laboratuvarı), Z27 (Sitoloji Laboratuvarı) ve Z29 (Makroskopi Odası) mekanlarının döşemeleri ise 30x30cm. boyutunda seramik kaplıdır. Yapının Merkez Bina'ya bağlandığı koridorun döşemesinde de 33x33cm. boyutunda seramik kaplama kullanılmıştır (Şekil C2, C4).

Z17'nin (Bilgi İşlem-Depo 2) döşemesi 65.5x65.5cm., 101'in (Birinci Kat Koridoru) döşemesi 69x66cm., merdivenlerin sahanlık döşemeleri ise 69.5x69.5cm. boyutunda mermer kaplıdır. Merdivenlerin rıht, basamak ve süpürgelikleri de yine mermerdir.

Z03 (Personel Soyunma-Bayan) ve Z35'in (Personel Soyunma-Bay) zemin döşemeleri 33x33cm. boyutunda karo mozaik kaplıdır. Günümüzde üzeri halı kaplanmış Z33 (Karantina-Arşiv) döşemesinin aynı boyutta karo mozaik kaplamayla oluşturulduğu tespit edilmiştir. Z11'in (Bilgi İşlem-Arşiv/Depo) zemin döşemesi 30x30cm. boyutunda, 126 (Ayniyat Saymanlığı-Depo) ve 128'in (Depo-Ambar) zemin döşemeleri ise 20x20cm. boyutunda karo mozaik kaplıdır; 10x20cm. boyutundaki karo mozaik bordürler ise, bu mekanların süpürgeliklerini oluşturmak için kullanılmıştır (Şekil C2, C4).

Özgün döşeme kaplamaları günümüze kadar ulaşabilmiş bu mekanlardan yola çıkılarak, özgün halde döşemelerin ağırlıklı olarak mermer ve karo mozaik kaplı olduğu düşünülmektedir (Şekil C14, C16).

4.6.4. Tavanlar

Volta döşeme sistemi, yapının zemin katında Z03 (Personel Soyunma-Bayan), Z23 (Patoloji-Doktor Odası), Z35 (Personel Soyunma-Bay), Z36 (Merdivenaltı-Depo); üst katındaysa 108 (WC-Bayan) ve 124 (WC-Bay) dışında kalan tüm mekan tavanlarında rahatlıkla algılanabilmektedir. Volta döşemeli tavan yüzeyleri sıvanıp,

genellikle duvarlarla aynı renkte plastik boyayla boyanmıştır. Zemin katta Z01 (Zemin Kat Koridoru), Z10 (Bilgi İşlem Koridoru), Z11 (Bilgi İşlem-Arşiv/Depo), Z17 (Bilgi İşlem-Depo 2) ve üst katta 101 (Birinci Kat Koridoru), 106 (Çay Ocağı), 116 (Döner Sermaye Saymanlığı Koridoru) gibi mekanların tavanlarında oluşan bozulmalardan, volta döşemeyi oluşturan “I” profilli putreller ve tuğlalar kısmen görülebilmektedir (Şekil C6, C7).

Birinci katın ıslak hacimleri olan 108 (WC-Bayan) ve 124’de (WC-Bay), ahşap panelli asma tavan sistemi uygulanarak mekanların tavan kotu düşürülmüştür. Z03 (Personel Soyunma-Bayan) ve Z35 (Personel Soyunma-Bay) mekanlarında ise, tavanın kemerle birlikte başlayan eğimli kısmı ahşap panellerle kapatılmıştır (Şekil C6, C7). Z23 (Patoloji-Doktor Odası), yapının volta döşemeli mekanlarından farklı olarak ahşap çatalı tavanlıdır (Şekil B123, C6). Ancak, bunun bir yakın dönem uygulaması olduğu anlaşılmaktadır. Çocuk Polikliniği ve Merkez Bina’da, aydınlatma armatürlerinin içine gömüldüğü asma tavan sistemleri kullanılmıştır (Şekil B135, C6).

4.6.5. Örtü Sistemi

Yapının örtü sistemi, kırma çatıdır (Şekil C45). Konstrüksiyonu ahşap olan çatı Marsilya tipi kiremitle kaplanmış olup, merteklerin altında kiremit altı kaplama tahtası kullanılmıştır. Oluklar, saçak kornişinin üzerindeki madalyonlu parapet duvarının gerisinde, cephe boyunca devam etmektedir (Şekil C9, C10).

Niteliksiz eklerin üçü de sundurma çatılara sahiptir (Şekil C8, C45). İç-batı cephesindeki ahşap-cam konstrüksiyonlu ekin üst örtüsü, Marsilya tipi kiremit kaplı kırma çatıdır (Şekil B58). İç-kuzey cephesindeki ekin çatısı eternitle kaplanmıştır. İç-doğu cephesindeki ekte de Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır. Çocuk Polikliniği ve Merkez Bina, uçlarında olukların yer aldığı saçakları bulunan teras çatılara sahiptir (Şekil C45).

4.7. Malzeme

Yapılan incelemeler sonucunda, yapıda kullanılan malzemeler, taş, tuğla, ahşap, sıva ve harç, demir, kiremit, karo mozaik, mermer ve cam olarak tespit edilmiştir.

Taş: Alt ve üst yapı sistemini birbirinden ayıran subasmanda, bodrum kat cephesindeki açıklıkların üstüne yerleştirilmiş lentolarda, hastahane kompleksinin ön ve arka bahçesini çevreleyen korkulukların oturduğu duvarlarda, zemin ve üst katların kat ve saçak kornişlerinde, pencere alınlıklarında, söve ve silmelerde taş kullanılmıştır. Ayrıca, yapının dış cephelerinde köşeler Malta taşı ile kaplanmıştır.

Tuğla: Üst yapıyı oluşturan zemin ve birinci kat duvarlarının tamamında, bacalarda, kapatılan pencerelerde ve cephelerde taşıyıcı sistemin dışa yansıtılması ile oluşturulan bezeme hatlarında tuğla kullanılmıştır. Bununla birlikte, döşemelerin volta putrelleri arasındaki küçük tonozlar da tuğlayla oluşturulmuştur.

Ahşap: Kapı ve pencerelerin kasa ve kanatlarında, çatı konstrüksiyonunda, merdiven tırabzanlarında, Z23'ün (Patoloji-Doktor Odası) tavanında; merdivenaltı hacimleri Z03 (Personel Soyunma-Bayan) ve Z35 (Personel Soyunma-Bay) tavanının eğimli kısmında; 108 (WC-Bayan) ve 124'ün (WC-Bay) asma tavan sistemlerinde; ayrıca iç-batı cephesindeki yakın dönem ekinin duvarlarında ahşap kullanılmıştır.

Demir: Hastahane kompleksinin bahçe giriş kapısı, ön ve arka bahçeleri çevreleyen korkuluklar, bodrum ve zemin kat pencerelerinin dış denizliklerindeki şebekeler, tavanların volta döşeme putrelleri, merdivenlerdeki korkuluklar demirdendir.

Z01 (Zemin Kat Koridoru) ile Z02 (Ana Merdiven) arasında konumlanan, kemere oturmuş korkuluklu kapının (KZ01); Z01'den (Zemin Kat Koridoru) Z21'e (Patoloji Koridoru) açılan KZ24'ün ardındaki korkuluklu kapının; Z12'de (Merdiven) KZ14, Z28'de (Merdiven) ise KZ34'ün ardından kemerlere oturan korkuluklu kapıların malzemesi de demirdir. Kapı ve pencere kanatlarının açma-kapama ve kilit sistemlerinde de yine demir elemanlar kullanılmıştır.

Mermer: Z17 (Bilgi İşlem-Depo 2) ve 101 (Birinci Kat Koridoru) mekanlarının zemin döşeme kaplamalarıyla süpürgeliklerinde; merdivenlerin rıht, basamak, süpürgelik ve sahanlık döşemelerinde kaplama malzemesi olarak mermer kullanılmıştır.

Karo mozaik: Z03 (Personel Soyunma-Bayan), Z35 (Personel Soyunma-Bay), Z11 (Bilgi İşlem-Arşiv/Depo), 126 (Ayniyat Saymanlığı-Depo) ve 128 (Depo-Ambar) mekanlarının zemin döşemeleriyle süpürgelikleri karo mozaik ile kaplanmıştır. Günümüzde duvardan duvara halı kaplanan Z33 (Karantina-Arşiv) ve 125 (Sicil) ile

seramik kaplı olan 106 (Çay Ocağı) döşemelerinin de özgün halde karo mozaik kaplı olduğu süpürgeliklerinden anlaşılmaktadır.

4.8. Bezeme Öğeleri

Neoklasik üsluplu cephelerin bezeme programı özgünlüğünü büyük ölçüde koruyabilmiştir. Kat ve saçak kornişleri; pencerelerin profilli ve düz söveleri ile konsollu denizlikleri; dış cephelerdeki zemin kat pencerelerinin, enden dışa doğru taşma yapacak şekilde belirgin silmelerle sonlandırılmış düzatkılı alınlıkları; dış cephelerdeki üst kat pencerelerinin, Barok kıvrımlı konsolların taşıdığı, basık kemerli, üçgen formlu alınlıkları; dış cephelerin köşelerindeki Malta taşları; ayrıca, avlu cephelerinde pencere altlarına yerleştirilen madalyonlar; pencere açıklıklarını çevreleyen yarım daire kemerler; bu kemerlerle taçlandırılmış pilastırlar; strüktürel akslara yerleştirilen bilezikli ve Toskan başlıklı pilastırlar; pencere akalarını vurgulayan madalyonlarla bezeli parapet duvarı ve simetri ekseninde parapet duvarının üzerine yerleştirilmiş kitabe, cephelerin bezeme programını oluşturan unsurlardır.

4.9. Yapıdaki Bozulmalar ve Nedenleri

4.9.1. Mekansal Bozulmalar

Günümüzdeki yoğun kullanımın yol açtığı değişim baskıları, yapıdaki mekansal bozulmaların temel sebebinin oluşturmaktadır. İşlevsel değişikliklere bağlı olarak bölücü duvarların eklenmesi ve kaldırılması ya da artan ihtiyaçlar paralelinde niteliksiz eklerin inşa edilmesine temellenen mekansal bozulmalar, hasar analiz paftalarına (Şekil C35-C39) ayrıntılı olarak işlenmiştir.

4.9.2. Strüktürel Bozulmalar

Yoğun kullanım ihtiyaçları nedeniyle yapı içinde pek çok müdahale yapılmışsa da, önemli bir strüktürel bozulma olmamıştır. Duvarlarda belirgin bir çatlak ya da düşeyden ayrılma, yatay öğelerde ise önemli bir bozulma söz konusu değildir. Cephelerde az miktarda kılcal sıva çatlakları oluşmuştur (Şekil C37, C38, 39). Tavanlarda oluşan bozulmalar sonucu, volta döşemenin “I” profilli putrelleri ve tuğlalar açığa çıkmıştır (Şekil C6, C7).

4.9.3. Malzeme Bozulmaları

Yoğun kullanımın yol açtığı ve küçük çaplı tadilatlarla giderilebilecek, ancak ihmalkarlıklar sonucu başka alanlara da sıçrayıp genişleyen, dış etkenlere bağlı hasar oluşumları, yapıdaki malzeme bozulmalarının en temel nedenidir. Söz konusu bozulmaların, yıllardır kapsamlı bir bakım ve onarım görmemiş yapı cephelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu süreçte, yapı malzemelerinin bünyelerinde çeşitli fiziksel ve kimyasal bozulmalar meydana gelmiştir (Şekil C37, C38, 39).

Dış etkilere maruz kalan cephelerde yoğunluklu olarak rutubet izleri, sıva dökülmeleri ve kısmen de malzeme kayıpları görülmektedir. Ayrıca, alt yapıyı oluşturan bodrum katta kapılarite ile zeminden yükselen suyun yarattığı yüksek nem oranı, bu bölümlerde yer alan yapı malzemelerine zarar vermektedir.

Avluya açılan iç-kuzey ve iç-batı cephelerinin birleştiği köşedeki düşey yağmur suyu oluşu, burada belirgin bir rutubet izi oluşturmuş ve malzeme kaybına neden olmuştur. İç-kuzey cephesindeki, üst kat pencerelerinin altında kalan madalyonlu bölümlerle kat kornişinde gözlemlenen yosunlanma ve malzeme kayıpları, kornişe oturtulmuş yatay oluklardan gelen suyun yol açtığı rutubet etkisinin bir sonucudur. Bugünkü kullanımda, yağmur suyu oluklarının yapının tüm sıvalı cephe yüzeyleri için ciddi bir tehdit unsuru oluşturduğu düşünülmektedir.

Suyun içinde yer alabilecek asit ve kimyasal maddelerin yapı malzemesiyle tepkimeye girmesi sonucu oluşan tuzlar kristalleşerek iç gerilmeleri artırmış ve yüzeye yakın bölgelerde, çatlaklarla birlikte yüzey kayıplarına neden olmuştur. Yağmur suyu ve nem, yapının tüm sıvalı cephe duvarlarında harçların dayanımını azaltmakta, bununla birlikte çözünmelerine sebep olmaktadır. Bu etkilere maruz kalan sıva ve harçlar, yapı elemanlarının duvarlar ile birleştiği noktalarda hızla dökülmeye başlamıştır.

Belirli aralıklarla bakım ve onarım görmüş oldukları anlaşılan; dolayısıyla da malzeme bozulmaları bakımından cephelerden çok daha iyi durumda oldukları saptanan iç mekanlardaki hasarlara ise en çok, su borularının geçtiği mekanlarda (Z11, Z29), ıslak hacimlerde (Z16, Z24, 108, 124) ve ıslak hacimlerin bitişiğinde konumlanmış mekanlarda (Z29) rastlanmaktadır. Söz konusu mekanların sıvalı duvar yüzeylerinde açığa çıkan izler, buralardaki bozulmaların yoğunluklu olarak rutubet etkisi ile oluştuğunu göstermektedir (Şekil C37, C38, C39).

Volta döşeme sisteminin demir putrelleri yapının bazı mekanlarında su ve oksijenle temas ederek korozyona uğramış, hacim artışı sonucunda sıva dökülmeleri meydana gelmiştir (Şekil C6, C7). Zemin ve birinci kat mekanlarının tavanlarında görülen bir diğer yaygın hasar, sıvalı yüzeylerde meydana gelen rutubet izleridir. Bu izlerin yoğunlaştığı bölümler, döşemenin o noktasındaki tuğla ve bağlayıcı harçların da aynı sebepten ötürü bozulmuş olabileceğini akla getirmektedir.

Bodrum ve zemin kat pencerelerinin demir şebekeleriyle kilit sistemlerinin korozyona uğramış olduğu görülmektedir. Kimi pencerelerde bu sebepten ötürü açma kapama zorluğu yaşanmaktadır. Demir şebekelerin ise, korozyona bağlı hacim artışı sonucu, yerleştikleri pencere boşluklarında ufak çapta hasarlar meydana getirmeye başladıkları tespit edilmiştir. Demir bileşenlerle birlikte kullanılan ahşap malzemelerin birleşim noktalarında da çeşitli bozulmalar söz konusudur.

Geniş bir bahçe içinde yer alan yapının avlu cephelerinde, çevreden taşınan tohumlar sebebiyle bitki oluşumları meydana gelmiştir. Özellikle iç-kuzey cephesinin birinci kat düzleminde yoğunlaşan bu oluşum, kuzey duvarına yaslanan yakın dönem ekinin tek eğimli çatısını tümüyle örttükten sonra kat kornişine, oradan da pencere açıklıkları arasında kalan duvarlara, pilastir ve yosunlanmanın gözlendiği kemerlere sıçramıştır.

Cephenin yoğun bitki oluşumu kat kornişinin hemen altında sonlanırken, ek yapının çatısından taşıdığı noktalarda zemin kat pencerelerine kadar devam etmektedir. Güney cephesinin Çocuk Polikliniği'ne bağlandığı doğu yakasında, hastahane kompleksinin ön ve arka bahçesini çevreleyen demir korkuluklu duvarların bozulmuş kısımlarında da bitki oluşumuna rastlanmaktadır. Ayrıca cephelerin, yoğun olarak su etkisine maruz kalan ve yapısı bozulan sıvalı yüzeylerinde yosunlanmalar meydana gelmiştir (Şekil C37, C38, C39).

Özgün giyotin doğramalı pencerelerin yerini farklı işleyiş özelliğine sahip pencere tiplerinin alması, pencerelerdeki bozulmaların en temel nedenini oluşturmaktadır. Pencerelerde camların bir kısmı da düşmüştür. Bazı pencere ve kapı doğramalarında boya dökülmeleri olmuştur. Cephelerde yer alan düşey yağmur suyu oluklarının bir kısmı mevcut değildir. Çatılarda ise önemli bir bozulma gözlemlenmemiştir (Şekil C45, C46, C47).

Cephelerin ahşap doğramalarında meydana gelen hasarların sınıflandırmasını, yağmur ve hava etkileriyle birlikte gelen rutubetlenme ve çürüme ile, rüzgar ve çürümenin doğal sonuçları sayılabilecek kopma ve malzeme kaybı biçiminde yapmak mümkündür. Söz konusu hasarların tümü ihmal ve bakımsızlığın sonuçlarıdır.

Burada genel bir çerçevesi çizilmeye çalışılan malzeme bozulmaları hasar tespit paftalarına (Şekil C35-C39) ayrıntılı olarak işlenmiş, giderilmeleri yönünde geliştirilen öneriler de müdahale paftalarında (Şekil C40-C44) gösterilmiştir.

5. RESTİTÜSYON

Teze konu olan yapı özgünlüğünü büyük oranda korumaktadır. Dolayısıyla, tipik bir 19. yüzyıl Batılılaşma dönemi yapısı olan Zeynep Kamil Hastahanesi'nin restitüsyonunda büyük ölçüde mevcut izlerden yararlanılmış, bununla birlikte, 19. yüzyılda İstanbul'da inşa edilmiş önemli kagir yapılar, özellikle de hastahane binaları incelenerek, karşılaştırmaya dayanan bir analiz yapılmıştır.

Üsküdar'ın 1913, 1923, 1935 ve 1939 yıllarına tarihlenen haritaları incelendiğinde (Şekil A1, A2, A3, A4), hastahanenin cephelerine birleşen herhangi bir bina görülmemektedir (Şekil C13). Günümüzde yapıya koridorlarla bağlanan yapıların (Şekil B4, B9, C1, C3, C9, C10) 1953-1958 ve 1955-1958 yılları arasında inşa edildiği saptanmıştır.

Binada, işlevsel değişime bağlı olarak mekansal değişimlerin gözlenmesi doğal bir sonuç olarak nitelenebilir. Ancak zamanla artan ihtiyaçlar paralelinde mekan organizasyonunda meydana gelen çeşitli değişimler, binadaki en önemli restitüsyon problemini oluşturmuştur. Bu değişimlerin büyük çoğunluğu, mekanların bölücü duvarlar yardımıyla daha küçük hacimlere ayrılması ya da duvarların kaldırılıp, daha büyük hacimlere dönüştürülmesi yönünde olmuştur (Şekil C26, C28). Ayrıca, bazı yerlerde kapı ve pencerelerin kullanıma kapatılması ya da yeni kapı-pencere açılması (Şekil C3, C5), döşeme kaplamalarının değiştirilmesi (Şekil C2, C5) ya da asma tavanlar oluşturulması (Şekil C6, C7) gibi müdahalelere de rastlanmıştır. Ancak, yakın dönemlere tarihlenen bu değişikliklerin hiçbiri, basit onarım ve tadilatlarla düzeltilebilecek ve yapının özgün durumuna kavuşturulmasını engelleyecek nitelikte değildir.

5.1. Tipolojik Karşılaştırma

19. yüzyılda İstanbul'da pek çok hastahane binası inşa edilmiştir. Bunların büyük bir bölümü, yabancı misyonlar tarafından finanse edilmiş yapılardır. Dönem analizi ve tipolojik karşılaştırma çalışmaları kapsamında: Balıklı Rum Hastahanesi, 1795;

Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastahanesi, 1834; Alman Hastahanesi, 1844; Gümüştuyu Askeri Hastahanesi, 1850; Fransız La Paix Hastahanesi, 1854; Avusturya Sankt Georg Hastahanesi, 1854; İtalyan Hastahanesi, 1876; Bulgar Hastahanesi, 1897-1901; Fransız Pasteur Hastahanesi, 1896; İngiliz Gemiciler (Beyoğlu) Hastahanesi, 1901-1904 ile yine aynı yüzyılda hizmet vermeye başlayan Hamidiye Etfal Hastahanesi (1898-1899) ve Haydarpaşa Nûmûne Hastahanesi (1903) ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ne var ki, Zeynep Kâmil Hastahanesi ile bu yapılar arasında, herhangi bir 19. yüzyıl yapısıyla kurulabilecek tipolojik benzerliklerin ötesinde bir ilişki kurmak mümkün olmamıştır.

19. yüzyılda, İstanbul'da inşa edilmiş Neoklasik ve Neorönesans üsluplu yapılar ritmik pencere düzenlerine sahiptir (Şekil B211, B212, B213, B214, B215, B216, B217, B218, B219, B222, B223, B224). Yapılara genellikle simetri eksenine oturan portikli girişlerden ulaşılır (Şekil B213, B215, B222).

Kat ve saçak kornişleri arasına yerleştirilen düz ve silmeli söveli pencereler düzatkılı ya da alınlıklıdır. Alınlıklar basık kemerli ya da üçgen formludur. Pencere açıklıkları arasında kalan sağır duvarlara Toskan, İyon, Korint vb. başlıklı pilastrlar yerleştirilmiştir. Pilastrlar, kat ve saçak kornişlerine kadar devam eder ya da pencere açıklıklarının üzerinde yer alan kemerlerle birleşir. Cephelerin ritmik düzeninin tekdüzeliği kütle hareketleriyle dengelenmeye çalışılmıştır. Malta taşı, kesme taş ve tuğla en sık kullanılan yapı malzemeleridir.

Bir 19. yüzyıl yapısı olan Zeynep Kâmil Hastahanesi, tipolojik özellikleri bakımından, İstanbul'un aynı dönemde inşa edilmiş yapılarıyla büyük benzerlik gösterir. Ancak, bu daha çok cephe tipolojisi ve bezeme programına temellenen bir benzerliktir (Şekil C8, C9, C10). Dönem analizi için yapılan araştırmalarda yapının plan şemasının tekrarlandığı başka bir örneğe rastlamak mümkün olmamıştır.

İstanbul'un inceleme kapsamına alınan 19. yüzyıl sağlık kurumları içinde en çok benzerlik, Bezmîâlem Valide Sultan'ın bir yapısı olan Vakıf Gureba (Yenibahçe Gureba-i Müslimin) Hastahanesi (Şekil B208) ile kurulabilmiştir. Daha çok medrese planlı darüşşifa ve bimarhane plan şemasındaki (ya da Batılı anlamda kışla yapılarının sade plan şemasına sahip) yapı (Pilehvarian; 1996, 70) geniş bir iç avluyu çevreleyen kanatlardan meydana gelmektedir. Yapıdaki koğuş ve odalar kanatlar boyunca devam eden koridorların (Şekil B209) üzerinde konumlanmaktadır

(Pilehvarian; 1996, 72). Bu noktada her iki yapının, genel tasarım ilkesi bakımından benzer oldukları düşünülse de, Vakıf Gureba Hastahanesi dikdörtgen plan şemasıyla “U” planimetrik Zeynep Kâmil Hastahanesi’nden ayrılır.

Yapılar maruz kaldıkları mekansal bozulmalar açısından da benzerdir. Plan şeması özgünlüğünü korumasına karşın, Vakıf Gureba Hastahanesi’nde de zaman içinde işlev değiştiren mekanlar olmuş, yapının ön cephesinde yer alan ana giriş dışındaki tüm girişleri kapatılarak, mekan haline getirilmiştir (Pilehvarian; 1996, 57).

Vakıf Gureba Hastahanesi’nin cephelerinde, yapıldıkları dönemi yansıtan bir üslup birliği vardır. Avluya bakan koridorların, üzeri sonradan düzleştirilmiş kemerli pencereleri (Şekil B209), 1993 yılına tarihlenen restorasyon çalışmaları sırasında ortaya çıkarılmıştır (Pilehvarian; 1996, 62) (Şekil B210).

Zeynep Kâmil Hastahanesi’nin avlu cephesindeki kemerli pencerelerin de sonradan dikdörtgen açıklıklı pencerelere dönüştürüldüğü eski bir fotoğraftan (Şekil B206) anlaşılmıştır. Ancak, Vakıf Gureba Hastanesi’ndeki uygulamadan farklı olarak teze konu olan yapıda, kemerler tümüyle kapatılıp sıvanmamıştır (Şekil B75). Yapı cephelerinde pilastrlarla birleşen kemerler bezemesel öğelere dönüşmüş durumdadır (Şekil B13).

Yapının, cephe tipolojisi bakımından benzerlik gösterdiği bir diğer yapı ise, Bezmîâlem Valide Sultan Sıbyan Mektebi’dir (Yeşil Mektep, 1850) (Şekil B211). Valide Sultan’ın, Divanyolu’ndaki II. Mahmut Türbesi’nin arkasına inşa ettirdiği Valide Mektebi’nin yanında ve onunla birlikte açılan yapı bir hazırlık okulu (Pilehvarian; 1996, 119) işlevine sahipti. Günümüzde Mustafa Reşit Paşa İlkokulu olarak kullanılan (Pilehvarian; 1996, 119) binanın gerek kemerli ve ritmik pencere düzeni, gerekse Neoklasik bezemeleri tez konusu yapının avlu cepheleriyle büyük benzerlik taşımaktadır (Şekil B211).

Zeynep Kâmil Hastahanesi, cephe karakteri itibarıyla, W.J. Smith yapılarını da (Can; 1993, 181) akla getirir. Mekteb-i Tıbbiye olarak yapımına başlanan, ancak 1849’da kışlaya dönüştürülen Neoklasik ve Neorönesans üsluplu Taşkışla (Mecidiye Kışlası) binası (1849-1853) (Şekil B212, B213, B214), tez konusu yapıyla, avlu ve dış cephelerinin genel karakteri bakımından benzerlikler içerir.

Her iki yapının da düzatkılı (zemin kat) ve alınlıklı (birinci kat) pencerelerinin, avlu yönünde yerlerini kemerli pencerelere bıraktıkları görülür (Şekil B214). Tophane

Kasrı (1851) (Şekil B215) ve İngiliz Elçiliği Binası (1844-1854) (Şekil B216) da kimi cephe öğeleri bakımından tez konusu yapıyla benzerlik taşıyan Smith yapılarındandır.

G.T. Fossati'nin Mustafa Reşit Paşa için tasarladığı Baltalimanı (Reşit Paşa) Sahilsarayı (Şekil B217, B218) da benzer özelliklere sahiptir. Mekanları bir iç avlu etrafında örgütlenen yapının gerek zemin gerekse birinci katında üç yönde devam eden koridorlar bulunmaktadır. İlk kagir sahil sarayı olma özelliğindeki bu yapı günümüzde, Baltalimanı Kemik Hastalıkları Hastahanesi olarak hizmet vermektedir. Yapının bir diğer önemi ise, Prenses Zeynep Hanım'ın, İstanbul'da yenilenen nikahına kadar bir süre burada ve Mustafa Reşit Paşa'nın misafiri olarak ağırlanmış olmasıdır.

Zapyon Ermeni Rum İlköğretim Okulu (1875) (Şekil B219, B220, B221) ve Alman Elçiliği Binası (1874-1877) (Şekil B222) başta olmak üzere pek çok Neoklasik yapıda, teze konu olan yapıyı çağrıştıracak cephe düzenlerine, mimari eleman, yapısal bileşen ve bezeme öğelerine rastlamak mümkündür.

Zeynep Kâmil Hastahanesi'nin bânileri olan Prenses Zeynep Hanım ve Yusuf Kâmil Paşa tarafından yaptırılan ancak günümüze ulaşamayan iki yapı, çalışma kapsamında ele geçen fotoğraflarından hareketle tipolojik karşılaştırma kapsamına alınmıştır. Beyazıt, Vezneciler'de, bugünkü İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi binalarının olduğu yerde konumlanan Zeynep Hanım Konağı (1864) (Tanman; 1994, 549-550) (Şekil B223) ve Charles Garnier'e ithaf edilen, Bebek'teki Yusuf Kâmil Paşa Yalısı'nın (Can; 1993, 193) (Şekil B224) Neoklasik cephe karakterleri, bezeme özellikleri, ritmik pencere düzenleri ve bu düzeni kırmaya çalışan kütle hareketleri dikkate alındığında, Zeynep Kâmil Hastahanesi ile benzerlikler taşıdığı görülmektedir.

5.2. Yapısal Veriler ve Restitüsyon Önerisi

Dönem araştırması, tipolojik karşılaştırma ve yapıdan elde edilen veriler doğrultusunda Zeynep Kâmil Hastahanesi için bir restitüsyon önerisi geliştirilmiştir. Mekan organizasyonunda meydana gelen değişimler ve özgün girişlerin yerine inşa edilmiş nitelsiz yakın dönem ekleri yapının restitüsyon çizimlerinde özgün haline dönüştürülmüştür (Şekil C13, C15, C17).

Zeynep Kâmil Hastahanesi, özgün halde, altışar yataklı altı koğuş ve ikişer yataklı sekiz odasıyla 40 ya da 52 yataklı bir hastahaneydi. Ancak bu sayı ihtiyaç durumunda 100 yatağa kadar çıkarılabiliyordu. Yapının zemin katı; doktor odaları, gerekli olduğu durumlarda erkek hastaların tedavi ve ameliyat edildiği odalar, memurlara tahsis edilen daireler, eczane ve muayenehane gibi mekanlardan oluşmaktaydı. Daha çok kadın hastalara tahsis edilmiş olduğu bilinen birinci katın batı kanadında bulaşıcı hastalıklar koğuşu ve odaları, doğu kanadında ise ameliyat salonuyla cerrahi koğuş ve odaları yer almaktaydı.

Pansuman odası, hasta yemekhanesi ve hamam da yine üst katta konumlanan mekanlar arasındaydı. Aletlerin sterilize edildiği üç adet etüv ve anestezi uygulamalarında kullanılan bir yatağın yer aldığı oda, ameliyathanenin hemen yanında konumlandırılmıştı (Yıldırım; Cilt: 8, 552). O dönemde hastaların ameliyattan hemen önce yıkanması adet olduğu için aynı katta küçük bir de hamam vardı (Etker, Günergun, Köşe; 2004, 7).

Ayrıca, 1913, 1923, 1935 ve 1939 tarihli Üsküdar haritalarından (Şekil A1, A2, A3, A4) elde edilen veriler doğrultusunda, özgün hastahane binasını ve bahçesindeki destek yapıları kapsayan bir vaziyet planı restitüsyonu geliştirilmiştir (Şekil C13). Hastahane binasının Salı Sokağı üzerindeki bahçe kapısı ile bu kapıdan türbe ve binaya yönelim sağlayan simetrik bahçe ve yol düzenlemeleri bugün mevcut değildir (Şekil C1). Özgün halde, bahçe kapısının her iki yanında konumlanan tek katlı yapılardan sol taraftakinin bahçivan ve kapıcı odaları, sağ taraftakinin ise limonluk ve çiçeklik olarak işlevlendirildiği bilinmektedir (Yıldırım; Cilt 8, 551-552). Haritadan tespit edilen yapılardan günümüze ulaşabilmiş bir tek türbe vardır (Şekil B11, C1).

Ön bahçenin doğu sınırında, bahçe duvarına bitişik olarak konumlandırılan yapıdan geriye ise yalnızca taşıyıcı demir iskeleti kalmıştır (Şekil B12). Haritalarda tespit edilemeyen yapının yakın dönem eki olduğu hastahane yönetimi tarafından doğrulanmıştır. Ön bahçedeki süs havuzu (Şekil B12) ile ön ve arka bahçeleri sınırlayan demir korkuluklu bahçe duvarları (Şekil B10) da yine yakın dönem ekleridir. Yol kotlarının sonradan değişmiş olduğu haritalardan (Şekil A1, A2, A3, A4) tespit edilmiş, yapının parsel içindeki konumuyla ilgili restitüsyonu bu bilgiler doğrultusunda önerilmiştir (Şekil C13).

Vaziyet planı restitüsyonunda, gerek yakın dönemde oluşturulmuş Merkez Bina ve Çocuk Polikliniği bağlantılarının, gerekse avlu cephelerinde özgün girişlerin yerinde konumlandırılmış niteliksiz eklerin kaldırılması çizimlere yansıtılmıştır (Şekil C13, C15, C17, C20, C21, C22).

Özgün bina girişleri dönem haritalarından yola çıkılarak tespit edilmiş; restitüsyon önerisi (Şekil C15, C17), yapılan tipolojik karşılaştırmalar neticesinde oluşturulabilmiştir. Bu girişlerden günümüze yalnızca iç-doğu cephesindeki girişin mermer basamakları ulaşabilmiştir (Şekil B58).

Cephe düzenindeki değişimlerin mekansal dönüşümlere kıyasla yok denecek kadar az olması cephe restitüsyonunu önemli ölçüde kolaylaştırmıştır. Cephelerin restitüsyon problemi daha çok, kaybolmuş girişlerde ve avlu cephelerinin pencere düzenindedir. Özgün halde avlu cephelerindeki pencerelerin dikdörtgen açıklıklı olmayıp, doğramaların doğrudan kemerlere oturduğu, yapıya ait eski bir fotoğraftan (Şekil B206) anlaşılmıştır (Şekil C20, C21).

Bunun dışında, cephelerin restitüsyon gerektiren bölümleri; diğer binalarla kurulan yapısal bağlantıların tümüyle yok ettiği pencereler, işlevsel dönüşüm doğrultusunda kapatılmış pencereler (Şekil C3, C5, C9, C10, C11, C12) ve malzeme bozulmalarının doğal bir sonucu olarak meydana gelmiş bileşen kayıpları olarak nitelenebilir.

Burada, yapısal verilerden hareketle genel bir çerçevesi çizilmeye çalışılan restitüsyon önerileri, restitüsyon paftalarına (Şekil C13-C23) ayrıntılı olarak işlenmiştir.

6. RESTORASYON

6.1. Yapının Kullanımına İlişkin Öneriler

Özgün tasarım ve kullanımı hastahane olan yapı, günümüzde, Zeynep Kâmil Kadın, Doğum ve Çocuk Hastahanesi kompleksinin farklı işlevlere ev sahipliği yapan bir birimi olarak işlevlerin yarattığı değişim baskılarının altındadır. Yoğun kullanımın neden olduğu bozulmalar binadaki işlevlerin hafifletilmesini ya da yeni bir işlev önerilmesini gerekli kılmaktadır. Hastahane yönetimiyle yapılan görüşmeler neticesinde, kompleks içinde yeni bir bina inşasının gündeme geldiği ve bu projenin gerçekleşmesi halinde tarihi binadaki tüm işlevlerin yeni binaya kaydırılacağı öğrenilmiştir.

Buna göre, tarihi binanın yanındaki ek binalardan arındırılarak, Tıp Tarihi ve Deontoloji alanlarında gerçekleştirilen çalışmalara katkı sağlayacak bir Tıp Tarihi Enstitüsü olarak yeniden işlevlendirilmesi; konumu itibariyle de, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü'ne bağlı olarak hizmet vermesi önerilmektedir.

Bu aşamada, yapının mevcut vaziyet planı (Şekil C1) ve eski Üsküdar haritalarından (Şekil A1, A2, A3, A4) hareketle geliştirilen vaziyet planı restitüsyonu (Şekil C13) esas alınarak, Tıp Tarihi Enstitüsü işlevinin gereklerine uygun bir vaziyet planı restorasyonu oluşturulması gerekmektedir.

Hastahane binasının, vaziyet planı restitüsyonunda (Şekil C13) görülen, Salı Sokağı üzerindeki bahçe kapısı ile bu kapıdan türbeye ve binaya yönelim sağlayan simetrik bahçe ve yol düzenlemeleri; aynı şekilde, bahçe kapısının her iki yanında konumlanan destek yapıları günümüzde mevcut değildir. Bu yapılardan günümüze ulaşabilmiş bir tek türbe vardır (Şekil B11, C1).

Vaziyet planı restorasyonunda (Şekil C24), Salı Sokağı üzerindeki bahçe kapısının yeniden açılarak yapıya ulaşımın buradan sağlanması düşünülmüştür. Özgün bahçe ve yol düzenlemelerinin de binanın yeni işleviyle uyumlu olarak yeniden canlandırılması planlanmaktadır.

Vaziyet planı restorasyonu için geliştirilen tüm öneriler, başta Merkez Bina ve Çocuk Polikliniği bağlantılarının ve avlu cephelerinde özgün girişlerin yerinde konumlandırılmış niteliksiz eklerin kaldırılması olmak üzere, çizimlere yansıtılmıştır (Şekil C24, C26, C31, C32, C33).

Araştırmacıların tüm ihtiyaçlarına cevap verecek donanıma sahip bir tıp tarihi enstitüsüne dönüştürülmesi planlanan yapının işlev dağılımı özgün plan şemasına uygun olarak gerçekleştirilmelidir. Bu doğrultuda, bina programının üç asal bileşeni olması planlanan “Yönetim”, “Kütüphane” ve “Müze” birimlerinin, bu birimlerle bağlantılı tüm işlevlerin mekansal dağılımı bina kanatlarına göre yapılmalıdır. Böylelikle, Yönetim, Kütüphane ve Müze hacimlerinin, enstitü binası içerisinde birbirinden bağımsız birimler olarak işlerlik kazanması sağlanırken, yapının günümüzde işlev dışı kalmış olan özgün girişlerini ve sirkülasyon öğelerini yeniden kullanıma sokmak da mümkün olacaktır (Şekil C24, C26, C30, C32, C33).

Özgün bina girişleri dönem haritalarından (Şekil A1, A2, A3, A4) yola çıkılarak tespit edilmiş; restitüsyon önerisi (Şekil C20, C21, C22), yapılan tipolojik karşılaştırmalar neticesinde oluşturulabilmiştir. Bu girişlerden günümüze yalnızca iç-doğu cephesindeki girişin mermer basamakları ulaşabilmiştir (Şekil B58).

Binanın simetri eksenine oturan giriş, restitüsyon önerisi doğrultusunda yeniden canlandırılmış ve Tıp Tarihi Enstitüsü'nün bahçeden ulaşılan ana girişi olarak düzenlenmesi kararlaştırılmıştır (Şekil C13, C24). Enstitü girişinden Zemin Kat Koridoru (Z01) üzerinde sıralanan yönetim ve Enstitü destek birimlerine ulaşmak mümkündür (Şekil C26). Bunlar; Enstitü Yönetim Birimleri (Z04, Z05), Müze Yönetim Birimleri (Z32, Z33), Danışma (Z34), Sekreteryaya (Z06), Depo Hacimleri (Z03, Z35, Z36), Kafe (Z08/Z09) ve Depo/Kiler (Z07), Bilgi İşlem (Z30) ve Bilgi İşlem/Ofis'tir (Z31) (Şekil C26). Enstitü girişinden Ana Merdiven (Z02/102) ile Birinci Kat Koridoru'na (101) ulaşıldığında ise; Seminer Odaları (103, 104, 105, 129), Arşiv-Dokümantasyon Merkezi (107), Çay Ocağı (106), Etüd Merkezi (125) Audio/Visual (128), Teknik Servis (127) ve Çay Ocağı (126) gibi mekanlarla karşılaşılır (Şekil C28).

Tıp Tarihi Enstitüsü'ne bağlı Tıp Tarihi Müzesi binanın doğu kanadında konumlandırılmıştır (Şekil C26, C28). Müzeye ulaşım, enstitü ana girişinden bağımsız olarak, bahçeden ve doğu kanadının restitüsyon önerisi doğrultusunda

yeniden canlandırılan girişinden sağlanmaktadır (Şekil C24). Bu kanadın özgün halde hamam olarak kullanılan birinci kat mekanları, zemin kat mekanları ile birlikte, galeri mekanları olarak düzenlenmiştir (Şekil C26, C28). İki kata dağılan müze hacimlerinin sirkülasyonu ise bu kanatta yer alan Merdiven (Z28/123) ile sağlanmaktadır (Şekil B193, B194).

Müze kanadında yer alan mekanlar şu şekilde sıralanmaktadır (Şekil C26, C28): Zemin katta, Koridor (Z21) üzerinde; farklı büyüklüklere sahip üç adet Galeri (Z23/Z24, Z26, Z27), Merdiven (Z28), WC-Bayan (Z29). Birinci katta Koridor (116) üzerinde; farklı büyüklüklere sahip dört adet Galeri (118, 119, 120, 121), Ofis (117), WC-Bay (122), Merdiven (123), WC-Bayan (124).

Tıp Tarihi Enstitüsü'ne bağlı "Tıp Tarihi Kütüphanesi" binanın batı kanadına yerleştirilmiştir (Şekil C26, C28). Bu bölüm için enstitü ana girişinden bağımsız bir giriş öngörülmüştür (Şekil C24). Bahçeden ve restitüsyon önerisi doğrultusunda yeniden canlandırılan girişten Koridor (Z10, Z16, Z17) ve üzerinde sıralanan çeşitli mekanlara ulaşım sağlamak mümkündür (Şekil C26). Bunlar; Süreli Yayınlar Kütüphanesi (Z14), İşitsel Yayınlar (Z15), Arşiv/Depo (Z14a), Fotokopi (Z13), WC-Bay (Z13a), WC-Bayan (Z11) ve Merdiven'dir (Z12).

Kütüphanenin üst kat hacimlerine ulaşım, müze kanadında olduğu gibi, bu kanada ait Merdiven'in (Z12/109) yeniden işlevlendirilmesiyle mümkün olacaktır (Şekil B168, B169, B170). Bu bölümde yer alan mekanlar (Şekil C28); Koridor (110/115), Enstitü Kütüphanesi (112), Kütüphane Yönetimi (114), Arşiv/Depo (113), Fotokopi (111b), WC-Bay (111), WC-Bayan (108) ve Merdiven'dir (109).

6.2. Yapının Onarımına İlişkin Müdahaleler

Hastahanenin güneybatısıyla güneydoğusunda inşa edilen betonarme binalar Merkez Bina (1953-1958) ve Çocuk Polikliniği (1955-1958), tarihi binayla gerek iç mekanların kot seviyelerindeki farklılık gerekse kütle ve cephelerdeki uyumsuzluk nedeniyle bütünleşmemektedir (Şekil C1, C3, C5, C8, C10, C45).

Tarihi binayla içte ve dışta uyum sağlamayan tüm eklerin, yukarıda bahsi geçen binalarla halihazırda kurulmuş bağlantıların kaldırılması ve tüm hastahane bahçesinin yeniden düzenlenerek yapının tarihi kimliğine uygun bir kullanıma kavuşturulması önerilmektedir. Özellikle, iç avlu ve ön bahçenin enstitü

kullanıcılarına hizmet edecek bir açık mekan düzenlemesine kavuşturulması amaçlanmaktadır (Şekil C24). Zeynep Kâmil Hastahanesi'nin restorasyonu için önerilen müdahale türleri, temizleme, yeniden yapma, bütünleme, yenileme başlıkları altında değerlendirilmiştir. Bu bölümde, hasar analiz paftalarında da (Şekil C35, C36, C37, C38, C39) görülebilecek yapısal verilerden hareketle genel bir çerçevesi çizilmeye çalışılan müdahale önerileri, müdahale analiz paftalarına (Şekil C40, C41, C42, C43, C44) ayrıntılı olarak işlenmiştir.

6.2.1. Temizleme / İyileştirme

Mevcut durumdaki elemanların önerilen yöntemlerle ve malzeme türlerine göre temizlenerek işlevsel hale getirilmesi olarak düşünülebilecek bu aşama için öngörülenler şu şekilde sıralanmaktadır: Özgün duvar kaplamaları üzerine sonradan yapılan boya, badana ve ek malzemeli yüzeyler temizlenecektir (Şekil C40, C41, C44). Bodrum, zemin ve üst kat cephelerinin yoğun olarak su etkisine maruz kalan ve yapısı bozulan sıvalı yüzeylerinde yosunlanma ve tuzlanmaların meydana geldiği görülmektedir (Şekil C37, C38, C39). Bunların giderilmesi için yüzeylere uygun bir kimyasal karışım uygulanacaktır. İç mekanlarda, döşemeyi oluşturan volta putrellerinden korozyona uğramış olanlara yönelik bir inceleme yapılarak, kullanılabilir durumda olanlar pas sökücü ile temizlendikten sonra üzerlerine koruyucu sürülecektir.

Kaldırılacak Elemanlar (Ek Mekanlar ve Ek Duvarlar):

Yapıya sonradan eklendiği tespit edilen niteliksiz elemanların temizlenmesi çalışmalarına, Merkez Bina ve Çocuk Polikliniği bağlantı koridorlarıyla, özgün girişlerin yerine oturan niteliksiz eklerin (Z19 Temizlik İşleri-Çay Ocağı, Z20 Temizlik İşleri Ofisi, Z22 Şoför Odası, Z18 Bilgi İşlem-Çay Ocağı) kaldırılmasıyla başlanacaktır (Şekil C24, C26, C28).

Zemin ve üst katların, yapının özgün karakteriyle uyum sağlamayan (Şekil C22, Şekil C23, Şekil C24), Z16 (Bilgi İşlem-Lavabo-WC), Z24 (Patoloji-Doktor Odası-WC) ve 115 (Ofis) gibi ek mekanlarının kaldırılması önerilmiştir (Şekil C26, C28).

Zemin katta yer alan Z09 (Hol), Z08 (Müdür Odası) ve üst katta bulunan 112 (Yöntem Uygulama Odası), 113 (Yöntem Uygulama Holü) mekanları arasındaki duvarlar ve kapılar kaldırılarak, bu mekanların özgün oranlarına kavuşturulmaları

sağlanacaktır (Şekil C26, C28). Yapının restorasyonunda, birinci katın batı ve doğu kanatlarında konumlandırılan ıslak hacimler (108 WC-Bayan ve 124 WC-Bay) için yine aynı işlevler önerilmiştir (Şekil C28). Zemin katta ise, restitüsyon önerisi (Şekil C15) paralelinde Z11 (Bilgi İşlem-Arşiv/Depo) ve (Z29 Makroskopi Odası) mekanları ıslak hacim olarak düzenlenmiştir (Şekil C26). 108 (WC-Bayan) ve 124'te (WC-Bay) pencerelere dayanan duvarların kaldırılması, ıslak hacim birimlerinden birinin kaldırılıp ortak kullanım alanlarının genişletilmesi önerilmiştir (Şekil C28). Zemin katın ıslak hacimleri için de aynı düzen önerilmiştir (Şekil C26). Z23 (Patoloji-Doktor Odası) mekanında sonradan oluşturulan ahşap çatalı tavan kaldırılarak, özgün tavan yükseklikleri ortaya çıkarılacaktır (Şekil C29).

6.2.2. Sağlamaştırma

Yerinde korunacak olan elemanların, özgün malzemelerine uygun olarak, önerilen yöntemler ile sağlamaştırılması gerekmektedir. Bu noktada, mekan duvarlarında ve cephelerde (Şekil C37, C38, C39, C42, C43, C44) suya maruz kalan bölümlerin sıvalarının sökülüp, tuğla ve harçlarının incelenmesi gerekmektedir. Harçların bağlayıcılık, tuğlaların ise taşıyıcılık özelliğini kısmen yitirdiği bölgeler tespit edilerek sağlamaştırılacaktır. Volta döşemeyi sağlamaştırmak için donatılı topping betonu uygulaması yapılacak (Şekil C6, C7, C40, C41), taş yüzeyler plastik onarım görecektir (Şekil C42, C43, C44).

6.2.3. Bütünleme

Eksik parça ve elemanların özgün detay ve malzeme kullanımına uygun olarak bütünlenmesinin öngörüldüğü bu aşamada gerçekleştirilecek olan işlemler şu şekilde özetlenebilir: Farklı işlevlere hizmet eden yapı kanatlarına açılan girişlerin uzantısındaki merdivenler (Z12/109 ve Z28/123) önlerinde bulunan kapılar korunmak suretiyle yeniden kullanıma açılacaktır. Dolayısıyla her kanadın, bir diğerinden bağımsız girişi ve üst kata ulaşım sağlayan merdiveni olacaktır (Şekil C26, Şekil C28). Merkez Bina ve Çocuk Polikliniği bağlantı koridorlarının ve niteliksiz eklerin bulunduğu noktalarda cephelerin bütünlenmesi önerilmektedir (Şekil C31, C32, Şekil C33).

6.2.4. Yenileme

Yapının kagir bölümünde kullanılan malzemelerin kapsamlı bir analizi yapılacak ve yerinde bırakılmayacak ölçüde bozulmuş elemanlar restitüsyon verilerine uygun olarak imal edilen malzemelerle değiştirilecektir (Şekil C31, C34). Ayrıca, dış etkenlere maruz kalan tüm iç ve dış sıvalar yenilenecektir (Şekil C32, C33). İşlevlerini yerine getiremeyen tesisat boru ve aksesuarları yenileriyle değiştirilecek; temizlik kolaylığı ve gürültü önleyici özellikleri bakımından, özgün olmayan döşeme kaplamalarının yerini karo mozaik kaplama alacaktır (Şekil C2, C4, C25, C27).

6.2.5. Yeniden Yapma

Yerinde mevcut olmayan elemanların önerilen malzeme ve detaylara uygun olarak yeniden üretilmesi ve yerine yerleştirilmesi aşamasıdır. Bu aşamada öncelikle, restitüsyon önerisi esas alınarak, kaybolan bina girişlerinin restitüe edilmeleri amaçlanmaktadır (Şekil C13, C24, C31, C32, C33). Bu noktada, bahçe girişi de dahil olmak üzere tüm bina girişleri yeniden yapım kapsamında değerlendirmeye alınacaktır (Şekil C1, C24).

Z13 (Bilgi İşlem Şef Odası), (Z14 Bilgi İşlem), 111 (MR İzleme Odası) ve 114 (Müdahale Odası) özgün bölücü duvarların kaldırılması suretiyle genişletilmiş oldukları düşünülen mekanlardır (Şekil C15, C17). Restorasyon önerisi, bu özgün duvarların restitüsyon projesine uygun olarak yeniden yapılmasını içermektedir (Şekil C26, C28). Bu noktada, özgün mekanlara ulaşım sağlayan kapıların da yeniden tanımlanıp, sonradan eklenmiş olanların kaldırılması önerilmiştir (Şekil C12, C31). Kapı ve pencerelerin de rölöve ve restitüsyon projelerine uygun olarak yeniden yapılması kararlaştırılmıştır (Şekil C11, C12, C23, C34).

7. SONUÇ

Bu tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen Zeynep Kâmil Hastahanesi Restorasyon Projesi ile, 19. yüzyılda İstanbul'da inşa edilmiş sağlık yapılarından önemli bir örnek, aynı zamanda İstanbul'un ilk özel vakıf hastahanesi belgelenmiştir.

Rölövesinin hazırlanması, malzeme analizleri ile meydana gelen bozulmaların çizimlerle ifade edilmesi yoluyla yapının günümüzdeki durumu ve sorunları ayrıntılı olarak tespit edilmiştir.

Restitüsyon aşamasında, mimari üslup açısından benzerlik taşıyan dönem yapıları incelenerek ve bu yapılarla tipolojik karşılaştırmalar yapılarak yapının özellikleri araştırılmış, özgün durumuna yönelik bir restitüsyon önerisi geliştirilmiştir.

Bu aşamaların ardından, döneminin mimari karakterini yansıtan bu tarihi yapının gelecekte de yaşatılabilmesi için gerekli olabilecek müdahale türleri üzerinde durulmuş; sonuç olarak, özgün kimliğini bozan eklerden arındırılıp, yoğun kullanımının azaltılması ve çevre gereksinimlerine katkıda bulunabilecek nitelikte yeni bir işlevle buluşturulması önerilmiştir.

Özgün mekan organizasyonunun yapıya yeniden uyarlanarak tıp tarihi araştırmalarına katkı sağlayacak bir Tıp Tarihi Enstitüsü'ne dönüştürülmesi, bu tez çalışması kapsamında Zeynep Kâmil Hastahanesi için uygun görülen yeniden kullanım önerisidir.

Bu kararın alınmasında hastahane yönetimiyle yapılan karşılıklı görüşmeler etkili olmuş; tarihi binadaki işlevlerin yakın gelecekte yapımı öngörülen yeni hastahane binasına kaydırılacağı bilgisi bu kararı desteklemiştir.

Bu noktada öncelik, vaziyet planı restitüsyonunu esas aldığı ölçüde yeni işlevin gerekleriyle de örtüşen bir vaziyet planı restorasyonu önerisine verilmiştir. Ardından, özgün plan şemasına uygun olarak gerçekleştirilen bir işlev dağılımıyla tarihi yapının, araştırmacıların her türlü ihtiyacına cevap verecek bir bina programıyla buluşturulması sağlanmıştır.

İstanbul, Üsküdar'da bulunan Zeynep Kâmil Kadın, Doğum ve Çocuk Hastahanesi kompleksinin bu en eski bileşeninin, korunması gereken bir taşınmaz kültür varlığı olarak sürekliliği, özgün öğeleriyle gelecek nesillere aktarımı, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü'ne veya benzer bir başka kuruma bağlı olarak hizmet vermesi tasarlanan Tıp Tarihi Enstitüsü projesinin hayata geçirilmesi ile mümkün olacaktır.

